

WIELOLETNI REGIONALNY PLAN DZIAŁAŃ

**na rzecz promocji i upowszechnienia
ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji
sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia
w województwie lubuskim na lata 2013 - 2020**

Zielona Góra 2013 rok

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt pn. „**Podnoszenie kwalifikacji kadr pomocy i integracji społecznej w województwie lubuskim**”
realizowany w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytet VII, Działanie 7.1, Poddziałanie 7.1.3

Wykaz ważniejszych skrótów użytych w dokumencie:

CIS – centrum integracji społecznej

EFS – Europejski Fundusz Społeczny

ES – ekonomia społeczna

JST – jednostki samorządu terytorialnego

KIS – klub integracji społecznej

MRR – Ministerstwo Rozwoju Regionalnego

MPiPS – Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej

NGO – organizacje pozarządowe

OPS – ośrodek pomocy społecznej (GOPS – gminny..., MOPS – miejski...)

OWES – ośrodek wsparcia ekonomii społecznej

PCPR – powiatowe centrum pomocy rodzinie

PES – podmioty ekonomii społecznej

PO KL – Program Operacyjny Kapitał Ludzki

PS – przedsiębiorczość społeczna/przedsiębiorstwo społeczne

PUP – powiatowy urząd pracy

ROPS – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze

US – Urząd Statystyczny

WTZ – warsztat terapii zajęciowej

WUP – Wojewódzki Urząd Pracy

ZAZ – zakład aktywności zawodowej

ZPCH – zakład pracy chronionej

Spis treści

Wstęp	4
--------------------	---

Część I	6
----------------------	---

ZAŁOŻENIA WIELOLETNIEGO REGIONALNEGO PLANU DZIAŁAŃ

1.1 Wieloletni regionalny plan działań w świetle dokumentów strategicznych	6
1.2 Potrzeby mieszkańców województwa lubuskiego a Wieloletni regionalny plan działań	11
1.3 Wybrane źródła wsparcia dla organizacji pozarządowych i podmiotów ekonomii społecznej	21
1.4 Kondycja podmiotów ekonomii społecznej a Wieloletni regionalny plan działań	26
1.5 Oczekiwania i potrzeby lubuskich podmiotów ekonomii społecznej a Wieloletni regionalny plan działań	35
1.6 Czynniki i bariery rozwoju lubuskiej ekonomii społecznej	42
1.7 Wieloletni regionalny plan działań jako szansa rozwoju lubuskiej ekonomii społecznej	46
1.8 Rekomendacje	48
Część II	51

WIELOLETNI REGIONALNY PLAN DZIAŁAŃ

2.1 Cele i rezultaty	51
2.2 Cele szczegółowe, priorytety, działania	53
2.3 Monitoring	59
2.4 Plan finansowy	60
Część III	61

ZAŁĄCZNIKI

3.1 załącznik nr 1 - system realizacji Wieloletniego regionalnego planu działań	62
3.2 załącznik nr 2 - wykaz podmiotów ekonomii społecznej i otoczenia es w województwie lubuskim	70
3.3 załącznik nr 3 – wykaz spółdzielni pracy w województwie lubuskim	71
3.4 załącznik nr 4 – wykaz spółdzielni inwalidów i osób niewidomych w województwie lubuskim	73
3.5 załącznik nr 5 – wykaz klubów integracji społecznej w województwie lubuskim	74
3.6 załącznik nr 6 – wykaz centrów integracji społecznej w województwie lubuskim	75
3.7 załącznik nr 7 – wykaz warsztatów terapii zajęciowej w województwie lubuskim	76
3.8 załącznik nr 8 – wykaz spółdzielni socjalnych w województwie lubuskim	79

Wstęp

Prezentowany dokument odnosi się do szczególnego typu działalności gospodarczej i społecznej. Jej specyfika polega na realizacji celów społecznych środkami ekonomicznymi. Tę intencję dobrze ilustrują takie określenia jak „ekonomia społeczna”, „gospodarka społeczna” czy „przedsiębiorstwo społeczne”. Komisja Europejska w następujący sposób definiuje istotę przedsięwzięć, których rozwój jest celem niniejszego Planu:

Celem przedsiębiorstw społecznych, które stanowią podmioty gospodarki społecznej, jest przede wszystkim oddziaływanie społeczne a nie generowanie zysków dla właścicieli lub udziałowców. Prowadzą one działalność na rynku dostarczając towary i świadcząc usługi w sposób przedsiębiorczy i innowacyjny i wykorzystują zyski głównie na realizację celów społecznych. Przedsiębiorstwami tego rodzaju zarządza się w sposób odpowiedzialny i przejrzysty, w szczególności poprzez zapewnienie uczestnictwa pracowników, konsumentów i podmiotów, których dotyczy ich działalność gospodarcza.

Pod pojęciem „przedsiębiorstwa społecznego” Komisja rozumie więc przedsiębiorstwa:

- dla których leżący we wspólnym interesie cel socjalny lub społeczny jest racją bytu działalności komercyjnej, która często charakteryzuje się wysokim poziomem innowacyjności społecznej,*
- których zyski są w większości reinwestowane w realizację tego celu społecznego,*
- i których sposób organizacji lub system własności odzwierciedla ich misję, opierając się na demokratycznych lub partycypacyjnych zasadach lub mając na celu sprawiedliwość społeczną.*

Mogą to być:

- przedsiębiorstwa, które świadczą usługi społeczne lub dostarczają towary i usługi przeznaczone dla słabszych grup społecznych (dostęp do mieszkań, dostęp ochrony zdrowia, pomoc dla osób starszych lub niepełnosprawnych, włączenie słabszych grup społecznych, opieka nad dziećmi, dostęp do zatrudnienia i szkolenia, zarządzanie sytuacją osób zależnych itp.); lub*
- przedsiębiorstwa, w których przyjmuje się sposoby produkcji towarów i usług ukierunkowane na cel o charakterze społecznym (włączenie społeczne lub zawodowe poprzez dostęp do pracy dla osób w niekorzystnej sytuacji, w szczególności ze względu na ich niskie kwalifikacje lub problemy społeczne lub zawodowe prowadzące do wykluczenia i marginalizacji), a których działalność może dotyczyć towarów i usług innych niż społeczne.*

(KOMUNIKAT KOMISJI EUROPEJSKIEJ NR 682, Inicjatywa na rzecz przedsiębiorczości społecznej. Budowanie ekosystemu sprzyjającego przedsiębiorstwom społecznym w centrum społecznej gospodarki i społecznych innowacji)

Wieloletni regionalny plan działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w regionie, zgodnie z Wytycznymi Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 17 maja 2011 roku, powinien stanowić program wojewódzki w zakresie rozwoju ekonomii społecznej. W Wytycznych podkreśla się, że tego dokumentu nie należy traktować jako przedsięwzięcie wyłącznie projektowe. Ma to być istotne narzędzie służące uruchomieniu i realizacji polityki publicznej w obszarze ekonomii społecznej.

Zadaniem Wieloletniego regionalnego planu działań (programu wojewódzkiego) – w świetle wspomnianych Wytycznych - jest skoordynowanie regionalnej polityki wobec ekonomii społecznej finansowanej z:

- funduszy strukturalnych;
- środków budżetu państwa;
- środków budżetów jednostek samorządu terytorialnego.

Prezentowany w niniejszym opracowaniu **Wieloletni regionalny plan działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie lubuskim**, zwany dalej **Planem**, powstał w wyniku wielomiesięcznych prac Zespołu złożonego z reprezentantów wszystkich sektorów (sektora obywatelskiego, publicznego i biznesu). Prace nad Planem rozpoczęły się w 2011 roku. Zorganizowane zostały trzy szkolenia prowadzone przez Cezarego Miżejewskiego - eksperta w zakresie ekonomii społecznej, prezesa Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Socjalnych oraz eksperta Departamentu Pożytku Publicznego MPIPS.

Partycypacyjny sposób tworzenia Planu wynikał nie tylko z Wytycznych Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, ale przede wszystkim z przekonania uczestników Zespołu, że jest to metoda najbardziej adekwatna z punktu widzenia celów, którym ma służyć ten dokument.

Niniejsze opracowanie składa się z trzech części. Pierwsza część jest rodzajem rozbudowanego komentarza do Planu. Komentarz ten polega przede wszystkim na wykazaniu zgodności między celami polityki społecznej Regionu i potrzebami społecznymi, a założeniami i treścią Planu. W drugiej części przedstawiono Wieloletni regionalny plan działań, jego cele, priorytety, planowane działania, rezultaty, monitoring realizacji planu oraz plan finansowy. Trzecią część stanowi aneks zawierający opis systemu realizacji Wieloletniego regionalnego planu działań oraz wykazy zgromadzonych w 2012 roku danych na temat poszczególnych odmian podmiotów ekonomii społecznej w województwie lubuskim. Zestawienie danych w niniejszym dokumencie, według intencji redaktorów, ma ułatwić komunikację między podmiotami ekonomii społecznej i innymi jednostkami organizacyjnymi. Przede wszystkim jednak ma obrazować aktualny stan liczebny tych podmiotów, będąc punktem odniesienia dla przyszłych analiz stopnia ich rozwoju i instytucjonalizacji.

Część I

ZAŁOŻENIA WIELOLETNIEGO REGIONALNEGO PLANU DZIAŁAŃ NA RZECZ PROMOCJI I UPOWSZECHNIENIA EKONOMII SPOŁECZNEJ ORAZ ROZWOJU INSTYTUCJI SEKTORA EKONOMII SPOŁECZNEJ I JEJ OTOCZENIA W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM

W tej części opracowania zamieszczony został komentarz do Wieloletniego regionalnego planu działań. Omówiono przesłanki przyjęcia go w prezentowanym kształcie, uzasadniając zawarte w nim cele, priorytety i działania.

Uzasadnienia polegają na odwołaniu się do trzech rodzajów argumentów. Po pierwsze, wykazano zgodność z treścią dokumentów strategicznych, a tym samym z podstawowymi celami społeczno – gospodarczymi Unii Europejskiej, Rzeczypospolitej Polskiej i Województwa Lubuskiego. Po drugie, wskazano założenia niniejszego dokumentu jako odpowiedź na potrzeby społeczne mieszkańców regionu. Po trzecie, wykazano zgodność przyjętych założeń z oczekiwaniami i potrzebami podmiotów ekonomii społecznej i ich instytucjonalnego otoczenia.

1.1 Wieloletni regionalny plan działań w świetle dokumentów strategicznych

Wieloletni regionalny plan działań został opracowany na podstawie Wytocznych Ministra Pracy i Polityki Społecznej do przygotowania i realizacji wieloletniego regionalnego planu działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w regionie z 17 maja 2011 roku. Zgodnie z treścią tego dokumentu, podstawową kwestią jest umiejscowienie Planu w strukturze planowania strategicznego województwa. W ramach obecnych uregulowań prawnych najistotniejszymi dokumentami polityki rozwoju województwa obejmującymi obszar szeroko rozumianej polityki społecznej są:

- Strategia rozwoju województwa (art. 11 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa)
- Strategia wojewódzka w zakresie polityki społecznej, będąca integralną częścią strategii rozwoju województwa (art. 21 pkt. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej)

W procesie przygotowania Planu uwzględniono przede wszystkim następujące dokumenty strategiczne:

- 1) Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 - 2020
- 2) Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego
- 3) Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego
- 4) Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej (projekt)
- 5) Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego. Aktualizacja z horyzontem czasowym do 2020 roku
- 6) Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubuskiego na lata 2005 – 2013.

Poniżej wskazano najważniejsze cele i wytyczne zawarte w wymienionych dokumentach, a odnoszące się pośrednio lub bezpośrednio do ekonomii społecznej. Zostały one uwzględnione w procesie tworzenia Planu.

1) Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020

Zgodnie z *Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego* przyjętą przez Radę Ministrów w dniu 13 lipca 2010 roku w ramach Celu 2: Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych, wskazano na możliwości rozwoju sektora ekonomii społecznej w następujących wymiarach polityki regionalnej:

- **aktywizacja zawodowa** osób pozostających bez pracy (aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu) – poradnictwo, pośrednictwo pracy, szkolenia i przekwalifikowania, prace interwencyjne i inne formy tworzenia miejsc pracy, rozwój ekonomii społecznej, formy wczesnej interwencji (w tym outplacement), staże i praktyki zawodowe;
- **rozwój lokalny** (w tym kulturalny) oraz rozwój kapitału społecznego – wsparcie lokalnych inicjatyw społecznych;
- **przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu**, w tym ograniczanie zjawiska ubóstwa, w szczególności wśród dzieci i osób starszych, realizacja programów integracji społecznej, rozwój działań ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstw ekonomii społecznej, które spełniają funkcje w zakresie integracji społecznej, poprawy bądź uzupełniania usług publicznych oraz rozwoju wspólnot lokalnych;

2) Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego

Koordynowana przez Kancelarię Prezesa Rady Ministrów *Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego do 2020 roku* zawiera kilka celów strategicznych, wśród których istotne z punktu widzenia rozwoju ekonomii społecznej są następujące:

- *Cel strategiczny 1. **Wzrost poziomu aktywności zawodowej** oraz mobilności i adaptacyjności Polaków i poprawa jakości życia w pracy.*
- *Cel strategiczny 3. **Poprawa spójności społecznej** poprzez ukierunkowanie polityki społecznej na ograniczenie deficytów i dysfunkcji oraz ich konsekwencji.*

Powyższemu celowi zostały przyporządkowane następujące cele operacyjne:

- *Wzmocnienie potencjału instytucji publicznych oraz rozwój aktywności i współpracy instytucji publicznych i niepublicznych działających w obszarze pomocy społecznej i integracji społecznej.*
- *Rozbudowa instrumentów zapewniających osobom wykluczonym dostęp do usług społecznych pozwalających na powrót na rynek pracy.*
- *Powszechność dostępu do usług społecznych oraz aktywności zawodowej na otwartym rynku pracy dla osób niepełnosprawnych.*
- *Rozwój aktywnych, w tym innowacyjnych form pomocy osobom zagrożonym lub wykluczonym społecznie, w tym ekonomii społecznej.*

3) Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2011 – 2020, koordynowana przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, jako cel strategiczny stawia *Wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym Polski*.

W strategii wyodrębniono kilka celów operacyjnych. Jednym z nich (Cel operacyjny 2) jest zwiększenie partycypacji społecznej i wpływu obywateli na życie publiczne. Wskazany cel jest istotny z punktu widzenia roli podmiotów ekonomii społecznej. Jest on realizowany poprzez następujące priorytety i kierunki działań:

Priorytet strategii 2.1. *Wspieranie mechanizmów współpracy instytucji publicznych z obywatelami*

Kierunki działań:

2.1.1. *Wzmocnienie i upowszechnienie mechanizmów dialogu obywatelskiego.*

2.1.2. *Wspieranie rozwoju partnerstwa i innych form współpracy służących przekazywaniu realizacji zadań publicznych obywatelom.*

2.1.3. *Zwiększenie wykorzystania zasobów lokalnych instytucji publicznych dla rozwijania aktywności obywatelskiej.*

Priorytet strategii 2.2. *Rozwój i wzmocnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej*

Kierunki działań:

2.2.1. *Ułatwianie działalności organizacjom obywatelskim.*

2.2.2. *Rozwijanie indywidualnej i korporacyjnej filantropii.*

4) Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej (projekt)

Opracowany przez Zespół ds. rozwiązań systemowych ekonomii społecznej oraz Grupę ds. strategicznych w czerwcu 2012 roku projekt *Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej* stanowił bardzo ważny punkt odniesienia w procesie redagowania Wieloletniego regionalnego planu działań. Zawiera on następujące elementy, istotne z punktu widzenia tworzenia i redagowania programu regionalnego:

- 1) Diagnozę stanu rozwoju ekonomii społecznej
- 2) Argumenty na rzecz ekonomii społecznej
- 3) Cele, priorytety i działania
- 4) Opis sposobu monitorowania programu
- 5) Założenia dotyczące systemu realizacji
- 6) Plan finansowy

Omawiany dokument stanowi cenną instrukcję dotyczącą zasad tworzenia Planu, a szczególnie odpowiednich relacji między celami, priorytetami i działaniami a oczekiwanymi rezultatami. Wskazuje on także w jaki sposób należy budować plan finansowy i prowadzić monitoring realizacji Planu.

5) Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego z 2005 r.

Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego, aktualizacja z horyzontem czasowym do 2020 roku z 2005 roku, wskazuje jako zasadnicze wyzwanie zapewnienie przestrzennej, gospodarczej i społecznej spójności regionu. Autorzy podkreślają, że w poprzedniej wersji strategii z 2000 roku zwracano uwagę głównie na potrzebę podniesienia poziomu spójności gospodarczej i przestrzennej, natomiast w wersji zaktualizowanej większy nacisk położony jest na **spójność społeczną**.

Z punktu widzenia tworzenia Wieloletniego regionalnego planu działań, istotny jest Cel operacyjny 2.6, który brzmi następująco: **Ograniczenie zakresu i skutków wykluczenia społecznego osób i rodzin, ich integracja ze społeczeństwem oraz wyrównanie szans rozwojowych dzieci i młodzieży**. Warto dodać, że Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego przewiduje następujące działania w dziedzinie kapitału społecznego:

- *stymulowanie i wspieranie samoorganizacji społeczeństwa, w tym różnorodnych form stowarzyszeń, zrzeszeń i organizacji społecznych,*
- *stymulowanie i wspieranie różnorodnych form współpracy przedsiębiorców,*
- *prowadzenie aktywnej polityki współpracy międzynarodowej na rozmaitych szczeblach, wspieranie obywatelskich inicjatyw w tym zakresie.*

6) Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubuskiego na lata 2005 – 2013

Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubuskiego jest ściśle związana ze *Strategią Rozwoju Województwa* i jak już stwierdzono, jest najważniejszym dokumentem dotyczącym polityki społecznej w Regionie. Z punktu widzenia tworzenia dokumentu programowego dotyczącego rozwoju podmiotów ekonomii społecznej, istotne są dwa elementy omawianej *Strategii*. Pierwszym z nich jest część analizy SWOT, w której omawia się następujące zagrożenia związane z sytuacją osób wykluczonych:

Analiza SWOT – Wykluczenie społeczne osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka

1. *Zła sytuacja socjalno – bytowa gospodarstw domowych na skutek bezrobocia i zagrożeń cywilizacyjnych.*
2. *Zagrożenie „dziedziczeniem biedy”.*
3. *Brak identyfikacji grup podatnych, zagrożonych i wykluczonych społecznie.*
4. *Niewydolność i nieskuteczność systemu wsparcia i readaptacji na szczeblu lokalnym na rzecz osób wykluczonych społecznie, szczególnie w środowisku wiejskim.*
5. *Brak systemowych rozwiązań w sferze polityki społecznej.*
6. *Brak programów zapobiegania wykluczeniu społecznemu i integracji ze społeczeństwem wykraczających poza problematykę przeciwdziałania bezrobociu.*

Analiza SWOT – Powrót do społeczeństwa osób wykluczonych społecznie

1. Trudna sytuacja gospodarcza w kraju powodująca wysoką stopę bezrobocia.
2. Brak analizy potrzeb w zakresie reintegracji zawodowej i społecznej osób wykluczonych.
3. Brak doświadczenia w zakresie prowadzenia zatrudnienia socjalnego.
4. Problemy ekonomiczne związane z funkcjonowaniem centrów i klubów integracji społecznej na rynku.
5. Konieczność koordynacji działalności wielu podmiotów wokół projektów reintegracji zawodowej.

Drugim istotnym elementem Strategii Polityki Społecznej Województwa Lubuskiego jest uznanie następującego celu za jeden z czterech celów głównych:

Zapobieganie wykluczeniu społecznemu osób i rodzin oraz ich integracja ze społeczeństwem

Realizacja tego celu – według Strategii – polega na podejmowaniu następujących zadań i przedsięwzięć:

Identyfikowanie grup społecznych zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz wykluczonych społecznie, projektowanie działań mających na celu zapobieganie tym zjawiskom oraz wspieranie procesów integracji ze społeczeństwem.

Przedsięwzięcia:

1. Prowadzenie badań społecznych mających na celu identyfikowanie grup zagrożonych wykluczeniem społecznym i wykluczonych społecznie.
2. Projektowanie działań mających na celu zapobieganie wykluczeniu społecznemu osób i rodzin oraz integrację grup wykluczonych ze społeczeństwa.
3. Prowadzenie działań zapobiegających ubóstwu i wykluczeniu społecznemu.
4. Wspieranie procesów integracji społecznej osób i rodzin wykluczonych społecznie.

Warto dodać, że poza wskazaniem listy wyzwań i celów, które mocno korespondują z obszarem działania podmiotów ekonomii społecznej, *Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubuskiego* jako jedno z ważnych zadań (Zadanie 5) wymienia **wypracowanie i promocję innowacyjnych metod (programów) na rzecz wsparcia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.**

* * *

Przedstawiony wyżej przegląd wybranych treści dokumentów strategicznych wykazał zgodność między założeniami omawianego Planu a głównymi celami i proponowanymi działaniami z zakresu polityki spójności społecznej. W szczególności zaś wykazał zgodność w następujących kwestiach:

- a. rozwój kapitału ludzkiego (edukacja, aktywizacja zawodowa, innowacyjność, mobilność, adaptacyjność),
- b. rozwój kapitału społecznego (wzmacnianie potencjału współpracy, więzi społecznych, zaufania, aktywności obywatelskiej, dialogu obywatelskiego),
- c. rozwój lokalny (rozwój usług publicznych, rozwój służb społecznych),
- d. przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu (innowacyjne metody działania na rzecz integracji społecznej, system wsparcia dla podmiotów ekonomii społecznej).

Biorąc pod uwagę wymienione obszary zgodności, można uznać, że Wieloletni regionalny plan działań wpisuje się w strukturę planowania strategicznego województwa w ten sposób, iż opiera się na takich samych założeniach, ujętych w dokumentach strategicznych. Szczególnie ważna jest zgodność między *Strategią Rozwoju Województwa Lubuskiego* i *Strategią Polityki Społecznej* a Wieloletnim regionalnym planem działań w zakresie zakładanych działań na rzecz zwiększenia spójności społecznej oraz w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu za pomocą innowacyjnych programów i metod. Wieloletni regionalny plan działań stanowi więc pod tym względem uzupełnienie i rozwinięcie wymienionych dokumentów, zgodne z intencjami ich Autorów.

1.2 Potrzeby mieszkańców województwa lubuskiego a Wieloletni regionalny plan działań

Wieloletni regionalny plan działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie lubuskim uwzględnia szczególne potrzeby mieszkańców województwa lubuskiego. Potrzeby te zostały zidentyfikowane w dwojaki sposób. Po pierwsze, wzięto pod uwagę diagnozy zawarte w dokumentach programowych, a szczególnie w *Strategii Polityki Społecznej Województwa Lubuskiego*. Po drugie, uwzględniono wyniki diagnozy stanu podmiotów ekonomii społecznej przeprowadzonej w maju i czerwcu 2012 roku.

W diagnozie założono, że jedną z istotnych cech ekonomii społecznej jest jej lokalny „stygmata”. Polega to na tym, że cele, priorytety i formy działania uzależnione są od lokalnych uwarunkowań gospodarczych, społecznych i instytucjonalnych. Podmioty ekonomii społecznej usiłują podjąć takie działania, które będą adekwatną odpowiedzią na potrzeby regionu i poszczególnych społeczności lokalnych. Biorąc to pod uwagę w niniejszym podrozdziale zaprezentowano wybrane fragmenty opracowania przygotowanego przez pracowników Urzędu Statystycznego w Zielonej Górze na użytek diagnozy.¹

Sytuacja gospodarcza województwa lubuskiego

Lubuskie jest jednym z mniejszych województw w kraju, zarówno pod względem terytorialnym jak i liczby jego mieszkańców, co przekłada się na liczbę podmiotów prowadzących działalność gospodarczą i ma swoje odzwierciedlenie w wynikach ekonomicznych regionu. Udział województwa lubuskiego w tworzeniu produktu krajowego brutto jest jednym z mniejszych w Polsce (2,3%). Niższa niż przeciętnie w kraju jest także wartość dodana brutto na 1 pracującego. Produkcja sprzedana przemysłu w Lubuskiem stanowi zaledwie 2,5% produkcji sprzedanej w Polsce. Nakłady inwestycyjne

---

¹ *Charakterystyka sytuacji społeczno – gospodarczej województwa lubuskiego w kontekście ekonomii społecznej*, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze, Zielona Góra 2012.

poniesione w regionie stanowią około 3,5% inwestycji w kraju. Sytuacja gospodarcza regionu przedstawia się jednak bardziej korzystnie jeśli dokonamy analiz zjawisk gospodarczych z wykorzystaniem wskaźników w przeliczeniu na liczbę ludności. Wśród 16 województw lubuskie lokuje się zazwyczaj w środku stawki.

Najwięcej podmiotów gospodarczych (28,4%) prowadzi działalność gospodarczą w zakresie handlu, naprawy pojazdów samochodowych. Dalsze 12,0% jednostek skoncentrowanych jest w sekcji budownictwo, a 8,5% – w przemyśle, w tym głównie w przetwórstwie przemysłowym – 7,8%. Znaczący udział w strukturze podmiotów wpisanych do rejestru REGON mają jednostki zajmujące się obsługą rynku nieruchomości (8,3%), transportem i gospodarką magazynową (7,0%), a także prowadzące działalność profesjonalną, naukową i techniczną (6,6%) oraz pozostałą działalność usługową (6,1%). Udział podmiotów z pozostałych sekcji nie przekracza 5%, w tym jednostki zajmujące się opieką zdrowotną i pomocą społeczną stanowią 4,7% ogółu podmiotów gospodarczych, działalnością finansową i ubezpieczeniową – 3,2%, zakwaterowaniem i gastronomią – 3,1%, edukacją – 2,6%.

Znaczenie poszczególnych sektorów dla gospodarki lubuskiej odzwierciedla także struktura pracujących według sekcji. Spośród 323,0 tys. pracujących w Lubuskiem w 2010 r., najwięcej osób pracowało w przedsiębiorstwach przemysłowych (26,3% ogółu pracujących w gospodarce narodowej), w tym głównie zajmujących się przetwórstwem przemysłowym (23,5%). Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo koncentrowało dalsze 11,3% pracujących. Podmioty gospodarcze prowadzące działalność usługową zapewniają miejsca pracy łącznie dla 56,4% pracujących, przy czym są to głównie podmioty z sekcji: handel i naprawa pojazdów samochodowych, w których pracę zarobkową wykonuje 16,5% pracujących w województwie, edukacja – 8,1%, transport i gospodarka magazynowa – 6,3%, budownictwo – 6,0%, opieka zdrowotna i pomoc społeczna oraz administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne – po 5,6%.

Instytucje otoczenia biznesu

Istotne znaczenie z punktu widzenia rozwoju szeroko rozumianej przedsiębiorczości, w tym ekonomii społecznej ma system wsparcia podmiotów prowadzących działalność gospodarczą oraz osób zamierzających podjąć działalność gospodarczą, tworzony przez instytucje, podejmujące działania inspirujące, wspomagające oraz promujące rozwój społeczno-gospodarczy regionu, a także aktywizujące rozwój przedsiębiorstw. W Lubuskiem w grupie instytucji otoczenia biznesu mieszczą się m.in.: **izby gospodarcze** (np. Rolnictwa, Przemysłowo-Handlowe, Budownictwa, Rzemieślnicza i Przedsiębiorczości), **organizacje pracodawców** (np. Organizacja Pracodawców Ziemi Lubuskiej, Lubuska Organizacja Pracodawców), **agencje rozwoju** (np. Agencja Rozwoju Regionalnego, Żagańska

Agencja Rozwoju Lokalnego), **inkubatory przedsiębiorczości** (np. akademickie), **fundacje** (np. Fundacja Przedsiębiorczość, Lubuska Fundacja Zachodnie Centrum Gospodarcze), **stowarzyszenia** (np. Stowarzyszenie Rozwoju Małej Przedsiębiorczości, Federacja Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych NOT), **centra** rozwoju przedsiębiorczości, innowacji, wsparcia (Centrum Przedsiębiorczości i Transferu Technologii UZ, Centrum Obsługi Inwestora-Partner Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych), Lubuski Park Przemysłowo-Technologiczny, czy wreszcie **fundusze wsparcia** (np. Lubuski Fundusz Poręczeń Kredytowych). Znacząca dla rozwoju regionu jest także Kostrzyńsko-Słubicka Specjalna Strefa Ekonomiczna, której zadaniem jest promowanie i przygotowywanie terenów inwestycyjnych wraz z pakietem usług i preferencji podatkowych dla potencjalnych inwestorów.

Demograficzne i społeczne uwarunkowania rozwoju lubuskiej ekonomii społecznej

W końcu 2010 r. ludność województwa lubuskiego liczyła 1011,0 tys. osób, co stanowiło 2,6% populacji Polski i lokowało województwo na 16 miejscu w kraju. Po ubytku rzeczywistym liczby ludności w latach 2006-2007 (łącznie o 717 osób), spowodowanym głównie wysokim ujemnym saldem migracji zagranicznych, w kolejnych trzech latach notowano przyrost rzeczywisty łącznie o 2543 osoby. Tempo przyrostu ludności w 2010 r. było dodatnie, na poziomie 0,10% (wobec 0,11% w 2009 r.).

Ludność województwa lubuskiego w ujęciu demograficznym jest relatywnie młoda, jednak obserwowane zmiany w strukturze wiekowej ludności wskazują na postępujące procesy starzenia się społeczeństwa. Niekorzystnym zmianom ulega potencjał ekonomiczny województwa: zmniejszeniu udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym towarzyszy wzrost udziału ludności w wieku poprodukcyjnym i produkcyjnym, przy czym w tej ostatniej z grup, stanowiącej zasób siły roboczej województwa, starzenie się jest powodowane głównie wzrostem liczby osób w wieku niemobilnym.

Dalsze niekorzystne zmiany przewiduje się w długookresowych prognozach demograficznych, według których w kolejnych latach obserwowany będzie systematyczny ubytek ludności. Poważnym zmianom ulegnie także struktura ludności według wieku. Nastąpi pogłębienie procesu starzenia się społeczeństwa, spadek liczby osób w wieku produkcyjnym i przedprodukcyjnym, na rzecz osób w wieku poprodukcyjnym.

Rezultatem przemian w procesach demograficznych jest zmniejszanie się udziału dzieci w wieku poniżej 15 roku życia (pomimo stabilnej liczby urodzeń w ostatnich latach) do niespełna 15,4% w 2010 r. (wobec 19,7% w 2000 r.). Jednocześnie obserwuje się wzrost udziału osób starszych, w wieku 65 lat i więcej, w całej populacji: w 2010 r. wyniósł on 11,8% (wobec 10,9% w 2000 r.). Zwiększył się również udział osób w wieku 75 lat i więcej z 3,8% w 2000 r. do 5,7% w 2010 r.

Niekorzystnym zmianom ulega także potencjał ekonomiczny województwa, którego miarą są procesy zachodzące w strukturze ludności według ekonomicznych grup wieku. Zmniejszył się udział ludności

w wieku przedprodukcyjnym (z 25,5% w 2000 r. do 19,1% w 2010 r.) na rzecz ludności w wieku poprodukcyjnym (15,2% w 2010 r. wobec 13,0% w 2000 r.) i produkcyjnym (w 2010 r. 65,7% wobec 61,5% w 2000 r.). Jednocześnie w ostatniej z wymienionych grup – ludności w wieku produkcyjnym, stanowiącej zasób siły roboczej województwa – następuje proces starzenia się, powodowany wzrostem liczebności grupy osób w wieku niemobilnym (tj. 45-59/64 lata). Udział tej grupy w ogóle ludności wyniósł 25,3% (wobec 21,1% w 2000 r.). Tym samym niemal cały przyrost liczby ludności w wieku produkcyjnym (od 2000 r. – blisko o 44,1 tys. osób), dotyczył osób w wieku niemobilnym (wzrost o 43,5 tys. osób).

W konsekwencji powyższych zmian w 2010 r. na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało znacznie mniej osób w wieku przedprodukcyjnym (29 osób) niż w 2000 r. (41 osób). Pogorszeniu uległa również relacja osób w wieku produkcyjnym w stosunku do osób w wieku poprodukcyjnym. W 2010 r. na 100 osób wieku produkcyjnym przypadały 23 osoby w wieku poprodukcyjnym wobec 21 osób w 2000 r.

Zgodnie z wynikami długookresowej prognozy ludności w województwie lubuskim do 2015 r. będzie zwiększała się liczba mieszkańców, po czym nastąpi spadek liczebności populacji regionu. W 2020 r. stan ludności województwa zmniejszy się w porównaniu z 2010 r. o 3,4 tys. i osiągnie poziom 1007,6 tys. osób. W kolejnych latach obserwowany będzie systematyczny ubytek ludności, w 2025 r. będzie niecały milion Lubuszan, a w 2035 r. województwo lubuskie będzie liczyło 963,5 tys. mieszkańców, tj. o 4,7% mniej niż w 2010 r.

Z prognozy wynika, że w województwie lubuskim poważnym zmianom ulegnie struktura ludności według wieku. Nastąpi pogłębienie procesu starzenia się społeczeństwa.

Jednym z istotnych problemów regionu jest sytuacja na lokalnym rynku pracy. Od lat lubuskie jest w grupie województw o relatywnie wysokiej stopie bezrobocia. Aktywność zawodowa Lubuszan w wieku 15 lat i więcej wyrażona współczynnikiem aktywności zawodowej jest nieco niższa niż średnio w kraju. Niższy jest także wskaźnik zatrudnienia ogółem. Zdecydowanie powyżej wartości średniej w Polsce kształtuje się wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych. Udział biernych zawodowo w ogóle ludności kształtuje się na poziomie ponad 44%, tj. porównywalnie ze średnim udziałem w kraju. Bezrobocie dotyka częściej ludzi młodych. Co piąty bezrobotny był osobą w wieku poniżej 24 lat. Wśród zarejestrowanych bezrobotnych zdecydowana większość to osoby o niskim poziomie wykształcenia: gimnazjalnym i niższym oraz z zasadniczym zawodowym. Prawie co piąty bezrobotny nigdy nie pracował. Spośród grup będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy najliczniejszą grupę stanowili długotrwale bezrobotni, w tym zwłaszcza osoby o niskim poziomie wykształcenia. W celu łagodzenia skutków bezrobocia poprzez aktywizowanie bezrobotnych urzędy pracy organizują szkolenia i staże, a także roboty publiczne, interwencyjne i prace społecznie użyteczne.

Dochody mieszkańców województwa lubuskiego kształtują się na niższym poziomie niż średnio w kraju. Przeciętny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwie domowym w 2010 r. był o 3,3% niższy

niż przeciętnie w Polsce. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie osób zatrudnionych w województwie lubuskim od lat kształtuje się na poziomie niższym niż średnio w kraju (około 85,5% średniej płacy w kraju). Niższe niż średnio w kraju były także świadczenia z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych.

Formy pomocy społecznej w województwie lubuskim

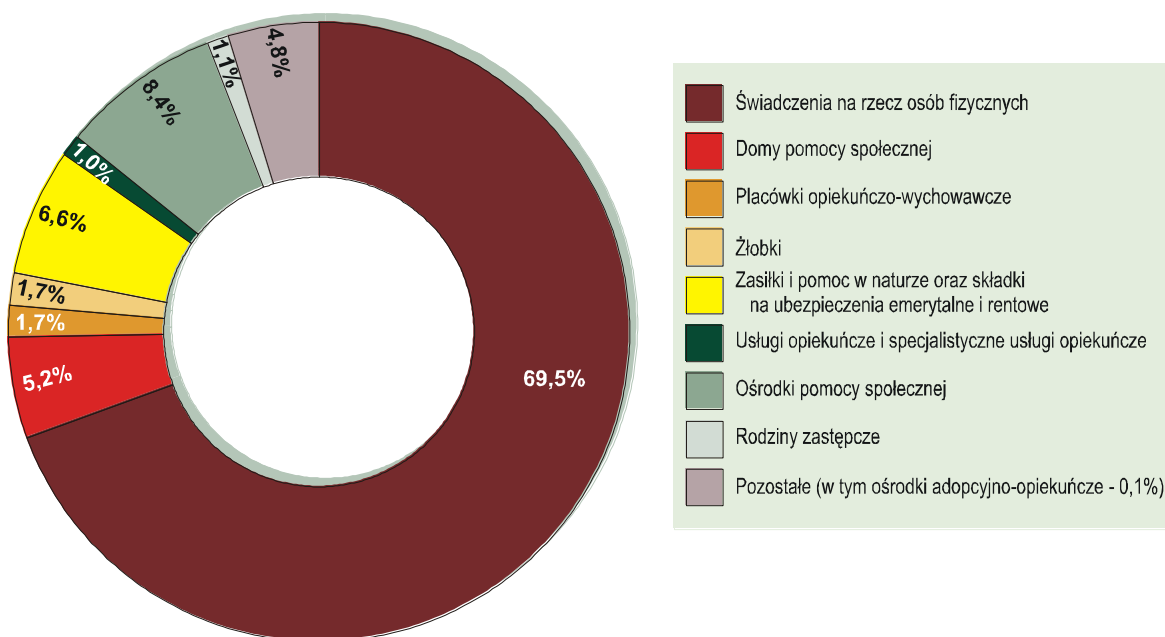
W 2010 r. w województwie lubuskim funkcjonowały 33 zakłady stacjonarne pomocy społecznej, w tym 23 domy pomocy społecznej, w których dostępnych było łącznie 2574 miejsc (w tym 2260 w domach pomocy społecznej). Z tej formy pomocy w 2010 r. skorzystało 2569 mieszkańców, w tym 87,5% stanowili mieszkańcy domów pomocy społecznej.

W województwie lubuskim funkcjonuje 1367 rodzin zastępczych, z tego 1111 rodzin spokrewnionych z dzieckiem, 173 rodziny niespokrewnione z dzieckiem oraz 83 niespokrewnione z dzieckiem rodziny zawodowe. W ramach pomocy społecznej organizowanej i świadczonej przez jednostki samorządu terytorialnego, a także realizowanej przez powiatowe centra pomocy rodzinie w 2010 r. na pomoc społeczną wydano łącznie 132,1 mln zł, z tego 81,3% stanowiła pomoc pieniężna. Pomocą objęto 71,4 tys. Lubuszan.

Środowiskowa pomoc społeczna

Ze środowiskowej pomocy społecznej polegającej na udzielaniu świadczeń pieniężnych i niepieniężnych osobom spełniającym określone kryteria i zakwalifikowanym do otrzymania takiej pomocy w miejscu ich zamieszkania, w 2010 r. korzystało 10,4% populacji województwa lubuskiego (7,8% mieszkańców miast i 14,9% mieszkańców wsi). Tym samym pomocą objęto około 41,9 tys. gospodarstw domowych, co stanowi 10,8% ogółu gospodarstw domowych w Lubuskiem. (Dane za rok 2011 wskazują na spadek liczby gospodarstw objętych pomocą do 39,1 tys.). Pomoc udzielana jest głównie z przyczyn ekonomicznych, tj. z powodu ubóstwa, bezrobocia (68,0%) i zdrowotnych, jak niepełnosprawność, długotrwała i ciężka choroba (24,0%). Dalszym 5,9% gospodarstw domowych otrzymujących pomoc społeczną, przyznano świadczenia z przyczyn rodzinnych, tj. potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności, bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych lub prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych, sieroctwa, przemocy w rodzinie. Z przyczyn społecznych, jak bezdomność, alkoholizm lub narkomania, trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego, brak umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze, z pomocy skorzystało 1,6% gospodarstw domowych otrzymujących świadczenia.

Wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego na pomoc społeczną

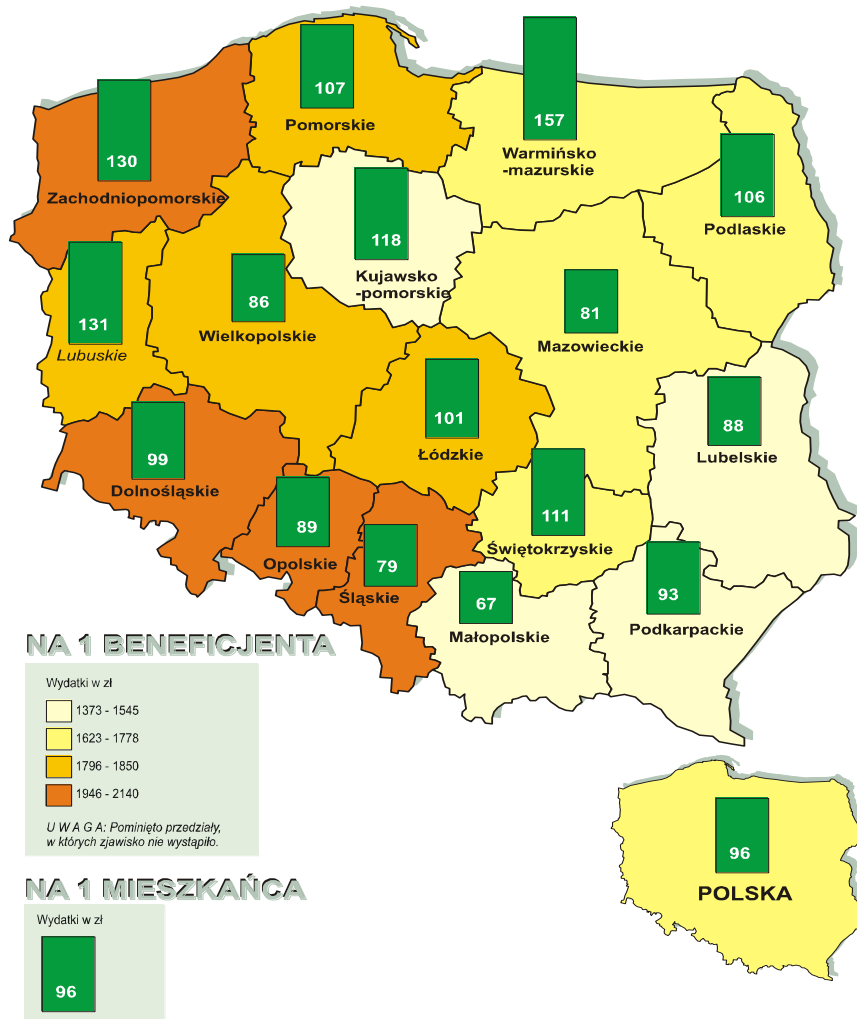

Wykres 1. Struktura wydatków budżetów gmin i miast na prawach powiatu na pomoc społeczną i pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej w województwie lubuskim w 2010 r.

Źródło: Urząd Statystyczny

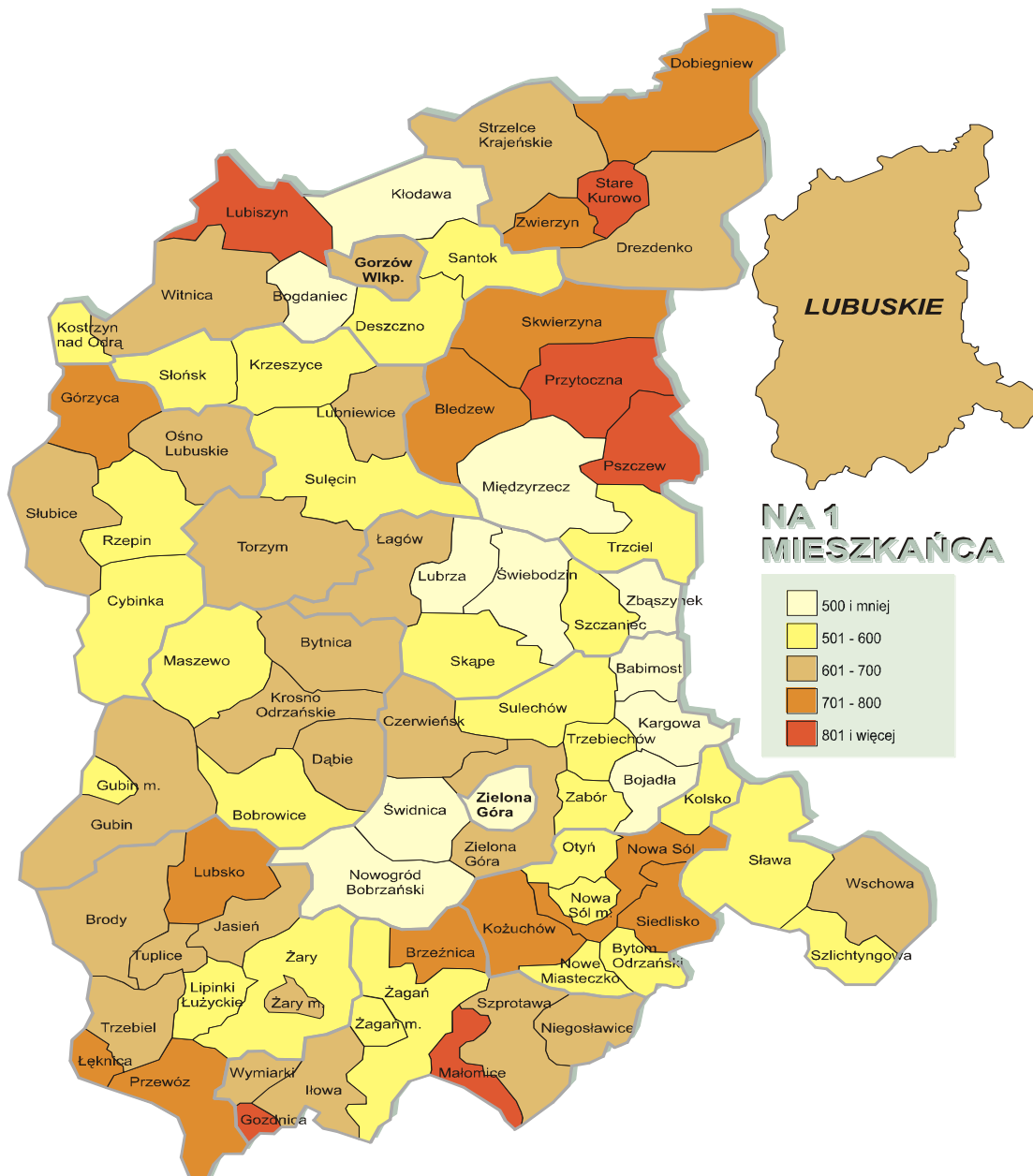
Środki przeznaczone przez jednostki samorządu terytorialnego na zadania związane z pomocą społeczną stanowiły w 2010 r. 18,7% ogółu wydatków budżetowych (wobec 16,3% w 2005 r.), przy czym 78,4% ogółu wydatków na pomoc społeczną obciążały budżety gmin i miast na prawach powiatu, 18,8% – budżety powiatów, a 2,7% – budżet województwa.

Mapa 1. Wydatki z systemu pomocy społecznej według województw w 2010 r.
 Źródło: Urząd Statystyczny

Wydatki budżetów gmin i miast na prawach powiatów na pomoc społeczną i pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniosły w 2010 r. blisko 609 zł, przy czym najwyższe były w gminach: Małomice, Lubiszyn, Pszczew, Przytoczna, a najniższe w gminach: Zbąszynek, Babimost, Zielona Góra, Świdnica. Warto zwrócić uwagę, że gminy o najmniejszych wydatkach na zadania w zakresie pomocy społecznej koncentrują się głównie w powiatach: świebodzińskim i zielonogórskim, tj. w powiatach o relatywnie niskiej stopie bezrobocia.

Mapa 2. Wydatki budżetów gmin województwa lubuskiego na pomoc społeczną i pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej w 2010 r.

Źródło: Urząd Statystyczny

W województwie lubuskim notuje się wysoki wskaźnik osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. ludności (na poziomie 705 osób wobec 546 średnio w kraju), co sytuuje region na 14 lokacie przed województwami: warmińsko-mazurskim i kujawsko-pomorskim. Dane za rok 2011 wskazują jednak, że wskaźnik ten zmniejszył się do poziomu 657,3. Gminy ze swoich budżetów na pomoc społeczną przeznaczają średnio około 17% wydatków budżetowych. Według danych za 2010 r. najmniejsze wydatki na zadania w zakresie pomocy społecznej poniosły gminy usytuowane głównie w powiatach o relatywnie niskiej stopie bezrobocia.

Skuteczność form pomocowych w postaci świadczeń finansowych okazuje się być niewystarczająca. Systematyczna pomoc finansowa, najczęściej rodzi nowe uzależnienia, jakimi są postawy roszczeniowe beneficjentów takiej pomocy. Świadczenia finansowe nie przyczyniają się do reintegracji społecznej².

Znaczenie w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu mogą mieć podmioty ekonomii społecznej, których rolę dostrzegają samorządy, także w województwie lubuskim, uwzględniając ekonomię społeczną w strategicznych dokumentach regionalnych. Dotychczasowe lubuskie doświadczenia z zakresu przedsiębiorczości społecznej związane są z działalnością:

- spółdzielni, w tym spółdzielni socjalnych
- centrów integracji społecznej (CIS)
- warsztatów terapii zajęciowej (WTZ)
- klubów integracji społecznej (KIS)
- organizacji pozarządowych (NGO)

Należy pamiętać, że spółdzielczość to nie tylko spółdzielnie socjalne, ale także spółdzielnie inwalidów, spółdzielnie niewidomych. Są to organizacje, które jednocześnie prowadzą społeczną i zawodową rehabilitację pracujących osób niepełnosprawnych oraz działalność gospodarczą służącą finansowaniu jej obu funkcji. Cechą charakterystyczną dla spółdzielczości inwalidów jest wysoki udział osób niepełnosprawnych w zatrudnieniu, w tym ze znacznym i umiarkowanym stopniem niepełnosprawności. W tej grupie pracowników co piąta osoba jest ze szczególnymi rodzajami niepełnosprawności. Spółdzielnie inwalidów i spółdzielnie niewidomych dużą wagę przykładają do działań związanych z rehabilitacją zatrudnionych osób niepełnosprawnych. Wynika to z ogromnej przewagi tej grupy pracowników w strukturze zatrudnienia oraz statutowych zadań spółdzielni. Kolejnym przykładem placówki przystosowanej do zatrudnienia osób niepełnosprawnych stanowią zakłady pracy chronionej, w której niepełnosprawni pracownicy muszą stanowić co najmniej 40% ogółu personelu. Wymóg ten ulega obniżeniu do 30% w przypadku zatrudniania osób niewidomych, upośledzonych umysłowo bądź cierpiących na choroby psychiczne. Warunki pracy w zakładzie pracy chronionej muszą być dostosowane do stopnia i rodzaju niepełnosprawności zatrudnionych w nim osób. Pracodawca zobowiązany jest również do zapewnienia niepełnosprawnym pracownikom właściwej opieki medycznej i rehabilitacyjnej.

Wymienić należy również spółdzielnie pracy, które można zdefiniować jako dobrowolne zrzeszenie nieograniczonej liczby osób, o zmiennym składzie osobowym i zmiennym funduszu udziałowym,

---

² W. Durka, A. Nowak, *Przewodnik po ekonomii społecznej. Nowe propozycje dla samorządu lokalnego*, Szczecin 2009.

które w interesie swoich członków prowadzi wspólną działalność gospodarczą w oparciu o osobistą pracę jej członków oraz obowiązek nawiązania stosunku pracy z wszystkimi członkami spółdzielni. Należy pamiętać, że spółdzielnie pracy w odróżnieniu od spółdzielni socjalnych może założyć co najmniej 10 osób fizycznych i nie muszą być to osoby zagrożone wykluczeniem społecznym. Warto podkreślić, że spółdzielnie pracy nie mogą prowadzić działalności pożytku publicznego, a co się z tym wiąże, że nie mogą brać udziału w otwartych konkursach ofert ani korzystać z pracy wolontariuszy.

Celem prezentacji wybranych fragmentów charakterystyki było zestawienie argumentów na rzecz tezy, iż w województwie lubuskim istnieje potrzeba upowszechnienia aktywnych form przeciwdziałania i zwalczania zjawiska wykluczenia społecznego. W omawianym dokumencie możemy odnaleźć dane i interpretacje, które mogą być podstawą następujących argumentów:

- 1) Doradztwo ukierunkowane jest na wsparcie przedsięwzięć komercyjnych oraz III sektora, brakuje natomiast zinstytucjonalizowanych form doradztwa dla podmiotów ekonomii społecznej.
- 2) Systematyczny ubytek ludności i starzenie się społeczeństwa stanowią ważną przesłankę rozwoju usług ukierunkowanych na potrzeby osób starszych w ramach działalności spółdzielni socjalnych i innych jednostek. Jest to jednocześnie argument na rzecz podjęcia działań, w wyniku których młodzi ludzie znaleźliby dla siebie trwałe miejsce w regionie. Takie działania również mogą być podjęte przy wykorzystaniu instrumentów charakterystycznych dla ekonomii społecznej.
- 3) Opisywana w charakterystyce sytuacja na lubuskim rynku pracy jest istotnym argumentem na rzecz wprowadzenia i upowszechnienia podmiotów ekonomii społecznej, przede wszystkim z myślą o osobach trwale bezrobotnych. Warto dodać, że jak wskazują badania, bezrobocie szczególnie dotyka ludzi młodych, co dodatkowo wzmacnia poprzedni argument.
- 4) Dochody mieszkańców – jak podaje charakterystyka województwa lubuskiego - kształtują się tutaj na niższym poziomie niż średnio w kraju. Oznacza to, że mamy do czynienia z większymi obszarami biedy i wykluczenia społecznego, co stanowi poważną zachętę do rozwoju ekonomii społecznej.
- 5) W województwie lubuskim notuje się wysoki wskaźnik osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. ludności. Istnieje więc potrzeba takiego przekształcenia polityki społecznej, by wydatkowane środki mogły „pracować” jako fundusze wspierające aktywność osób wykluczonych.

1.3 Wybrane źródła wsparcia dla organizacji pozarządowych i podmiotów ekonomii społecznej

Poszukując szans i sposobów rozwiązywania problemów społecznych w województwie, warto wziąć pod uwagę szansę wsparcia dla lokalnych inicjatyw, którą daje rządowy program dotacyjny – Program Operacyjny Funduszu Inicjatyw Obywatelskich (FIO) oraz Program Operacyjny Kapitał Ludzki. Warto również uwzględnić możliwości tkwiące w dotacjach z budżetu województwa lubuskiego. Aby ustalić jakie znaczenie mogą mieć wskazane źródła dla rozwoju aktywności obywatelskiej, a szczególnie aktywizacji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem, zestawiono poniżej najważniejsze informacje na ich temat. Szczególną uwagę poświęcono skuteczności starań o dofinansowanie oraz wielkość uzyskanych środków przez organizacje działające na terenie województwa lubuskiego.

Program Operacyjny Funduszu Inicjatyw Obywatelskich (FIO), powstał w celu pobudzania i wspierania inicjatyw obywatelskich z udziałem sektora organizacji pozarządowych i dąży do zwiększenia udziału organizacji pozarządowych w realizację zadań publicznych. Do głównych celów realizowanych poprzez Projekty w ramach PO FIO można zaliczyć:

1. Zwiększenie aktywności i świadomości obywateli i wspólnot lokalnych.
2. Rozwój potencjału sektora organizacji pozarządowych.
3. Zwiększenie zaangażowania sektora organizacji pozarządowych na rzecz usług społecznych w zakresie integracji i aktywizacji społecznej oraz zabezpieczenia społecznego.
4. Wspieranie rozwoju polskiego modelu ekonomii społecznej.³

Podmiotami, które mogą się ubiegać o środki finansowe w ramach Programu FIO w myśl ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie są organizacje pozarządowe (stowarzyszenia oraz jednostki terenowe stowarzyszeń posiadające osobowość prawną, związki stowarzyszeń, fundacje, kółka rolnicze, cechy rzemieślnicze, izby rzemieślnicze, izby gospodarcze) oraz kościelne osoby prawne i jednostki organizacyjne, a także spółdzielnie socjalne.

Poniższa tabela stanowi zestawienie danych, które ilustrują zainteresowanie lubuskich organizacji uzyskaniem dotacji ze źródeł FIO.

---

³ Zasady przyznawania i rozliczania dotacji w ramach programu operacyjnego Fundusz Inicjatyw Obywatelskich w 2012 r.

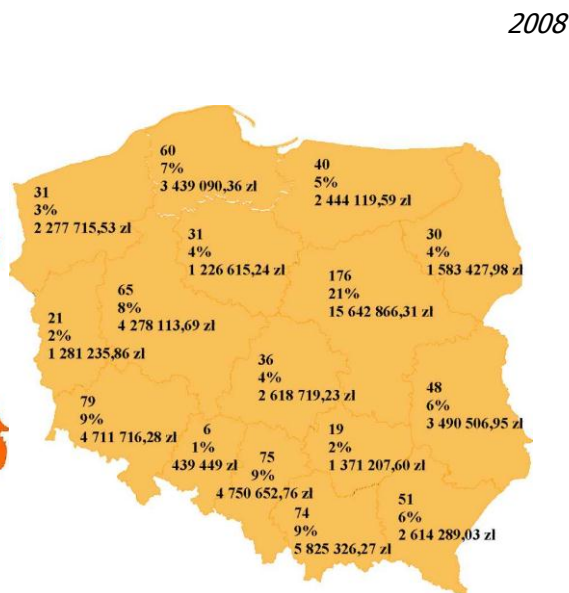
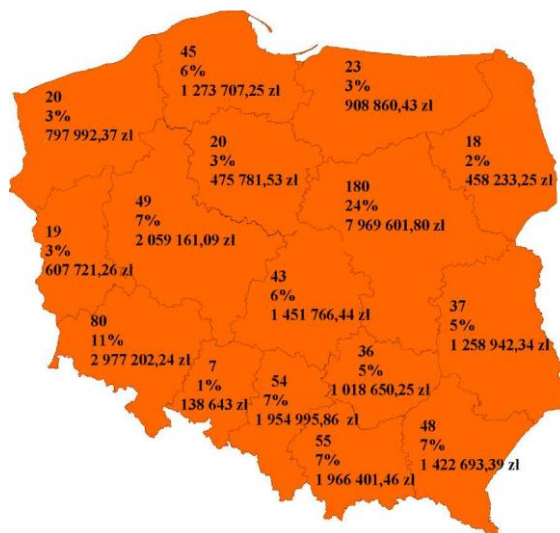
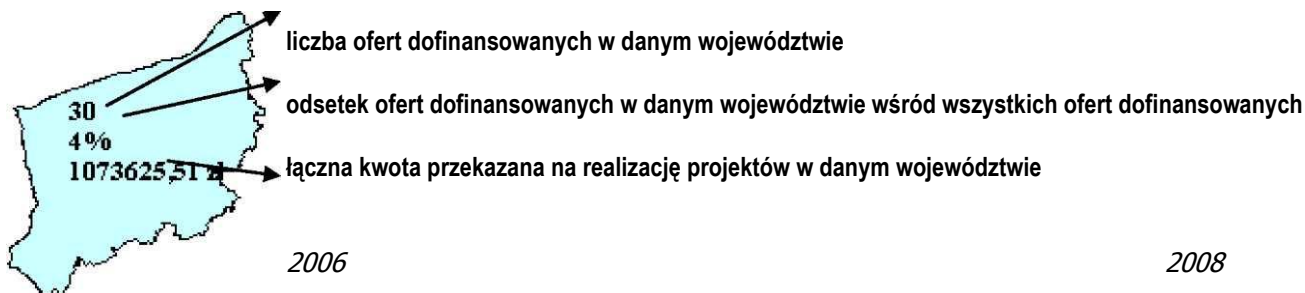
Tabela nr 1. Liczba wniosków złożonych i dofinansowanych oraz ich odsetek w ramach PO FIO w latach 2006-2011 z województwa lubuskiego.

rok	liczba wniosków złożonych	liczba wniosków dofinansowanych	odsetek wniosków dofinansowanych wśród złożonych
2006	37	19	51%
2007	72	12	17%
2008	39	21	54%
2009	64	25	39%
2010	102	19	19%
2011	100	13	13%

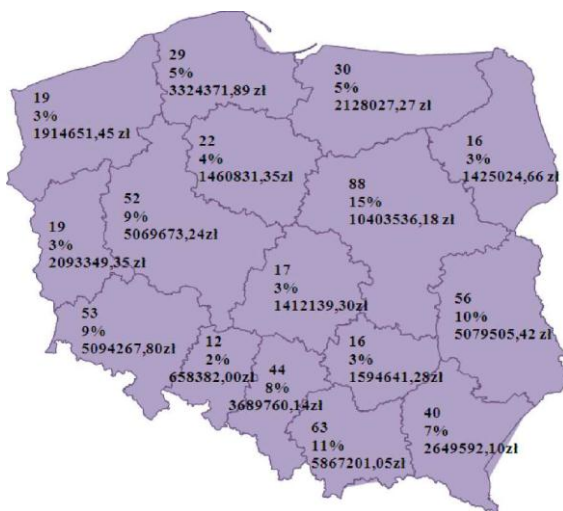
Źródło: opracowanie własne na podstawie MPiPS, Sprawozdanie z realizacji Programu Operacyjnego Fundusz Inicjatyw Obywatelskich w roku 2011.

Przedstawione wyżej dane ilustrują dwie tendencje. Z jednej strony, obserwujemy wzrost zainteresowania uzyskaniem dotacji, co może być miarą zwiększenia aktywności organizacji obywatelskich. Z drugiej jednak strony, daje się zauważyć wyraźny spadek skuteczności podjętych starań. Powstaje pytanie jak lubuskie organizacje wypadają pod tym względem na tle organizacji działających w innych województwach?.

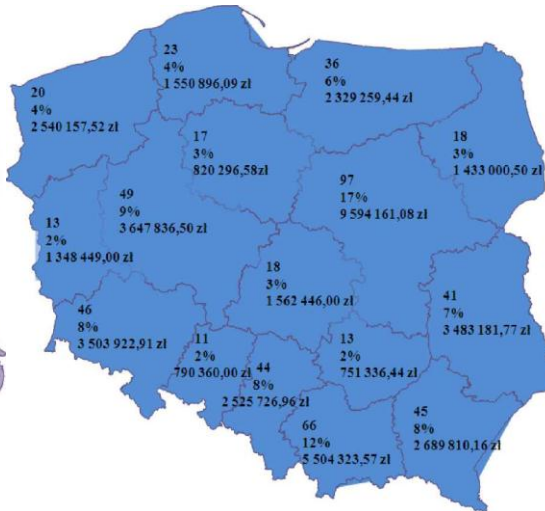
Na mapach konturowych zostały przedstawione informacje dotyczące liczby ofert, odsetek dofinansowanych projektów w stosunku do ogółu dofinansowanych ofert w skali kraju i kwota uzyskanych dotacji. Analiza prezentowanych poniżej danych wskazuje na to, że uzyskane dotacje są przeważnie proporcjonalne do liczby mieszkańców danego województwa. Organizacje działające w województwie lubuskim nie odstają pod tym względem od reszty kraju. Jako jedno z najmniejszych województw otrzymuje od 2 do 3% ogólnej puli środków. Należy jednak zauważyć, że w 2011 roku skuteczność zabiegania o środki z Funduszu Inicjatyw Obywatelskich była niższa niż w roku 2010.

2010

2011

Innym ważnym źródłem wsparcia finansowego jest Program Operacyjny Kapitał Ludzki (PO KL). Na poziomie regionalnym infrastruktura wsparcia ekonomii społecznej utrzymywana jest ze środków unijnych w ramach Poddziałania 7.2.2 PO KL. Celem tego Poddziałania jest wzmocnienie podmiotów wspierających i realizujących usługi wobec podmiotów ekonomii społecznej oraz budowanie otoczenia sprzyjającego ich rozwojowi. W poniższej tabeli przedstawiono projekty realizowane w ramach Poddziałania 7.2.2 w woj. lubuskim.

Tabela nr 2. Projekty realizowane w ramach komponentu regionalnego PO KL Poddziałanie 7.2.2 w woj. lubuskim w latach 2008 – 2012.

tytuł projektu	nazwa podmiotu realizującego projekt	kwota dofinansowano	okres realizacji projektu
<i>Po owocach ich poznacie</i>	Caritas Diecezji Zielonogórsko – Gorzowskiej	1 098 674,00 zł	01.04.2010 30.12.2010
<i>Współpraca międzysektorowa na rzecz wspierania ES w regionie Lubuskim</i>	Gmina Małomice	3 301 205 ,98 zł	01.03.2010 28.02.2012
<i>Lubuskie Centrum Ekonomii Społecznej</i>	Towarzystwo Integracji Społecznej Zielona Góra	537 090,00 zł	01.06.2009 15.06.2010
<i>Fundraising – fundament sprawnej organizacji sektora ES</i>	Faber Consulting Sp zo.o. Toruń	230 955,80 zł	01.09.2009 31.12.2009
<i>Lokalne partnerstwo na rzecz rozwoju ES</i>	Pozaszkolny Ośrodek Kształcenia Zawodowego „System” S.c.	617 791,00 zł	01.10.2008 30.04.2010
<i>Sektor ekonomii społecznej XXI</i>	Instytut Laudator Sp. z o. o	476 100,00 zł	01.09.2008 31.08.2009
<i>Lubuskie partnerstwa na rzecz ES</i>	Stowarzyszenie Verte	645 914,00 zł	01.09.2008 28.02.2010
<i>Lubuska Akademia ES</i>	Telewizja Polska S.A. Oddział w Gorzowie Wlkp.	1190500,95 zł	01.11.2011 31.10.2013
<i>Kompleksowe wsparcie organizacji sektora ekonomii społecznej</i>	Firma Haandlowo – Usługowa „JARMAR” Centrum Kształcenia „Wiedza dla Wszystkich”	1826843,20 zł	01.08.2011 31.07.2013
<i>Zielonogórska Kuźnia III Sektora</i>	Faber Consulting sp z o.o.	1363742,86 zł	02.01.2012 31.08.2013
<i>Akademia ekonomii społecznej inwestycją w przyszłość województwa lubuskiego</i>	Łużycka Wyższa Szkoła Humanistyczna im. Jana Benedykta Solfy w Żarach	2066519,00 zł	01.07.2010 30.06.2012

Źródło: raport KSI stan na 29.10.2012 r.

Przedstawione wyżej dane wskazują na to, że Program Operacyjny Kapitał Ludzki jest ważnym źródłem środków na rozwój ekonomii społecznej. W latach 2008 – 2012 na wymienione wyżej projekty przeznaczono łącznie ponad 7 mln zł. Odpowiednie wydatkowanie tych środków mogło być poważnym impulsem dla rozwoju podmiotów ekonomii społecznej i reintegracji społecznej i zawodowej osób wykluczonych.

Organizacje pozarządowe mogą również ubiegać się o dotację z budżetu województwa. W prezentowanej poniżej tabeli została przedstawiona aktywność organizacji pozarządowych w pozyskiwaniu dotacji z budżetu województwa.

Tabela nr 3. Liczba dotacji przyznanych z budżetu województwa.

Liczba dotacji przyznanych z budżetu województwa na realizację zadań z zakresu pomocy społecznej dla organizacji pozarządowych na lata 2007 – 2010 rok.		
rok	liczba	Kwota łączna
2007	26	280.000
2008	35	356.000
2009	38	390.000
2010	43	472.800
Liczba dotacji przyznanych z budżetu województwa na realizację zadań z zakresu: profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, przeciwdziałania narkomanii, wspierania działań pomocy społecznej na rzecz wyrównywania poziomu życia mieszkańców województwa lubuskiego, integracji społecznej osób niepełnosprawnych w 2011 roku.		
rok	liczba	Kwota łączna
2011	98	881.343

Podsumowując zestawione w tym podrozdziale dane dotyczące wybranych źródeł finansowania podmiotów ekonomii społecznej i inicjatyw na rzecz reintegracji społecznej i zawodowej osób wykluczonych, warto podkreślić ich potencjalną, ważną rolę w przyszłości. Powinny być one uwzględnione w Wieloletnim regionalnym planie działań i skierowane na wsparcie najbardziej efektywnych działań.

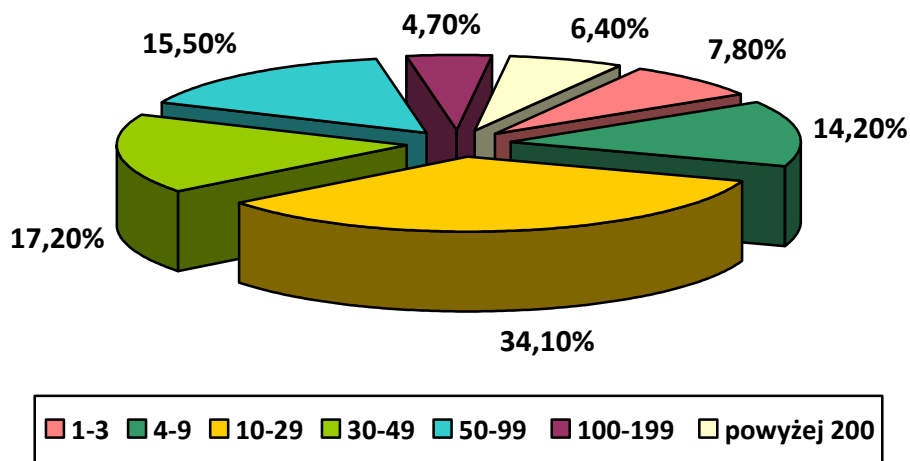
1.4 Kondycja podmiotów ekonomii społecznej a Wieloletni regionalny plan działań

Tworząc Wieloletni regionalny plan działań, brano pod uwagę potrzebę zwiększenia liczby i wzmocnienia kondycji podmiotów ekonomii społecznej. Zarówno diagnoza przeprowadzona w maju i czerwcu 2012 roku jak i inne źródła potwierdzają istnienie takiej potrzeby. Poniżej przedstawiono fragmenty analiz dotyczących stanu podmiotów ekonomii społecznej w województwie lubuskim.

Aby odpowiedzieć na pytanie dotyczące kondycji ekonomii społecznej w województwie lubuskim, należało ustalić wielkość, zasięg działania oraz obszar działalności istniejących na jego terenie organizacji. Ważne było także dotarcie do informacji na temat ich misji i celów oraz ustalenie, czy swoim działaniem obejmują również osoby zagrożone wykluczeniem i osoby wykluczone oraz jakie realizują projekty.

Kondycja podmiotów ekonomii społecznej

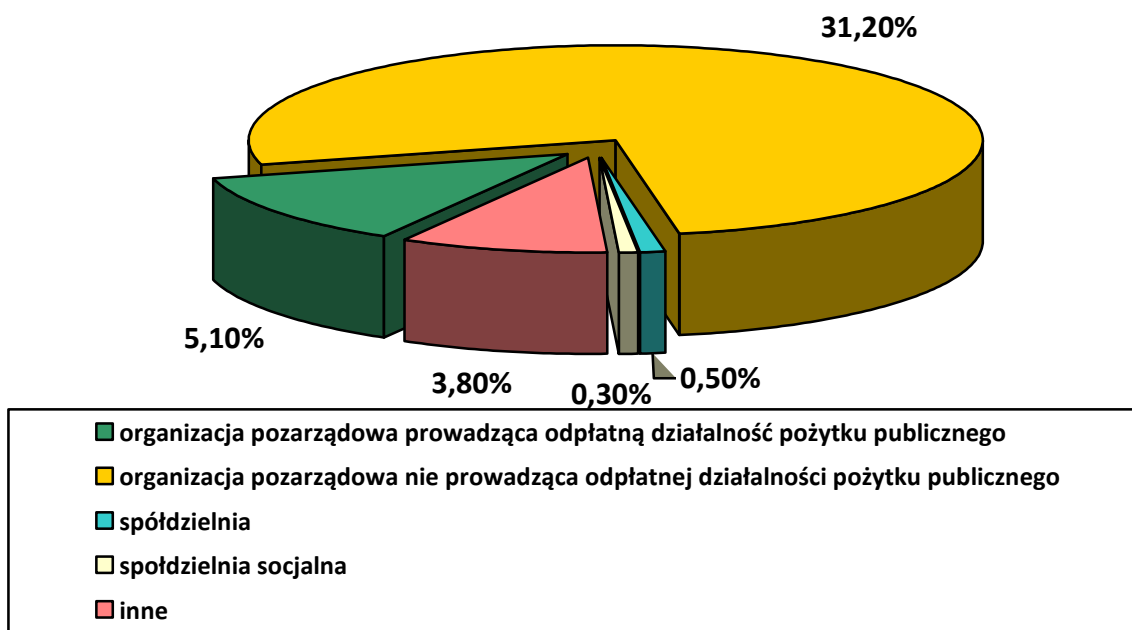
Jednym z podstawowych wskaźników mówiących o wielkości organizacji jest liczba jej członków. Aby przeprowadzić analizę zakresu działalności i skali oddziaływania interesujących nas podmiotów, zapytaliśmy przede wszystkim o liczbę osób zaangażowanych w funkcjonowanie badanych organizacji. Zebrane przez nas dane wskazują, że na terenie województwa lubuskiego mamy do czynienia głównie z podmiotami małymi, liczącymi do 29 członków. Tego rodzaju organizacje stanowią 56,1% ogółu uczestniczących w badaniu. Największą grupę tworzą organizacje angażujące w swoje działania od 10 do 29 członków (34,1%). Kolejne licznie reprezentowane kategorie to 30-49 członków oraz 50-99, które stanowią 32,7% badanej populacji. W województwie lubuskim występują również organizacje reprezentowane przez ponad 100 członków - 33 organizacje stanowiące około 11% badanych podmiotów, a w siedmiu z nich deklarowano liczbę członków na poziomie 1000 osób i więcej. Wykres nr 2 prezentuje dokładny rozkład organizacji z uwzględnieniem liczby ich członków.

Wykres 2. Liczba członków organizacji uczestniczących w badaniu.

Objęte badaniami jednostki ekonomii społecznej zdecydowanie należą do podmiotów młodych. Dokładnie 1/3 funkcjonuje na lubuskim rynku nie dłużej niż sześć lat, w tym prawie 12% z nich niecałe dwa lata. Kategorię reprezentowaną najliczniej stanowią podmioty powstałe pomiędzy rokiem 1991 i 2001r. (30,1%) oraz podmioty założone w okresie 2002-2006 (29,4%). Sumując wymienione trzy kategorie można wskazać, że 59,5% badanych podmiotów ekonomii społecznej w województwie lubuskim charakteryzuje się krótką historią funkcjonowania – nie dłuższą niż dziesięć lat, co oczywiście przekłada się na zasięg i skalę ich oddziaływania. W badaniu uczestniczyły również podmioty starsze, jednak stanowiły niewiele ponad 10% ogółu. Prawie 5% powstało przed rokiem 1959 oraz około 6% w latach 1960 - 1990. Trzy najstarsze podmioty pochodziły z roku 1945.

W analizach podjęliśmy także próbę rozpoznania reprezentowanych przez badane podmioty rodzajów działalności. Najbardziej liczną kategorię stanowiły organizacje pozarządowe, które nie prowadziły odpłatnej działalności pożytku publicznego, reprezentowane głównie przez różne odmiany stowarzyszeń działających w regionie województwa lubuskiego. Drugie miejsce pod względem liczby wskazań zajmowały podmioty prowadzące odpłatną działalność pożytku publicznego. Warto jednak podkreślić, że rozbieżność liczby wskazań pomiędzy reprezentowanymi kategoriami jest duża i wynosi 26,1 punktów procentowych, co przyjmuje wartość na poziomie 201 organizacji. Daje to podstawy do postawienia tezy, że największą reprezentację w badaniach jak i próbie założonej do badań stanowią małe stowarzyszenia nie prowadzące odpłatnej działalności pożytku publicznego. W badaniach wzięły udział dwie spółdzielnie pracy i cztery spółdzielnie socjalne. Na tym tle dość licznie była reprezentowana kategoria „inne”. Tutaj badani zakwalifikowali: organizacje pozarządowe bez statusu pożytku publicznego, organizacje prowadzące jednocześnie odpłatną i nieodpłatną działalność pożytku publicznego, organizacje kościelne oraz na przykład Warsztaty Terapii Zajęciowej. Dokładny rozkład odpowiedzi przedstawia wykres nr 3.

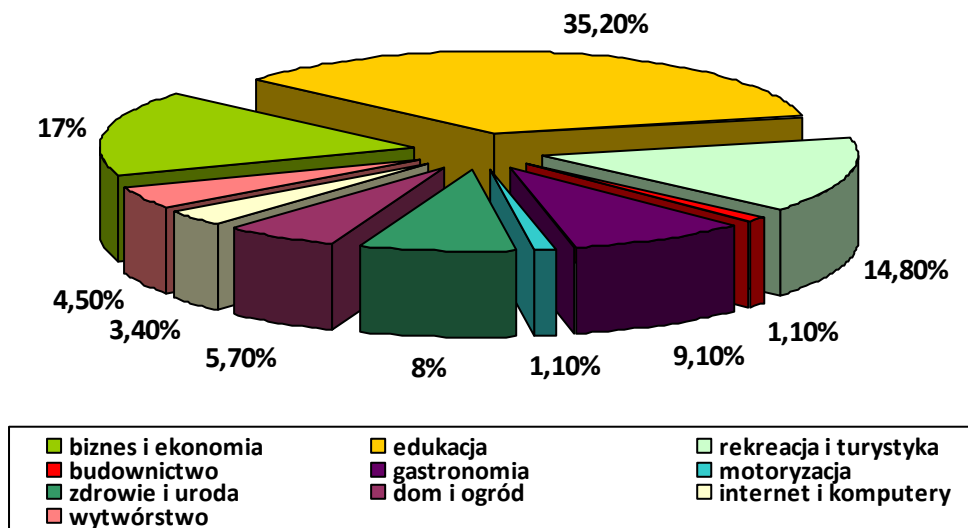
Wykres 3. Rodzaje organizacji uczestniczących w badaniu.

Podczas badania zapytaliśmy również, czy analizowane przez nas podmioty prowadzą działalność gospodarczą lub działalność odpłatną. Otrzymane wyniki wskazują, że 65 podmiotów prowadziło taką działalność i stanowią one 20% zrealizowanej próby. Pozostałe organizacje nie prowadziły takiej działalności. Najczęściej reprezentowanymi obszarami działalności były: biznes i ekonomia 17%; edukacja 35,4%; rekreacja i turystyka 14,8%; gastronomia 9,1% oraz zdrowie 8%. Dokładne dane prezentuje wykres nr 3.

Wśród szczegółowych zakresów działania badanych podmiotów najczęściej wskazywanymi były:

1. prowadzenie szkoleń – 23%
2. organizacja imprez sportowych i integracyjnych – 9,8%
3. oprowadzanie wycieczek po atrakcjach turystycznych – 5,7%
4. usługi rehabilitacyjne i fizjoterapeutyczne – 4,9%
5. usługi cateringowe 4,1%
6. usługi porządkowe – 4,1%
7. usługi reklamowo – marketingowe – 4,1%

Pozostałe wskazywane przez reprezentujących badane organizacje to: doradztwo finansowe, usługi biurowe, udzielanie korepetycji, organizacja imprez okolicznościowych oraz kolejne odmiany usług porządkowych, jak odśnieżanie, opieka nad grobami – utrzymanie cmentarzy, utrzymanie i konserwacja terenów zielonych. Pamiętać należy, że w ramach tego pytania istniała możliwość wskazania więcej niż jednego rodzaju działalności więc liczba prezentowanych odsetków nie musi się sumować do stu.

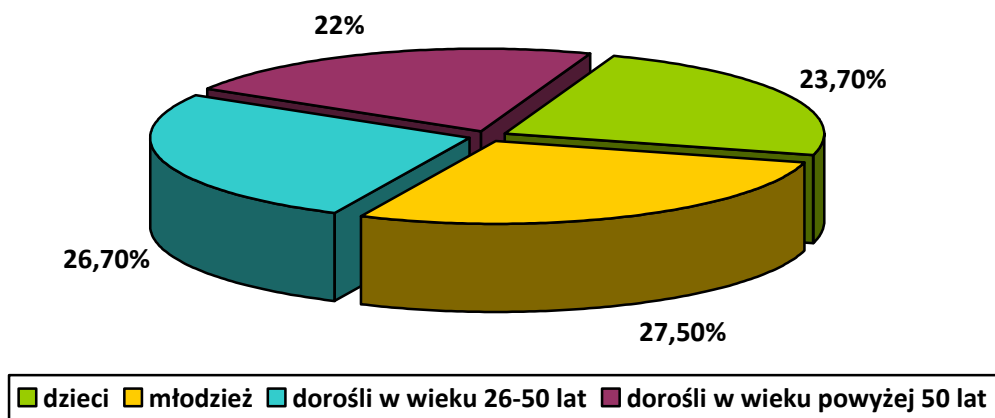

Wykres 4. Obszary działania organizacji uczestniczących w badaniu.

Ponadto dla większości badanych podmiotów podstawowym obszarem działalności było środowisko lokalne zawężone przeważnie do terenu jednego powiatu. Ten sposób działalności reprezentowało prawie 34% przebadanych przez nas organizacji. Poziom regionalny działań, obejmujący minimum dwa powiaty, reprezentowany był przez $\frac{1}{4}$ podmiotów. Prawie 28% organizacji jako teren działania wskazało cały kraj, a 11,8% teren Europy.

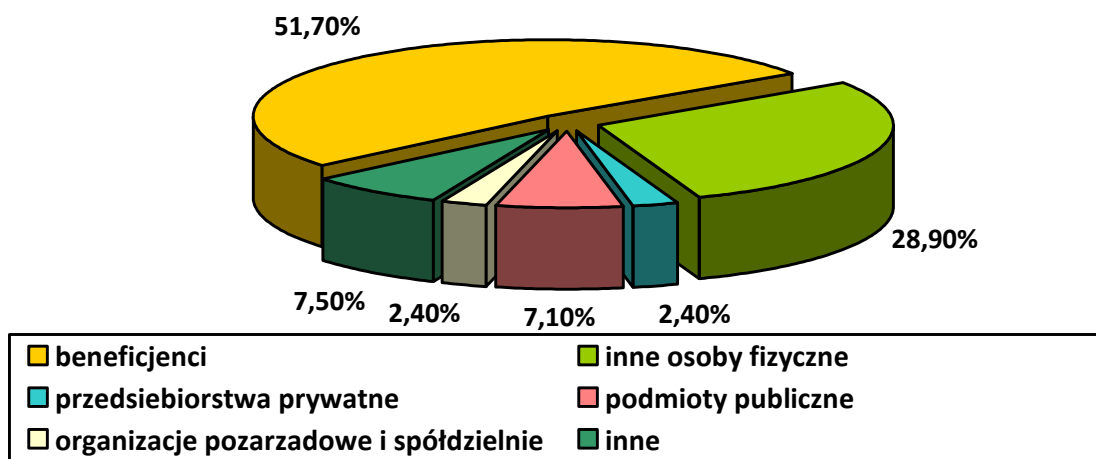
Cele i zakres działania lubuskich podmiotów ekonomii społecznej

Chcąc uzyskać informacje o celach badanych organizacji zapytaliśmy o grupy docelowe ich działań oraz o misję, zgodnie z którą funkcjonują. Najczęściej wskazywaną grupą, do której kierowano świadczone usługi była młodzież (246 podmiotów – prawie $\frac{1}{3}$ wskazań), a zaraz za nią dorośli w wieku 26-50 lat (239 podmiotów – również prawie $\frac{1}{3}$ wskazań). Niewiele mniej organizacji wskazywało na dzieci jako głównych adresatów usług (212 podmiotów) oraz dorosłych w kategorii 50+ (197 podmiotów). Mamy więc do czynienia z dość równomiernym rozłożeniem zmiennej w zrealizowanej próbie, świadczącym najprawdopodobniej o braku potrzeb rozłączania działań i jednoczesnej możliwości obejmowania usługami bardzo zróżnicowanych kategorii społecznych, czy zbiorowości. Ważnym zastrzeżeniem w ramach analizy odpowiedzi na to pytanie wydaje się być fakt, że respondenci mieli możliwość wyboru więcej niż jednej odpowiedzi. Z tego powodu podawane częstości nie sumują się do stu, a poszczególne kategorie otrzymały podobną liczbę wskazań, dając wrażenie braku specjalizacji w kontekście adresatów świadczonych usług. Dokładne dane przedstawia wykres nr 5.

Wykres 5. Adresaci usług świadczonych przez organizacje uczestniczące w badaniu.

Wśród odbiorców dóbr i usług wskazywano beneficjentów oraz inne osoby fizyczne, a także przedsiębiorstwa prywatne, przedsiębiorstwa i/lub administrację publiczną, organizacje pozarządowe i spółdzielnie. Jednak najczęściej oferowane usługi i dobra kierowane były bezpośrednio do samych zainteresowanych (beneficjentów) i taka sytuacja miała miejsce w ponad połowie badanych organizacji (152 podmioty). Kategoria „inne osoby fizyczne” otrzymała prawie 1/3 wskazań, a pozostałe nie przekroczyły 10% odpowiedzi. Dokładne dane prezentuje wykres nr 6.

Wykres 6. Główni odbiorcy oferowanych dóbr i usług.

Aby poznać cele działalności objętych badaniami organizacji, zadaliśmy pytanie otwarte dające możliwość pełnej wypowiedzi na temat celów przyświecających podejmowanym przez nie działaniom. Wypowiedzi pisemnej udzieliło nam 290 podmiotów. Ze względu na fakt, że w większości odpowiedzi

pojawiło się kilka ważnych elementów mogących świadczyć o wybranej misji, po zdekodowaniu ich stworzyliśmy pytanie zamknięte wielokrotnego wyboru, w którym istniała możliwość wskazania trzech najważniejszych celów. Do kategorii misji/celów organizacji stworzonych po zdekodowaniu pytania należą:

1. osoby wykluczone lub zagrożone wykluczeniem (bezrobotni, bezdomni, uzależnieni, zagrożeni patologią, w kryzysowej sytuacji),
2. niepełnosprawni i chorzy,
3. rozwój społeczeństwa obywatelskiego (wsparcie trzeciego sektora, aktywność obywatelska, aktywność lokalna),
4. rodzina (rodzina, kobiety i dzieci, dzieci, rodziny zastępcze),
5. młodzież (edukacja, czas wolny, profilaktyka, aktywizacja),
6. dorośli, edukacja ustawiczna (m.in. uniwersytety trzeciego wieku),
7. bezpieczeństwo (gaszenie pożarów, ochrona mienia, pomoc poszkodowanym),
8. sport, rekreacja, turystyka,
9. kultura i nauka (dziedzictwo kulturowe, tradycja narodowa, rekonstrukcje historyczne),
10. przedsiębiorczość (biznes, małe i średnie przedsiębiorstwa),
11. inne (promocja idei, hobby, wsparcie dla placówek).

Najczęściej wskazywanymi celami było podejmowanie działań związanych z promocją i rozwojem sportu i turystyki (15,7% wskazań). Wspomaganie osób wykluczonych, jak bezrobotni, bezdomni, uzależnieni, zagrożeni patologią, czy w kryzysowej sytuacji osadziło w misji organizacji 14,4% podmiotów. Trzecią pozycję pod względem liczby wskazań otrzymała rodzina, reprezentowana przez kobiety, dzieci, rodziny zastępcze – 13,5%, a czwartą działania na rzecz kultury i nauki, opisywane najczęściej poprzez dbanie o dziedzictwo narodowe i tradycję kulturową – 12,7% wypowiedzi. Prawie 11% wskazań otrzymały zadania związane z obsługą chorych i niepełnosprawnych. Poniżej 10% wskazań dotyczyło edukacji, profilaktyce i aktywizacji młodzieży (9,4%) oraz rozwojowi społeczeństwa obywatelskiego (8,3%). Pozostałe kategorie, tj. dorośli i edukacja ustawiczna oraz przedsiębiorczość umieściło w swoich misjach mniej niż 3% organizacji.

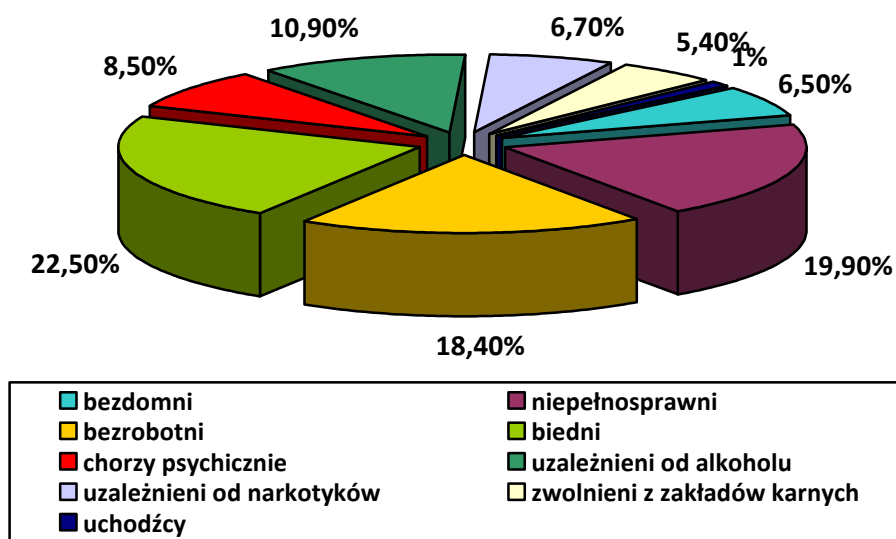
Podczas badań zapytaliśmy także o powody wyboru określonego przez respondentów kierunku i obszaru działalności. Respondenci wskazywali najczęściej, że to prywatne przekonania członków – założycieli były powodem wybrania obszaru działania reprezentowanej przez nich organizacji (29%). Dowodzi to wewnątrzsterowności tej kategorii osób i niezachwianej wiary w własne możliwości i w słuszność wybranej drogi. Pomysł na działalność drugiej pod względem liczby wskazań kategorii był wynikiem rad rodzinnych, koleżeńskich, czy sąsiedzkich i informacji o zapotrzebowaniu środowiska lokalnego na konkretne produkty czy usługi (22,2%). Podobną liczbę odpowiedzi otrzymały powody wynikające z wykształcenia czy umiejętności członków organizacji (11,4%) oraz doświadczenie w prowadzeniu działalności zdobyte przez założycieli w ramach innej formy prawnej (11,2%). Kolejnym

powodem wybierania celu i obszaru działalności było wykorzystanie już istniejącego podsystemu zasobów organizacji jakim były maszyny i narzędzia. Owo wykorzystanie wyposażenia, dające możliwość obniżenia kosztów tworzenia nowej działalności było ważnym czynnikiem dla 10,8% respondentów. Ponadto ankietowani mówili także o dobrej znajomości rynku i wyników badań popytu na dane usługi i produkty (8,4%) oraz przystosowaniu pomysłów już istniejących w innych regionach kraju, czy świata i zaadoptowaniu ich na terenie województwa lubuskiego (7%). Kategorię „inne” w dużej mierze reprezentowały odpowiedzi skupione wokół trudności w zaspokajaniu potrzeb w środowisku lokalnym i próbie zmiany tej sytuacji. Respondenci wskazywali tu na brak możliwości rehabilitacji w publicznych instytucjach służby zdrowia, trudności z dojazdem do najbliższych organizacji niezbędnych do realizacji potrzeby, czy wysokie zapotrzebowanie w środowisku lokalnym na świadczoną usługę. Inną kategorią motywów wyboru obszaru działalności reprezentowanej organizacji były motywy związane z zaspokojeniem własnych potrzeb, jak chęć samorozwoju i samorealizacji członków organizacji.

Podmioty ekonomii społecznej a problem wykluczenia

Podczas tworzenia diagnozy stanu ekonomii społecznej w województwie lubuskim ważne było także ustalenie jaka część badanych organizacji nie tylko stanowi jej potencjał ale także faktycznie pracuje na rzecz jej rozwoju. W tym celu zapytaliśmy o liczbę i odmiany wykluczonych objętych opieką. Analiza liczby osób wykluczonych będących podopiecznymi badanych podmiotów ekonomii społecznej wykazała, że potencjał tego sektora jest względnie duży, jednak liczba realnie działających organizacji na jej rzecz bardzo mała. Ze wszystkich podmiotów uczestniczących w tej części badań jedynie 35 wykazało, że zajmuje się świadczeniem usług osobom zagrożonym wykluczeniem, bądź wykluczonym, co stanowi 11,7% próby zrealizowanej. Wśród organizacji zajmujących się zaspokajaniem potrzeb osób wykluczonych ponad połowa (51,4%) obejmuje swoją opieką od jednej do trzech osób. Kolejne 22,9% współpracuje z grupą czterech – dziewięciu osób, a następne 25,7% z grupą liczącą od 10 do 29 osób. Po jednej organizacji opiekowało się: 80 osobami wykluczonymi; 100 osobami; 135 oraz 350 osobami wykluczonymi. Wykluczonymi najczęściej reprezentowanymi przez badane organizacje byli według kolejności wskazań: biedni, niepełnosprawni, bezrobotni (powyżej 20% wskazań). Około 10% wskazań otrzymali kolejno uzależnieni od alkoholu i chorzy psychicznie, a około 6% i mniej bezdomni i uzależnieni od narkotyków. Najrzadziej reprezentowano interesy uchodźców. O pomocy świadczonej tej kategorii mówiło jedynie czterech przedstawicieli badanych podmiotów. Prezentowane tu wyniki są pochodną pytania wielokrotnego wyboru dlatego podawane liczby i odsetki nie muszą sumować się do stu. Dokładny rozkład zmiennej prezentuje wykres nr 7.

Wykres 7. Rodzaje wykluczonych i/lub zagrożonych wykluczeniem uczestniczących w działaniach badanych organizacji.

Dodatkowe informacje na temat skali i zakresu działań na rzecz osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem uzyskaliśmy, zadając pytanie o najważniejsze projekty realizowane przez poszczególne podmioty. Było to pytanie otwarte, w związku z czym respondenci formułowali odpowiedzi bardzo zróżnicowane pod względem treści, formy i długości. Analizując je pod kątem ukierunkowania na potrzeby osób wykluczonych oraz zastosowania biznesowych metod aktywizacji, wyodrębniliśmy trzy kategorie projektów. Poniżej kolejno je omawiamy, podając przykłady działań podejmowanych w ramach wskazywanych projektów.

1) Projekty skierowane do szerokiego grona odbiorców, bez wskazania osób wykluczonych jako uczestników. Jest to kategoria najliczniejsza (ok. 2/3 wskazań). Mieszczą się w niej projekty edukacyjne, kulturalne, sportowe, turystyczne, religijne i wszelkie inne. Uczestnictwo osób wykluczonych w większości z nich jest oczywiście możliwe, jednak przedstawiciele badanych podmiotów nie wskazali ich jako uczestników czy beneficjentów.

2) Projekty uwzględniające osoby wykluczone, ale bez wykorzystania instrumentów biznesowych. Druga z wyróżnionych kategorii obejmuje około 1/5 wymienionych projektów. Są to projekty, w których uwzględniono na różne sposoby osoby wykluczone, ale bez wykorzystania instrumentów biznesowych. Poniżej podajemy wybrane tematy tego typu projektów:

- wsparcie wolontariatu,
- organizacja olimpiad integracyjnych,
- hipoterapia dla osób niepełnosprawnych,

- rajd samochodowy dla niepełnosprawnych,
- grupa przeciwdziałania nawrotom dla osób powracających z zakładów karnych i ośrodków terapii uzależnień,
- grupa wsparcia dla osób współuzależnionych,
- organizacja imprez środowiskowych dla dzieci z rodzin zastępczych,
- warsztaty antydyskryminacyjne,
- prowadzenie świetlic socjoterapeutycznych,
- prowadzenie klubów seniora,
- pomoc osobom wykluczonym cyfrowo, warsztaty komputerowe,
- pomoc byłym pracownikom Państwowego Gospodarstwa Rolnego (PGR) i ich rodzinom.

3) Projekty ukierunkowane na aktywizację osób wykluczonych dzięki wykorzystaniu instrumentów biznesowych.

Ta kategoria projektów stała się przedmiotem naszego szczególnego zainteresowania. Nie trudno było zauważyć, że tego typu projekty były wskazywane najrzadziej (mniej niż 10% wszystkich wymienianych). Respondenci wymieniali następujące działania składające się na projekty, których celem była aktywizacja poprzez pracę:

- reintegracja społeczna i zawodowa osób bezdomnych mieszkających we wspólnocie w Dreźnie,
- program „Winda” – przeciwdziałanie niepowodzeniom młodzieży na rynku pracy,
- pomoc i aktywizacja młodzieży opuszczającej rodziny zastępcze,
- aktywizacja osób zagrożonych wykluczeniem w społecznościach wiejskich,
- stworzenie osobom niepełnosprawnym, niezdolnym do podjęcia pracy możliwości rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskiwania lub przywracania umiejętności niezbędnych do zatrudnienia,
- działania na rzecz rozwoju spółdzielczości socjalnej, udzielanie pożyczek na rozwój działalności gospodarczej,
- prowadzenie warsztatów aktywizujących społecznie dla dzieci i młodzieży; warsztaty aktywizujące społecznie dla osób nowo ociemniałych,
- prowadzenie centrum integracji społecznej,
- prowadzenie warsztatów terapii zajęciowej,
- prowadzenie spółdzielni socjalnej.

Reasumując dotychczasowe ustalenia można postawić tezę, że w województwie lubuskim mamy do czynienia z dużą różnicą między liczbą **potencjalnych** podmiotów ekonomii społecznej a **realnie** na jej rzecz działających. Analizowane organizacje liczą niewielu członków (prawie 60% reprezentuje kategorię do trzydziestu osób). Ponadto są to podmioty stosunkowo młode (59,5% badanych podmiotów ekonomii społecznej w województwie lubuskim charakteryzuje się krótką historią funkcjonowania – nie dłużej niż dziesięć lat) oraz o skali oddziaływania zakrojonej do terenu jednego

lub dwóch powiatów (ponad 50%). Świadczone przez nie usługi zalicza się głównie od obszaru biznesu i ekonomii, edukacji oraz rekreacji i turystyki. Ponadto mimo tworzenia szeroko zakrojonych misji i celów organizacyjnych dotyczących w ponad połowie badanych podmiotów osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem, niepełnosprawnych i chorych czy wspierania rodziny tylko 11% z nich faktycznie stosuje tę zasadę w praktyce. Jest to najważniejszy wskaźnik słabości badanego sektora w województwie lubuskim, ponieważ o ile istnieją w nim potencjalne podmioty ekonomii społecznej, takich, które posługując się metodami biznesowymi aktywizują osoby wykluczone lub zagrożone wykluczeniem jest niewiele.

1.5 Oczekiwania i potrzeby lubuskich podmiotów ekonomii społecznej a Wieloletni regionalny plan działań

Warunkiem skutecznego działania podmiotów ekonomii społecznej jest zaangażowanie i współpraca jednostek organizacyjnych i osób ze wszystkich sektorów. Aby sprawdzić jaki poziom osiągnęła ta współpraca w województwie lubuskim postanowiliśmy przeprowadzić ankiety również z przedstawicielami jednostek sektorów publicznego i biznesu. Zależało nam tu na pozyskaniu informacji na temat zaangażowania badanych instytucji w tworzenie ekonomii społecznej, zasięgu współpracy międzysektorowej, a także formułowanych pod adresem liderów oczekiwań dotyczących działań, których podjęcie respondenci uważają za niezbędne dla prawidłowego rozwoju ekonomii społecznej w województwie lubuskim.

Celem, który stawiamy sobie w tym miejscu jest więc ocena stanu i dynamiki współpracy międzysektorowej w zakresie innowacyjnych metod rozwiązywania problemów społecznych.

Sektor publiczny i sektor biznesu a rozwój lubuskiej ekonomii społecznej

Aby sprawdzić stopień zaangażowania przedstawicieli sektorów publicznego i biznesu w kreowaniu ekonomii społecznej zapytaliśmy czy kierownictwo badanych organizacji widzi potrzebę rozwoju tej idei w województwie lubuskim. Badani wykazali się dużą przychylnością dla niej. Prawie 44% z nich odpowiedziało, że zdecydowanie dostrzega potrzebę dalszych działań na jej rzecz. Kolejne 51% raczej zgadzało się z tą tezą. Zsumowanie dopowiedzi „zdecydowanie tak” oraz „raczej tak” daje prawie 95% poparcie na rzecz starań w zakresie rozwoju ekonomii społecznej w województwie lubuskim. Jedynie niecałe 2% badanych uznało, że podejmowanie tego typu działań nie jest konieczne a 3,5% badanych nie miało zdania w tej kwestii. Zebrany materiał badawczy świadczy więc o dużej przychylności dla rozwoju ekonomii społecznej w regionie, co jest bardzo ważne, szczególnie dla jednostek sektora publicznego, które w większości są już zaangażowane w jej tworzenie.

Ponadto uczestniczący w badaniu przedstawiciele obydwu omawianych sektorów wykazali się nie tylko zainteresowaniem ekonomią społeczną ale również realizacją działań na rzecz jej rozwoju. Wśród najczęściej podejmowanych zadań wskazywane były szkolenia z zakresu ekonomii społecznej (ponad połowa badanych podmiotów) oraz uczestnictwo w pracach programowych dotyczących tworzenia strategii województwa, powiatu czy gminy, w których badane podmioty funkcjonują. Mniej niż 10% zajmowało się dodatkowo prowadzeniem doradztwa dla podmiotów ekonomii społecznej w regionie oraz udzielaniem wsparcia finansowego. Trzeba jednak pamiętać, że ta część próby była reprezentowana głównie przez jednostki sektora publicznego takie jak miejskie i gminne ośrodki pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie oraz powiatowe urzędy pracy, które w większości działania wspierające osoby wykluczone lub zagrożone wykluczeniem mają zapisane w statutach swoich instytucji. Najprawdopodobniej jest to główną przyczyną zwiększenia zainteresowania tych podmiotów nie tylko ideą ekonomii społecznej, ale realnie tworzonymi planami czy szkoleniami na jej rzecz.

Do głównych zadań ekonomii społecznej zalicza się integrację społeczną, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, przeciwdziałanie bezrobociu, pomoc osobom wykluczonym społecznie. Żeby te zadania były realizowane w sposób efektywny, należy dążyć do partnerstwa z instytucjami, które w założeniach niosą pomoc ww. grupie osób. Idealnym rozwiązaniem byłoby stworzenie partnerstwa składającego się z ośrodków pomocy społecznej, powiatowych centrów pomocy rodzinie, powiatowych urzędów pracy, sektora biznesu oraz podmiotów ekonomii społecznej.

Kluczową rolę we włączaniu różnych kategorii klientów pomocy społecznej w obszar działania ekonomii społecznej powinny odgrywać ośrodki pomocy społecznej, poprzez stymulowanie aktywnych zachowań ludzi społecznie wykluczonych, przekazywanie im odpowiedniej wiedzy oraz umiejętności, które pomogą im podejmować działania mające na celu tworzenie nowych i wzmacnianie istniejących już struktur ekonomii społecznej. Należy zwrócić uwagę, że swoimi działaniami, instrumentami oraz przy pomocy pracowników zajmujących się problematyką pomocy społecznej, ośrodki pomocy odpowiadają na zjawiska i problemy, które znajdują się również w zadaniach jakie realizuje ekonomia społeczna. Bardzo często pomoc społeczna nie jest utożsamiana z rynkiem pracy co oczywiście jest podejściem stereotypowym, ponieważ coraz częściej dąży się do poszukiwania takich rozwiązań, które w ramach rynku pracy zostałyby wykorzystane do promocji i celów polityki społecznej. W ostatnim czasie duży nacisk kładzie się na podnoszenie kwalifikacji pracowników urzędów pracy w zakresie aktywnej integracji, która jest pierwszym krokiem do wyprowadzenia osób z obszaru pomocy społecznej, do zakończenia pobierania zasiłków dla bezrobotnych itp.

Dlatego ważne jest aby w województwie wypracować własną ścieżkę integracji pomiędzy instytucjami pomocy społecznej, urzędami pracy oraz podmiotami ekonomii społecznej. Nie może być sytuacji

kiedy osoby zainteresowane założeniem np. spółdzielni socjalnej otrzymują wsparcie oraz potrzebne informacje ze strony pomocy społecznej, natomiast nie mogą liczyć na wsparcie urzędów pracy. Z opinii osób zajmujących się działalnością ekonomii społecznej w województwie lubuskim, wynika, że częstym problem jest brak współpracy z powiatowymi urzędami pracy. Najczęściej słyszy się o problemach z pozyskaniem dotacji oraz niewystarczającym wsparciem merytorycznym ze strony urzędników.

Podsumowując należy stwierdzić, że trzeba dołożyć wszelkich starań, aby znaleźć klucz do aktywizacji osób wykluczonych społecznie a następnie wskazać instrumenty ekonomii społecznej, z których mogą skorzystać, żeby lepiej żyć.

Tabela 4. Porównanie zakresu działań planowanych i realizowanych na rzecz ekonomii społecznej w sektorach publicznym i biznesu

Lp.	Rodzaj działań	Działania podejmowane		Działania planowane	
		N	%	N	%
1.	Prace programowe, np. nad strategią województwa, powiatu, gminy	21	29,6	25	30,9
2.	Działania szkoleniowe	41	57,7	40	49,4
3.	Doradztwo dla PES	6	8,5	11	13,6
4.	Wsparcie finansowe dla PES	3	4,2	5	6,2
	Ogółem	71	100	81	100

Zestawienie działań podejmowanych z planowanymi wykazało, że wyrażane chęci i plany przewyższają liczebnie zakres realizacji w każdym z wymienionych zadań. Różnica ta jest widoczna już na poziomie analizy liczby odpowiedzi uczestniczących w badaniu. Opisywane pytanie dawało możliwość wybrania maksymalnie czterech odpowiedzi i częściej korzystano z tej możliwości opowiadając o działaniach planowanych. Respondenci wskazywali więcej zamierzonych działań w każdym z wymienionych obszarów za wyjątkiem szkoleń. Dokładną prezentację danych statystycznych przedstawia tabela nr 4.

Dodatkowo przeprowadzona analiza kategorii „inne” dla obydwu pytań wykazała, że kolejnymi zadaniami istniejącymi zarówno w sferze planów jak i działań są: zaangażowanie w pracę z osobami wykluczonymi jako realizacja zadań statutowych organizacji, wsparcie promocyjne idei ekonomii społecznej oraz praca w partnerstwie. Kategorią, która pojawiła się tylko w odpowiedzi „inne” dla działań planowanych było także promowanie dobrych praktyk oraz uczestnictwo lub przygotowanie wyjazdów studyjnych w ramach ekonomii społecznej.

Oczekiwania wobec lubuskich liderów ekonomii społecznej

Jakie instytucje powinny pełnić rolę liderów rozwoju ekonomii społecznej w województwie lubuskim? Jakie działania przede wszystkim powinny być podjęte w celu rozwoju tej formy aktywności? Przemyślana i trafna odpowiedź na powyższe pytania jest jednym z istotnych warunków skutecznej i owocnej współpracy.

Biorąc to pod uwagę poprosiliśmy o wypowiedzi na ten temat przedstawicieli jednostek sektora publicznego i sektora biznesu. Celowo sformułowaliśmy pytania o charakterze otwartym, nie chcąc sugerować żadnych wariantów odpowiedzi. Uzyskaliśmy dzięki temu wiele zróżnicowanych odpowiedzi, które można przyporządkować do kilku kategorii. Tabela nr 5 przedstawia rozkład preferencji dotyczących liderów, czyli tych jednostek, które zdaniem badanych, powinny ponosić największą odpowiedzialność i są zdolne unieść ciężar tego zadania.

Tabela 5. Liderzy ekonomii społecznej preferowani przez przedstawicieli sektora publicznego i sektora biznesu

Lp.	Rodzaje podmiotów	Liczba wskazań	
		N	%
1.	Wspólna odpowiedzialność wszystkich sektorów	22	41,5
2.	Jednostki sektora publicznego	18	34
3.	Organizacje obywatelskie (stowarzyszenia, fundacje)	8	15
4.	Inne jednostki	1	2
5.	Trudno powiedzieć	4	7,5
Ogółem		53	100

Z punktu widzenia celu niniejszego rozdziału, którym jest, między innymi określenie poziomu i zakresu współpracy między jednostkami poszczególnych sektorów, istotne wydaje się ustalenie, że najwięcej wskazań uzyskały propozycje, które mieszczą się w kategorii „Wspólna odpowiedzialność wszystkich sektorów” (41,55%). Można na tej podstawie stwierdzić, że w jednostkach sektora publicznego dominuje przekonanie o potrzebie, a nawet konieczności współpracy na rzecz rozwoju ekonomii społecznej. Ten sposób myślenia dobrze ilustrują niektóre rozbudowane odpowiedzi naszych respondentów. Poniżej cytujemy trzy z nich.

„Instytucje stworzone na bazie partnerstwa publiczno-prywatnego. Współpraca między sektorem publicznym i prywatnym zlikwiduje bariery administracyjne.”

„Na poziomie województwa: Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej we współpracy z funkcjonującymi podmiotami ES oraz w szczególności - z powiatowymi urzędami pracy i organizacjami (osobami) mającymi przygotowanie, wiedzę i doświadczenie w działaniach na rzecz aktywizacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Na poziomie powiatów: powiatowe urzędy pracy we współpracy z funkcjonującymi podmiotami ES oraz organizacjami (osobami) mającymi przygotowanie, wiedzę i doświadczenie w działaniach na rzecz aktywizacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Na poziomie gmin: samorząd gminny lub OPS we współpracy z funkcjonującymi podmiotami ES oraz organizacjami (osobami) mającymi przygotowanie, wiedzę i doświadczenie w działaniach na rzecz aktywizacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.”

„Sądzę iż większość oczekuje, że powinny to być jednostki pomocy społecznej, jednak moim zdaniem liderami powinny być instytucje, które na danym terenie czują się silne w tym by promować i rozwijać ekonomię społeczną. Nie koniecznie muszą to być OPS ale jeżeli są na swoim terenie dobrymi liderami i mają dobrą kadrę mogą to robić. W małych gminach, przy małej ilości pracowników i jeszcze mniejszej ilości środków na działania OPS-u jest to dodatkowe duże wyzwanie i zadanie, którego często nie ma kto pociągnąć, np. w przypadku KIS-u dobrze byłoby, by prowadzenie go nie było dodatkowym zadaniem pracownika socjalnego tylko by zajmowała się tym osoba, która czuje ten temat, będzie miała czas na pogłębianie wiedzy i zajmowanie się tym zagadnieniem a to z reguły wiąże się z dodatkowym zatrudnieniem.”

Uzyskane w badaniu odpowiedzi na pytanie o preferowanych liderów, obok przekonania o potrzebie współpracy, pokazały także przeświadczenie o niezdolności organizacji sektora pozarządowego (stowarzyszeń, fundacji) do samodzielnego pełnienia tej funkcji. Organizacje te uzyskały niemal o 20% wskazań mniej od jednostek sektora publicznego.

Interesowało nas także jakie rodzaje działań na rzecz rozwoju ekonomii społecznej uznawane są za najpilniejsze. Tabela nr 6 przedstawia rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące tej kwestii. Na uwagę zasługuje to, że najwięcej wskazań uzyskały te kategorie działań, które odnoszą się do sfery świadomości. Szkolenia, edukacja, informacja oraz promocja i propagowanie dobrych praktyk uzyskały łącznie niemal 44% wskazań. Analizując dane w tej tabeli, można sformułować przypuszczenie, że większość przedstawicieli sektora publicznego i biznesu uznaje przygotowanie poszczególnych podmiotów za niewystarczające do tego, by podjąć działania bezpośrednio związane z aktywizacją osób wykluczonych. Potrzebna jest, ich zdaniem szeroka akcja informacyjna, szkolenia, promocja, opracowanie strategii i zatrudnienie specjalistów.

Tabela 6. Najpilniejsze działania na rzecz rozwoju ekonomii społecznej

Lp.	Rodzaje podmiotów	Liczba wskazań	
		N	%
1.	Szkolenia, edukacja, informacja	23	23,9
2.	Promocja, propagowanie dobrych praktyk	19	20
3.	Wsparcie finansowe	12	12,5
4.	Doradztwo	10	10,4
5.	Aktywizacja wykluczonych, rozwój spółdzielczości	11	11,4
6.	Zatrudnienie specjalistów	5	5,2
7.	Partnerstwo, współpraca	6	6,2
8.	Opracowanie strategii	4	4,2
9.	Inne	6	6,2
Ogółem		96	100

Współpraca międzysektorowa na rzecz ekonomii społecznej

Analizę zakresu i jakości współpracy międzysektorowej na rzecz ekonomii społecznej rozpoczęliśmy od rozpoznania liczby podmiotów współpracujących z organizacjami reprezentującymi inne sektory

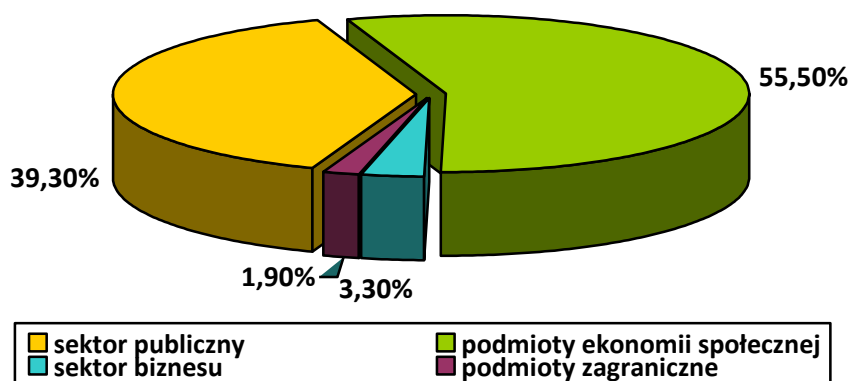
oraz od ustalenia rodzaju podmiotów najczęściej pracujących wspólnie. Na pytanie dotyczące podejmowanych rodzajów działań wspólnych odpowiedzieli przedstawiciele podmiotów ekonomii społecznej w województwie lubuskim z wyłączeniem przedstawicieli jednostek publicznych i biznesu. Badani w 80% wskazywali, że podejmują wspólne działania na rzecz ekonomii społecznej z przedstawicielami innych organizacji.

Analiza pytania otwartego dotyczącego nazwy współpracujących z respondentami podmiotów wykazała liczbę 360 organizacji, które wskazywano jako podstawowych partnerów podejmowanych działań. Najczęściej (203 wskazania) odnoszono się do współpracy z instytucjami sektora publicznego, reprezentowanymi głównie przez Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego, urzędy miast i gmin, powiatowe urzędy pracy, powiatowe centra pomocy rodzinie, miejskie i gminne ośrodki pomocy społecznej, starostwa powiatowe, domy pomocy społecznej. Rzadziej wymieniane były: szkoły, sądy, szpitale, hospicja, policja, straż miejska, ośrodki szkolno-wychowawcze, biblioteki miejskie, a także Filharmonia Zielonogórska, Teatr Lubuski, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Sulechowie, Łużycka Wyższa Szkoła Humanistyczna w Żarach i Uniwersytet Zielonogórski. Drugie miejsce co do liczby wskazań osiągnęły fundacje i stowarzyszenia z regionu (144 odpowiedzi). Dla przykładu można tu wymienić: Caritas Zielona Góra, Fundacja Stefana Batorego, Uniwersytet Trzeciego Wieku, Stowarzyszenia Amazonek, Stowarzyszenie Zastępczego Rodzicielstwa, Stowarzyszenie Dzieci Niepełnosprawnych „Tacy sami”, Fundacja „Nasz Dom”, Fundacja na rzecz Collegium Polonicum, Koła Łowieckie Gorzowskiego Okręgu PZŁ, Stowarzyszenie Pomocy Bliźniemu im. Brata Krystyna, Stowarzyszenie Nasza Wieś Tradycja Przyszłość Świebodzin, Stowarzyszenie Klub Abstynenta 24 Godziny w Gorzowie Wielkopolskim, Stowarzyszenie Misjonarek Św. Klary w Międzyrzeczu, Stowarzyszenie Pracowników Służb Społecznych, Schronisko dla Bezdomnych Zwierząt w Gorzowie Wielkopolskim. Najrzadziej wskazywano na współpracę z sektorem biznesu (12 podmiotów), który był głównie reprezentowany przez hurtownie, sklepy i dwie duże firmy z regionu. Respondenci zaznaczali również podtrzymywanie współpracy zagranicznej. Tego typu odniesienia pojawiły się w próbie sześć razy i wskazywały na instytucje mieszczące się na terenie Niemiec i Francji. Należały do nich: Wohnzentrum Wippra w Saksonii; Turmvilla w Bad Muskau, Fundacja na rzecz Dzieci i Młodzieży w Cottbus oraz Internationale Jugendbauhütte Gartendenkmalpflege w Poczdamie czy straż francuska. Badanie wykazało ponadto współpracę w dwóch partnerstwach:

1. Na rzecz źródeł energii odnawialnych z Niemieckim Forum Innowacji i Działań Badawczo - Rozwojowych OZE.
2. Na rzecz komunikacji kolejowej Berlin-Gorzów Wielkopolski z IGOB Interessengemeinschaft Eisenbahn Berlin-Gorzów.

Dokładny udział liczby wskazań na poszczególne sektory współpracy przedstawia wykres nr 8.

Wykres 9. Pochodzenie podmiotów współpracujących z badanymi w ramach ekonomii społecznej.

Podsumowując przedstawione w tej części raportu wyniki, stwierdzić należy, że w regionie lubuskim istnieje przychylność dla dalszych działań na rzecz ekonomii społecznej. Wśród badanych z sektorów: publicznego i biznesu 95% docenia ich wagę i widzi potrzebę dalszych starań. Diagnozowane organizacje włączają się już w tworzenie planów rozwoju ekonomii społecznej (prawie 30%) oraz w prowadzenie szkoleń na jej rzecz (prawie 58% podmiotów). Plany badanych organizacji również związane są z ideą przedsiębiorczości społecznej. Tym samym kolejne 30% badanych zamierza w dalszym ciągu uczestniczyć w pracach programowych nad strategią ekonomii społecznej w województwie, bądź reprezentowanych przez nich powiatach i gminach oraz uczestniczyć w szkoleniach z ekonomii społecznej lub je prowadzić. W województwie lubuskim istnieją również podwaliny współpracy międzysektorowej. Badani w 80% wskazywali, że podejmują wspólne działania na rzecz ekonomii społecznej z przedstawicielami innych organizacji. Najczęściej odnoszono się do współpracy z instytucjami sektora publicznego i organizacji non-profit (fundacje i stowarzyszenia z regionu). Organizacje sektora biznesu są w tej kwestii mocno niedoreprezentowane i były wskazane tylko przez 12 podmiotów. Zebrany materiał badawczy świadczy więc o dużej przychylności dla rozwoju ekonomii społecznej w regionie, co jednak ważne szczególnie wśród jednostek sektora publicznego, które w większości są już zaangażowane w jej upowszechnianie, a działania z nią związane mają zapisane w swoich statutach. Mówi również o niewielkim zaangażowaniu w tę ideę przedstawicieli biznesu.

1.6 Czynniki i bariery rozwoju lubuskiej ekonomii społecznej

Jednym z podstawowych warunków skutecznego działania na rzecz rozwoju ekonomii społecznej jest ocena jej stanu, dającego się uchwycić poprzez analizę kondycji podmiotów ekonomii społecznej oraz barier w ich funkcjonowaniu. Trafne ustalenie sposobu widzenia owych czynników przez zaangażowanych w tworzenie planów rozwoju idei ekonomii społecznej w województwie lubuskim jest warunkiem koniecznym i niezbędnym dla konceptualizacji rzetelnych strategii, misji i przypisanych do nich systemów celów. Z tego powodu w prezentowanym badaniu zostały zawarte również pytania o ocenę stanu ekonomii społecznej w województwie lubuskim, zakresu potrzeb związanych z nią podmiotów oraz przeszkód w ich rozwoju, a także ich plany organizacyjnego rozwoju na najbliższe lata. Naszym celem w tym rozdziale jest więc przedstawienie oceny działania podmiotów ekonomii społecznej w województwie lubuskim oraz zaprezentowanie wskazywanych przez nie planów na przyszłość w ramach odpowiedzi na pytanie o perspektywy rozwoju badanego zjawiska.

Ocena stanu lubuskiej ekonomii społecznej

Jednym z zadań badawczych było znalezienie informacji na temat oceny stanu rozwoju ekonomii społecznej w województwie lubuskim, dokonywanej przez kierownictwo reprezentowanych przez respondentów organizacji. Analiza odpowiedzi na tak sformułowane pytanie wykazała, że większość badanych oceniła go jako raczej niezadowolający (38,6%), a dodatkowe 10,5% jako zdecydowanie niezadowolający. Zsumowanie tych dwóch kategorii odpowiedzi daje podstawy dla tezy o niewystarczającym rozwoju ekonomii społecznej w regionie, wskazywanym przez prawie połowę badanych (49,1%). Zadowolonych ze stanu ekonomii społecznej w województwie było zaledwie 2% a raczej zadowolonych prawie 25%. Warto jednak zaznaczyć, że ¼ badanych nie miała zdania w tej kwestii.

Biorąc pod uwagę omówione powyżej niskie oceny stanu ekonomii społecznej w województwie lubuskim, warto ustalić, co przedstawiciele badanych jednostek sektora publicznego i biznesu uznają za największą barierę rozwoju tej formy rozwiązywania problemów społecznych. W tabeli nr 7 przedstawiamy rozkład odpowiedzi na pytanie otwarte dotyczące tej właśnie kwestii.

Tabela 7. Bariery rozwoju ekonomii społecznej w województwie lubuskim w opinii przedstawicieli sektora publicznego i sektora biznesu

Lp.	Rodzaje podmiotów	Liczba wskazań	
		N	%
1.	Brak odpowiedniej wiedzy	29	35
2.	Brak środków finansowych	11	13,3
3.	Negatywne nastawienie władz i urzędników	10	12,1
4.	Braki kadrowe	9	10,8
5.	Bierność, brak zainteresowania wśród potencjalnych	7	8,4

beneficjentów		
6.	Ułomne prawo	6 7,2
7.	Brak zapotrzebowania na usługi podmiotów ekonomii społecznej	2 2,4
8.	Inne	9 10,8
Ogółem		83 100

Na podstawie analizy wypowiedzi respondentów wyodrębniliśmy 83 wskazania różnorodnych barier, które następnie przypisaliśmy do ośmiu kategorii. Najwięcej wskazań mieści się w kategorii „Brak odpowiedniej wiedzy”. Warto dodać, że respondenci często wskazywali o czyją niewiedzę chodzi. Najczęściej mieli na myśli ogół społeczeństwa, jednak w wielu przypadkach dodawali, że barierą jest też niewiedza władz. Ten punkt widzenia dobrze ilustruje cytowana niżej wypowiedź:

„Brak dostatecznej wiedzy zarówno ze strony społeczności lokalnej, jak i samych "decydentów", władz samorządowych - strach przed finansowaniem kolejnego "tworu" - obawy związane z funkcjonowaniem podmiotów ekonomii społecznej, utrzymywaniem się ich na rynku i ewentualnym upadkiem.”

Zauważmy, że w cytowanej wypowiedzi, oprócz braku wiedzy wskazuje się na obawy, a nawet strach decydentów jako barierę rozwoju ekonomii społecznej. Okazuje się, że ta przeszkoda jest częściej wymieniana niż na przykład bierność potencjalnych beneficjentów czy trudności związane z niedoskonałością obowiązującego prawa. Mamy więc podstawy, by sformułować ogólny wniosek, iż bariery wskazywane przez naszych respondentów mają charakter bardziej świadomościowy niż infrastrukturalny czy nawet finansowy. W tym miejscu warto przypomnieć, że większość badanych postuluje przede wszystkim działania na rzecz poszerzenia wiedzy i zmiany nastawienia zarówno społeczności lokalnych jak i władz samorządowych i urzędników.

Samoocena podmiotów ekonomii społecznej

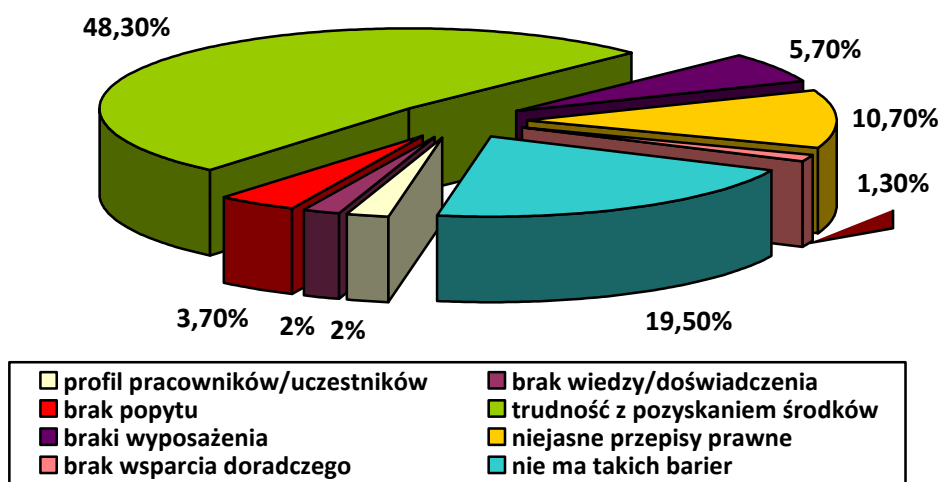
Aby sprawdzić stan funkcjonowania organizacji zadaliśmy pytania dotyczące potrzeb badanych podmiotów oraz barier w ich działaniu. Pytania te były skierowane do podmiotów ekonomii społecznej z wyłączeniem sektora biznesu i jednostek publicznych.

Analiza potrzeb badanych organizacji wykazała najczęstsze wskazywanie potrzeb finansowych. Miały one dwa wymiary:

1. Związany z zapewnieniem bieżącej działalności organizacji – 44,5% wskazań.
2. Związane z finansowaniem nowych przedsięwzięć i projektów – 29,1% wskazań.

W sumie brak środków finansowych okazał się być głównym powodem problemów dla prawie 74% badanych organizacji. Pozostałe z kategorii nie otrzymały wysokiej liczby odpowiedzi twierdzących. Prawie 10% respondentów zwracało uwagę na potrzebę większego zaangażowania samorządów lokalnych we wspieranie funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej, 6% na potrzeby lokalowe (biura i sale niezbędne do funkcjonowania), 3,7% na potrzeby sprzętowe (komputery, wyposażenie sal itp.) oraz niecałe 2% na potrzebę wsparcia z zakresu prawa i księgowości.

Badani wskazywali również na istnienie barier i słabości utrudniających działalność ekonomiczną ich organizacji. Najczęściej odnoszono się głównie do problemów finansowych określonych jako trudności z pozyskiwaniem środków na rozwój działalności. Drugie miejsce otrzymały niejasne lub zmienne przepisy prawa, a trzecie w kolejności wskazań braki w wyposażeniu sal i biur. Wśród kategorii, które otrzymały mniej niż 5% odpowiedzi respondentów wystąpiły: brak popytu na wytwarzane dobra i świadczone usługi, brak wiedzy i doświadczenia pracowników organizacji, profil pracowników lub uczestników (np. związany z ich stanem zdrowia, poziomem kwalifikacji) wpływający między innymi na ich poziom wydajności oraz brak zewnętrznego wsparcia doradczego. Szczególnie interesującą na tym tle jest kategoria badanych nie wykazująca żadnych barier w rozwoju, reprezentowana w badaniach przez prawie 20% organizacji. Dokładny rozkład odpowiedzi prezentuje wykres nr 10.

Wykres 10. Bariery działalności podmiotów ekonomii społecznej

Plany i perspektywy rozwoju podmiotów ekonomii społecznej

O plany i perspektywy rozwoju organizacyjnego również zapytaliśmy przedstawicieli podmiotów ekonomii społecznej. Wypowiadając się o przyjętej strategii zarządzania działalnością ekonomiczną na najbliższe 12 miesięcy wskazywali w większości, że zamierzają ją utrzymać na podobnym poziomie do obecnego (56,1%). Ponadto prawie 40% badanych (37,1%) mówiło o chęci zwiększenia skali swojej działalności. W sumie o utrzymaniu poziomu pracy organizacji lub jego podwyższeniu informowało nas 93,2% organizacji. Pozostałe z biorących udział w badaniu przechodzą zaawansowane problemy skutkujące chęcią zmniejszenia skali działalności w 1% wypowiedzi i zamiarem całkowitego zamknięcia organizacji w wymiarze prawie 2% odpowiedzi.

Aby zrozumieć o czym mówią respondenci wskazujący na chęć utrzymania stopnia zaawansowania organizacji lub dążący do jej rozwoju, istotne wydaje się ustalenie, jakie wyniki finansowe przynosiły

badane organizacje. Na podstawie pytania dotyczącego zasięgu obrotów dostarczanych w ostatnim roku wiemy, że około ¼ badanych podmiotów (22,5%) nie wykazywała żadnych przepływów aktywów. Kolejna 1/3 informowała nas o wykonaniu transakcji na poziomie do 2 tys. złotych. Trzecie miejsce pod względem ilości wskazań otrzymała kategoria obrotów na poziomie do 5 tys. złotych i otrzymała 17,1% odpowiedzi. Niecałe 10% mówiło o transakcjach na poziomie do 10 tys. złotych. Pozostałe 23% wykazywało obroty wyższe niż 20 tys. rocznie, w tym tylko 10% z nich powyżej 50 tys. Dodatkowo z korelacji dokonanych na bazie prezentowanych dwóch pytań wynika, że większość organizacji chcących utrzymać poziom dotychczasowych obrotów, w minionym roku wykazywała je w przedziale od jednego do 5 tys. złotych.

Ostatnim z zagadnień zakwalifikowanych przez nas do kategorii związanej z oceną planów i perspektyw rozwoju ekonomii społecznej była prośba o ocenę przyszłości reprezentowanych przez respondentów organizacji. Analiza zebranego materiału wykazała bardzo pozytywne nastawienie do przyszłości w ponad połowie badanych podmiotów (52,9%) i raczej pozytywne w kolejnych 40% organizacji. Wskazuje to na pozytywny odbiór obecnej sytuacji badanych i duży optymizm w ocenie możliwości rozwoju w najbliższej przyszłości. Jedynie 5,4% organizacji oceniło swoją przyszłość raczej negatywnie a prawie 2% bardzo negatywnie i są to w większości organizacje wykazujące uprzednio opisywane problemy finansowe, prowadzące w przypadku prawie 2% z nich do planów zamknięcia działalności w najbliższej przyszłości.

Podsumowując ustalenia prezentowane w tym podrozdziale należy się odwołać do dwóch kwestii. Pierwsza związana jest z oceną rozwoju ekonomii społecznej w województwie lubuskim, druga z oceną sytuacji reprezentowanych podmiotów. Analiza danych związanych z oceną stanu ekonomii społecznej wykazuje duże niezadowolenie. Respondenci mówili o niskim poziomie rozwoju i ocenili go raczej negatywnie (49,1%) dając podstawy dla tezy o niewystarczającym zaawansowaniu ekonomii społecznej w Regionie. Analiza potrzeb badanych organizacji wykazała natomiast duże zapotrzebowanie na wsparcie finansowe, wynikające z problemów z utrzymaniem dotychczasowej działalności (44,5%) oraz braku środków na finansowanie nowych przedsięwzięć i projektów (29,1% wskazań). Badani wskazywali również na istnienie barier i słabości utrudniających działalność ekonomiczną ich organizacji i tu po raz kolejny najczęściej znowu odnoszono się głównie do problemów finansowych określonych jako trudności z pozyskiwaniem środków na rozwój działalności. Mimo tego, większość badanych podmiotów (56,1%) będzie się starać o utrzymanie stosowanej strategii zarządzania działalnością ekonomiczną w najbliższych 12 miesiącach na poziomie podobnym do obecnego i pozytywnie ocenia swoją przyszłość (92,9%).

1.7 Wieloletni regionalny plan działań jako szansa rozwoju lubuskiej ekonomii społecznej

Głównym celem przedstawionych fragmentów diagnozy było ustalenie stanu oraz uwarunkowań rozwoju ekonomii społecznej w województwie lubuskim. Cel ten obejmował istotne zadanie jakim jest zebranie informacji służących opracowaniu **Wieloletniego regionalnego planu działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie lubuskim**. Projektując badania i analizując zgromadzone dane, poszukiwano odpowiedzi na następujące pytania:

- Jaka jest kondycja podmiotów ekonomii społecznej w województwie lubuskim?
- Jakie są perspektywy ich rozwoju?
- Jaki jest stan i dynamika współpracy międzysektorowej w zakresie innowacyjnych metod rozwiązywania problemów społecznych?

Wyniki diagnozy stanowią podstawę sformułowania następujących wniosków dotyczących stanu i perspektyw rozwoju ekonomii społecznej w województwie lubuskim:

1) Istotna różnica między liczbą potencjalnych podmiotów ekonomii społecznej a liczbą podmiotów w rzeczywistości stosujących tę metodę rozwiązywania problemów społecznych

W świetle zgromadzonych danych uzasadnione jest twierdzenie, że większość badanych jednostek można określić mianem „potencjalnych podmiotów ekonomii społecznej”. Prawie wszystkie z nich deklarują bowiem cele i działania zgodne z podstawową misją podmiotów ekonomii społecznej. Uzasadnione jest jednak użycie przymiotnika „potencjalne”, ponieważ, jak pokazaliśmy w rozdziale trzecim tylko 11% z nich faktycznie pomaga wykluczonym poprzez stosowanie metod biznesowych. Wynik ten uznaliśmy za najważniejszy wskaźnik słabości badanego sektora w województwie lubuskim. Dodatkowym wskaźnikiem jest kondycja organizacji, które mogłyby, ze względu na swój profil stać się podmiotami lub uczestniczyć w tworzeniu podmiotów ekonomii społecznej. Z naszych badań wynika, że organizacje te liczą niewielu członków (prawie 60% gromadzi mniej niż 30 osób). Są to organizacje stosunkowo młode (59,5% badanych podmiotów ekonomii społecznej w województwie lubuskim istnieje nie dłużej niż 10 lat) oraz o skali oddziaływania zakrojonej do terenu jednego lub dwóch powiatów (ponad 50%). Trudno określić czy te właściwości organizacji (głównie obywatelskich) mogą być barierą czy atutem. Wydaje się, że wiele zależy od woli i umiejętności współpracy między małymi jednostkami.

2) Duży potencjał współpracy różnorodnych podmiotów na rzecz rozwoju ekonomii społecznej

Ważną przesłankę powyższego wniosku stanowią nasze ustalenia dotyczące opinii przedstawicieli badanych jednostek na temat potrzeby wprowadzania w województwie rozwiązań z zakresu ekonomii społecznej. Pokazaliśmy wyżej, że są one w zdecydowanej większości pozytywne. Wśród badanych jednostek z sektorów: publicznego i biznesu 95% docenia ich wagę i widzi potrzebę dalszych działań. Wiele badanych instytucji nie poprzestaje na deklaracjach poparcia. Wiele z nich włącza się w tworzenie planów rozwoju ekonomii społecznej (prawie 30%) oraz w prowadzenie szkoleń na jej rzecz (prawie 58% podmiotów). Plany badanych organizacji również związane są z ideą przedsiębiorczości społecznej. 30% badanych zamierza w dalszym ciągu uczestniczyć w pracach programowych nad strategią rozwoju ekonomii społecznej w województwie, bądź reprezentowanych przez nich powiatach i gminach oraz uczestniczyć w szkoleniach z ekonomii społecznej lub je prowadzić.

Bezpośrednim dowodem na wysoki potencjał współpracy są dane dotyczące już podejmowanych i planowanych wspólnych działań. Badani w 80% wskazywali, że podejmują wspólne działania na rzecz ekonomii społecznej z przedstawicielami innych organizacji. Najczęściej odnoszono się do współpracy z instytucjami sektora publicznego i organizacjami non-profit (fundacje i stowarzyszenia z regionu). Opisane tendencje mają o tyle duże znaczenie, że są symptomem tworzenia się i poszerzania pewnego grona zwolenników, a nawet entuzjastów innowacyjnych rozwiązań problemów społecznych. Powstaje pytanie czy to środowisko ma szansę na realizację swoich koncepcji i planów. Próbuąc rozstrzygnąć tę kwestię poświęciliśmy sporo uwagi ocenom stanu rozwoju oraz barierom postrzeganym przez osoby zaangażowane w tworzenie podwalin lubuskiej ekonomii społecznej.

3) Niska ocena i samoocena rozwoju ekonomii społecznej, ale optymistyczna wizja przyszłości

Próbuąc poznać opinie naszych respondentów na temat stanu ekonomii społecznej w województwie lubuskim, kierowaliśmy się dwoma założeniami. Po pierwsze, przyjęliśmy zgodnie z kanonem wiedzy socjologicznej, że subiektywne przekonania aktorów społecznych, wpływają na ich nastawienia i działania. Po drugie, założyliśmy, że nasi respondenci są dobrze poinformowani i ich opinie odzwierciedlają rzeczywisty stan badanego zjawiska.

Dane zaprezentowane w rozdziale piątym wskazują na duże niezadowolenie respondentów. Mówią oni o niezadowalającym rozwoju i stan ekonomii społecznej w województwie lubuskim oceniają raczej negatywnie (49,1%). W świetle odpowiedzi na pytanie o bariery rozwoju ekonomii społecznej największym problemem okazuje się nieodpowiedni poziom wiedzy wśród mieszkańców oraz wśród przedstawicieli władz samorządowych, a także obawy i negatywne nastawienie części decydentów. Respondenci postulują w związku z tym działania o charakterze informacyjnym, edukacyjnym i promocyjnym.

Analiza potrzeb badanych organizacji wykazała natomiast duże zapotrzebowanie na wsparcie finansowe, wynikające z problemów z utrzymaniem dotychczasowej działalności (44,5%) oraz braku środków na finansowanie nowych przedsięwzięć i projektów (29,1% wskazań). Badani wskazywali również na istnienie barier i słabości utrudniających działalność ekonomiczną ich organizacji i tu po raz kolejny najczęściej odnoszono się głównie do problemów finansowych określonych jako trudności z pozyskiwaniem środków na rozwój działalności.

Nasze analizy dotyczące oceny stanu perspektyw ekonomii społecznej w województwie lubuskim doprowadziły do odkrycia interesującego i krzepiącego zarazem paradoksu. Oceniając raczej negatywnie, a nawet krytycznie stan i warunki rozwoju podmiotów ekonomii społecznej, większość badanych jednostek (56,1%) deklaruje utrzymanie działalności ekonomicznej w ciągu najbliższych 12 miesięcy na poziomie podobnym do obecnego, co świadczy jednak o dużej dozie optymizmu. I co więcej, zdecydowana większość badanych jednostek pozytywnie ocenia swoją przyszłość (92,9%).

1.8 Rekomendacje

Przedstawiona diagnoza zawiera szereg danych uzasadniających tezę o potrzebie rozwoju ekonomii społecznej w województwie lubuskim. W opracowaniu przedstawiliśmy zarówno argumenty o charakterze demograficznym, ekonomicznym jak i instytucjonalnym. Rozbieżność między stwierdzoną potrzebą a opisanym stanem skłania do podjęcia na koniec refleksji na temat najpilniejszych decyzji i działań. Pytanie praktyczne, na które próbujemy znaleźć odpowiedź, brzmi następująco: **W jaki sposób ukierunkować i spożytkować zidentyfikowany w badaniach potencjał dla dobra regionu i jego mieszkańców, ze szczególnym uwzględnieniem osób zagrożonych wykluczeniem i wykluczonych?**

Poniżej przedstawiamy siedem najważniejszych działań, które w świetle zebranych i omówionych danych, mogą przyczynić się do rozwoju ekonomii społecznej w województwie lubuskim. Działania te, naszym zdaniem, mają charakter komplementarny i pominięcie lub zlekceważenie części z nich może zadecydować o niepowodzeniu pozostałych.

1) Wyodrębnienie regionalnego koordynatora instytucjonalnego

Badane osoby wyrażały przekonanie, że ekonomia społeczna jest sprawą wszystkich sektorów. Jednak najczęściej wskazywano jednostki sektora publicznego jako odpowiedzialne za wprowadzanie i koordynację nowych rozwiązań. Ekonomia społeczna w regionie powinna mieć swoją „głowę” i „twarz” w postaci wiodącej, odpowiedzialnej instytucji. Wśród wskazywanych jednostek najczęściej wymieniano Urząd Marszałkowski. Biorąc to pod uwagę należy uznać za właściwe rozwiązanie powierzenie odpowiedzialności podlegającemu Urzędowi Marszałkowskiemu Regionalnemu Ośrodkowi Polityki Społecznej.

2) Upowszechnianie informacji na temat ekonomii społecznej

Wielu respondentów wskazywało brak odpowiedniej informacji jako barierę rozwoju ekonomii społecznej. Jest to rozwiązanie nowatorskie, dlatego opinia publiczna musi być przekonana o jego słuszności. Szczególnie dotyczy to zmiany systemu pomocy, której istotą jest rozdawnictwo na taki, który wiąże się z osobistą odpowiedzialnością i aktywnością ekonomiczną.

3) Lobbing na rzecz ekonomii społecznej

Według badanych osób inną ważną barierę stanowi mentalność decydentów (radnych, wójtów, burmistrzów itp.). Mają oni szereg obaw związanych z wprowadzeniem nowych rozwiązań. Istnieje więc potrzeba wykorzystania różnych okazji (debaty, zebrania, konferencje itp.) do przekonywania osób, które mają największy wpływ na lokalne społeczności. Pozyskanie sojuszników w osobach lokalnych autorytetów formalnych i nieformalnych może być momentem zwrotnym we wprowadzaniu rozwiązań z zakresu ekonomii społecznej w gminie czy powiecie.

4) Edukacja na wszystkich szczeblach

Niewiedza lub niedostateczna wiedza na temat możliwości tkwiących w ekonomii społecznej są kolejną barierą sygnalizowaną przez respondentów. Przekazywanie informacji, a także przekonywanie uczniów i studentów o potrzebie i sposobach aktywizacji osób wykluczonych jest kolejnym warunkiem rozwoju ekonomii społecznej.

5) Przygotowanie profesjonalnych liderów lokalnych

Lubuskiej ekonomii społecznej – o czym mówiło wielu respondentów – potrzebni są profesjonalni liderzy lokalni. Trzeba przygotować, na przykład w ramach studiów podyplomowych, liczną grupę osób, które będą na poziomie swoich gmin i powiatów przeprowadzać odpowiednie zmiany.

6) Uruchomienie systemu doradztwa

Niezbędnym czynnikiem powstawania i rozwoju podmiotów ekonomii społecznej jest system doradztwa. W czasie tworzenia tego opracowania rozstrzygana jest kwestia dwóch ośrodków wsparcia ekonomii społecznej w regionie (OWES). Ich odpowiednie zorganizowanie jest warunkiem powodzenia wielu inicjatyw w tej dziedzinie.

7) Uruchomienie systemu wsparcia finansowego dla podmiotów ekonomii społecznej

Większość badanych podmiotów zgłaszało potrzebę uzyskania wsparcia finansowego. Potrzebny jest system dotowania i kredytowania, dający szansę uruchomienia i rozwoju nowych inicjatyw. Władze województwa przygotowują odpowiednie rozwiązania, które mają szansę być wprowadzone już w bieżącym roku.

* * *

Zaprezentowany w tym opracowaniu **Wieloletni regionalny plan działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie lubuskim** może stanowić ważny czynnik rozwoju tej formy rozwiązywania problemów społecznych. Dokument ten spełnia bowiem kilka istotnych wymogów:

- 1) Jasne i precyzyjne określenie celów, priorytetów, działań i oczekiwanych rezultatów
- 2) Określenie planu finansowego
- 3) Zgodność z celami i zadaniami określonymi w dokumentach strategicznych, a szczególnie w Strategii Polityki Społecznej Województwa Lubuskiego
- 4) Zgodność z potrzebami społecznymi
- 5) Zgodność z potrzebami podmiotów ekonomii społecznej zidentyfikowanymi w diagnozie
- 6) Zgodność z oczekiwaniami jednostek organizacyjnych otoczenia instytucjonalnego ekonomii społecznej

Skonstruowany według wymienionych wymogów i zasad Plan stanowi oczywiście jedynie szansę, ale nie gwarantuje powodzenia działań na rzecz ekonomii społecznej. Sukces w dużym stopniu zależy od determinacji władz województwa, przedstawicieli różnorodnych instytucji publicznych i organizacji obywatelskich we wprowadzaniu go w życie. Wiele zależy też od umiejętności współpracy między wymienionymi podmiotami. Biorąc pod uwagę istotne społecznie cele, którym ma służyć omawiany dokument, można liczyć na to, że zostanie on skutecznie wykorzystany i przyczyni się w ten sposób do poprawy jakości życia Lubuszan.

Część II

WIELOLETNI REGIONALNY PLAN DZIAŁAŃ NA RZECZ PROMOCJI I UPOWSZECHNIENIA EKONOMII SPOŁECZNEJ ORAZ ROZWOJU INSTYTUCJI SEKTORA EKONOMII SPOŁECZNEJ I JEJ OTOCZENIA W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM

2.1. Cele i rezultaty Wieloletniego regionalnego planu działań

Główny cel Wieloletniego regionalnego planu działań

WZROST ZNACZENIA EKONOMII SPOŁECZNEJ DLA ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO
--

Realizacja tego celu będzie oceniona poprzez następujące rezultaty,

- liczba podmiotów w województwie
- liczba osób zatrudnionych na 1000 mieszkańców
- liczba gmin/powiatów realizujących wsparcie dla ekonomii społecznej

Cel główny zrealizowany zostanie poprzez cztery cele szczegółowe:

- 1) **Budowa zintegrowanego systemu wsparcia rozwoju ekonomii społecznej** – obejmującego stworzenie infrastruktury wsparcia dla ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych w województwie wraz z zapewnieniem koordynacji działań władz publicznych na rzecz włączenia problematyki ekonomii społecznej do polityk publicznych. Realizacja celu będzie oceniona poprzez liczbę osób i podmiotów objętych wsparciem.
- 2) **Zwiększenie świadomości i partycypacji społeczności lokalnych w rozwoju ekonomii społecznej** - obejmujące działania zarówno edukacyjne jak i promocyjne mające na celu wzrost aktywności obywatelskiej na rzecz społeczności lokalnych, zwiększenie udziału obywateli w podejmowaniu decyzji we wspólnotach samorządowych. Realizacja celu będzie oceniona poprzez liczbę gmin/powiatów, które wpisały ekonomię społeczną do strategii i do programów współpracy, liczbę gmin/powiatów stosujących klauzule społeczne.
- 3) **Zwiększenie udziału podmiotów ekonomii społecznej w realizacji regionalnych i lokalnych polityk publicznych w tym usług użyteczności publicznej** – obejmujące działania promujące realizację działań publicznych przez podmioty zewnętrzne, a w szczególności podmioty ekonomii społecznej, zwłaszcza w działaniach związanych z priorytetami rozwojowymi województwa, oraz rozwojem społeczności lokalnych. Realizacja celu będzie oceniona poprzez liczbę oraz kwotę zadań powierzonych, liczbę podpisanych umów oraz wartość środków przeznaczonych

na realizację usług publicznych, oraz zakres udziału w poszczególnych rynkach usług: socjalnych, turystycznych i innych.

- 4) **Wzrost aktywności zawodowej poprzez system integracji i reintegracji zawodowej i społecznej – obejmujące działania adresowane ściśle do młodzieży, w związku z rosnącym brakiem miejsc pracy i tendencjami migracyjnymi oraz do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które nie mają szans na zatrudnienie u przedsiębiorców.** Realizacja celu będzie oceniona poprzez liczbę osób objętych ścieżką reintegracji i liczbę zatrudnionych.

Działania programu będą realizowane horyzontalnie na trzech poziomach:

- Włączenia ekonomii społecznej w strategię rozwoju województwa w obszarach ekologii, turystyki i działań transgranicznych – poszukiwanie przestrzeni dla podmiotów ekonomii społecznej.
- Włączenia się ekonomii społecznej w kwestię sytuacji młodzieży w celu przeciwdziałania migracjom – rozwiązywanie istotnego problemu społecznego województwa.
- Włączenia się ekonomii społecznej w działania na rzecz rozwoju społeczności lokalnych – tworzenie społecznie odpowiedzialnego terytorium jako włączenia się do całościowej polityki rozwoju ekonomii społecznej w Polsce.

Przedstawione powyżej cele realizowane będą za pomocą konkretnych działań (kierunków interwencji publicznej).

2.2. Cele szczegółowe, priorytety, działania

CEL SZCZEGÓŁOWY	PRIORYTETY	DZIAŁANIA
<p>Cel I. Budowa zintegrowanego systemu wsparcia rozwoju ekonomii społecznej</p>	<p>Priorytet I Koordynacja i instytucjonalizacja ekonomii społecznej</p>	<p>Działanie I.1. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze jako koordynator działań.</p> <p>Zadaniem ROPS będzie koordynowanie wszystkich działań odnoszących się do ekonomii społecznej w województwie, poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ koordynację i monitorowanie realizacji Wieloletniego regionalnego planu działań; ▪ koordynowanie działań infrastruktury wsparcia ekonomii społecznej w województwie; ▪ wspieranie działań w zakresie ekonomii społecznej w odniesieniu do współpracy z samorządami powiatowymi i samorządami gminnymi; ▪ kreowanie wizerunku i marki ekonomii społecznej w województwie. <p>wskaźnik: liczba podmiotów ekonomii społecznej w województwie lubuskim; wskaźnik: liczba gmin i powiatów zaangażowanych we wspieranie podmiotów ekonomii społecznej; wskaźnik: liczba publikacji prasowych i internetowych, kampanii oraz audycji radiowych dotyczących zagadnień związanych z ekonomią społeczną.</p> <p>Działanie I.2. Rada Programowa Partnerstwa na rzecz ekonomii społecznej jako regionalne forum ekonomii społecznej.</p> <p>Dotychczasowa Rada Programowa otrzyma zadania o charakterze konsultacyjnym, monitorującym i inicjującym działania podejmowane w województwie w zakresie ekonomii społecznej. Rada, będzie inicjowała (wnioskowała do różnych instytucji) realizację badań, opracowywania programów, ekspertyz, analiz, wydawnictw i konkursów dotyczących rynku pracy w zakresie ekonomii społecznej (po uzyskaniu akceptacji $\frac{3}{4}$ członków rady).</p> <p>wskaźnik: liczba spotkań w ramach forum ekonomii społecznej; wskaźnik: liczba podmiotów uczestniczących w spotkaniach Rady Programowej Partnerstwa na rzecz ekonomii społecznej.</p>

		<p>Działanie I.3. Współpraca ze Zrzeszeniem Prezydentów, Burmistrzów i Wójtów Województwa Lubuskiego.</p> <p>Z uwagi na istotną rolę samorządu terytorialnego w rozwoju ekonomii społecznej, zarówno ROPS jak i Rada Programowa określą zasady współpracy ze Zrzeszeniem, zasady zgłaszania i konsultowania problematyki ekonomii społecznej z tym gremium, jak również udziału reprezentantów Zrzeszenia w Radzie Programowej.</p> <p>wskaźnik: liczba reprezentantów Zrzeszenia uczestniczących w spotkaniach Rady Programowej Partnerstwa na rzecz ekonomii społecznej;</p> <p>wskaźnik: liczba gmin/powiatów, które uwzględniły problematykę ekonomii społecznej w dokumentach programowych;</p> <p>wskaźnik: liczba PES zaangażowanych w tworzenie dokumentów lokalnych i regionalnych</p>
	<p>Priorytet II Infrastruktura wsparcia ekonomii społecznej</p>	<p>Działanie II.1. Ośrodki wsparcia ekonomii społecznej.</p> <p>Zgodnie z analizą terytorialną i komunikacyjną województwa lubuskiego, na obszarze województwa powinny funkcjonować dwa ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, których zadaniem powinno być:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ przygotowywanie osób fizycznych oraz jednostek samorządu terytorialnego do zakładania przedsiębiorstw społecznych, w tym spółdzielni socjalnych - działanie to powinno być realizowane poprzez animację lokalną i stały kontakt ze wspólnotami samorządowymi oraz szkolenia dla osób i grup założycielskich; ▪ wspieranie istniejących przedsiębiorstw społecznych, m.in. poprzez doradztwo prawne oraz usługi finansowe, marketingowe, księgowo. <p>Ośrodki te muszą posiadać akredytację Krajowego Centrum Ekonomii Społecznej.</p> <p>wskaźnik: liczba organizacji pozarządowych, które rozpoczęły swoją działalność gospodarczą przy wsparciu OWES;</p> <p>wskaźnik: liczba osób, które znalazły zatrudnienie w PES dzięki działalności OWES.</p>

		<p>Działanie II.2. Wsparcie tworzenia podmiotów ekonomii społecznej.</p> <p>Dotacje na tworzenie nowych przedsiębiorstw społecznych (finansowanie miejsc pracy) lub tworzenie nowych miejsc pracy w przedsiębiorstwach, powinny być realizowane poprzez powiatowe urzędy pracy. Musi nastąpić ścisła współpraca OWES - ów z urzędami pracy. Zadaniem OWES będzie przygotowanie grup założycielskich wraz z biznesplanami, co stanowić będzie istotny element decydujący o przyznawaniu dotacji. Finansowanie nierynkowych podmiotów ekonomii społecznej oraz wspieranie działań w sferze pożytku publicznego przedsiębiorstw społecznych może być realizowane poprzez OWES oraz jednostki samorządu terytorialnego.</p> <p>wskaźnik: liczba PES utworzonych dzięki dotacjom z powiatowych urzędów pracy;</p> <p>wskaźnik: liczba dotacji /dofinansowań przekazanych przez jednostki samorządu terytorialnego dla podmiotów ES.</p> <hr/> <p>Działanie II.3. Fundusz pożyczkowy i poręczeniowy.</p> <p>Wsparcie inwestycyjne i obrotowe dla przedsiębiorstw społecznych będzie realizowane poprzez fundusze pożyczkowe i poręczeniowe.</p> <p>wskaźnik: liczba PES, które skorzystały z Funduszu pożyczkowego i poręczeniowego.</p> <hr/> <p>Działanie II.4. Publiczne służby zatrudnienia i pomocy społecznej jako instytucje wspierające.</p> <p>Nawiązana zostanie ścisła sieciowa współpraca z powiatowymi urzędami pracy (Konwent Dyrektorów), Wojewódzkim Urzędem Pracy (centrum informacji i planowania kariery zawodowej) oraz ośrodkami pomocy społecznej i powiatowymi centrami pomocy społecznej celem wymiany doświadczeń, informacji i dobrych praktyk oraz zdiagnozowania oraz uruchomienia zasobów tych instytucji w celu wsparcia rozwoju ES w woj. lubuskim. Sieć będzie służyła również wsparciu instytucji rynku pracy i pomocy społecznej w działaniach na rzecz tego rozwoju.</p> <p>wskaźnik: liczba spotkań zrealizowanych w ramach sieci współpracy;</p> <p>wskaźnik: liczba podmiotów uczestniczących w pracach sieci współpracy.</p>
<p>Cel. 2. Zwiększenie świadomości i partycypacji społeczności lokalnych w rozwoju ekonomii społecznej</p>	<p>Priorytet III Promocja ekonomii społecznej jako narzędzia zmian społeczno-gospodarczych</p>	<p>Działanie III.1 Promowanie aktywności obywatelskiej.</p> <p>Zostaną podjęte działania na rzecz promocji sektora pozarządowego w kierunku realizacji możliwych zadań publicznych. Działania promocyjne zostaną wzmocnione np. działaniami komponentu regionalnego FIO „start-up”, o charakterze instytucjonalnym dla młodych organizacji, który zostanie zwiększony przez środki samorządu województwa.</p> <p>wskaźnik: liczba samorządów oraz organizacji uczestniczących w działaniach partnerskich.</p>

		<p>Działanie III.2. Propagowanie katalogu możliwych działań ekonomii społecznej w samorządzie oraz promocja dobrych praktyk w zakresie ekonomii społecznej.</p> <p>Stworzona zostanie internetowa platforma informacyjna, która będzie spełniała zadania informacyjne odnośnie podmiotów oraz działań realizowanych przez podmioty i instytucje wspierające oraz zawierała katalog dobrych praktyk ekonomii społecznej, wzorcowych dokumentów. Ponadto za pomocą ww. platformy będą promowane produkty ekonomii społecznej. wskaźnik: liczba podmiotów zaprezentowanych za pomocą platformy informacyjnej.</p> <p>Działanie III.2. Klauzule społeczne (modelowe rozwiązania, promocja, doradztwo).</p> <p>Samorząd województwa wraz ze Zrzeszeniem Prezydentów, Burmistrzów i Wójtów Województwa Lubuskiego wypracuje sieciowe rekomendacje zarządzania społecznie odpowiedzialnymi zamówieniami w województwie, które zostaną uzgodnione z Regionalnymi Izbami Obrachunkowymi i delegaturą NIK. Dokument ten będzie promowany w jednostkach samorządu terytorialnego. W katalogu dobrych praktyk uruchomiona zostanie zakładka ze wzorcowymi dokumentami w zakresie Prawa o zamówieniach publicznych (PZP). Ponadto ROPS będzie koordynował szkolenia odnośnie PZP realizowanych w ramach projektu „Zintegrowany system wsparcia ekonomii społecznej”, Priorytetu I PO KL. wskaźnik: liczba ogłoszonych przetargów zawierających klauzule społeczne; wskaźnik: liczba osób przeszkolonych w zakresie PZP, stosowania klauzul społecznych oraz społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych.</p> <p>Działanie III.3. System promocji i doradztwa z zakresu ekonomii społecznej w społecznościach lokalnych.</p> <p>Zostanie stworzona baza doradców i liderów w zakresie ekonomii społecznej oraz wypracowany zostanie system stałego szkolenia pracujących w ośrodkach wsparcia oraz innych instytucjach, tak by wszyscy doradcy posiadali wspólny zasób wiedzy i kompetencji. wskaźnik: liczba programów wspierania liderów, przedstawicieli PES oraz administracji publicznej w zakresie wiedzy o ES.</p>
	<p>Priorytet IV Edukacja dla ekonomii społecznej</p>	<p>Działanie IV.1. Projekty edukacyjne na rzecz ekonomii społecznej/Szkolne Ośrodki Kariery.</p> <p>Rozwijany będzie system szkolnych ośrodków karier, tworzonych przy szkołach ponadgimnazjalnych, których celem będzie planowanie ścieżek kariery zawodowej i rozwoju przedsiębiorczości wśród młodzieży. wskaźnik: liczba młodych osób, które skorzystały z zaplanowanej ścieżki kariery zawodowej.</p>

		<p>Działanie IV.2. Ekonomia społeczna w OHP.</p> <p>We współpracy z Komendą wojewódzką OHP realizowane będzie przedsięwzięcie wspierające rozwój przedsiębiorczości społecznej młodzieży uczestniczącej w strukturach OHP. wskaźnik: liczba młodych osób, którzy zapoznali się z tematyką przedsiębiorczości społecznej.</p> <p>Działanie IV.3. Praktyczne przygotowanie uczniów oraz studentów do przedsiębiorczości społecznej.</p> <p>Projektowane, realizowane i wspierane będą działania mające na celu:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ tworzenie firm symulacyjnych i spółdzielni uczniowskich w szkołach; ▪ tworzenie akademickich biur karier i akademickich inkubatorów przedsiębiorczości w szkołach wyższych. <p>Działania te mają na celu rozwój praktycznych umiejętności dzieci i młodzieży w zakresie przedsiębiorczości społecznej. wskaźnik: liczba utworzonych firm symulacyjnych/ spółdzielni uczniowskich/akademickich biur karier/ akademickich inkubatorów przedsiębiorczości.</p> <p>Działanie IV.4. Studia podyplomowe z zakresu ekonomii społecznej.</p> <p>Realizowany będzie cykl studiów podyplomowych kształcących w zakresie ekonomii społecznej i rozwoju lokalnego, adresowany do członków organizacji obywatelskich oraz urzędników administracji publicznej. wskaźnik: liczba osób, które podniosły swoje kwalifikacje w ramach studiów podyplomowych.</p>
<p>Cel. 3 Zwiększenie udziału podmiotów ekonomii społecznej w realizacji lokalnych polityk publicznych w tym usług użyteczności publicznej</p>	<p>Priorytet V Partnerstwo na rzecz zadań i usług publicznych</p>	<p>Działanie V.1. Promowanie i wspieranie uspołeczniania usług użyteczności publicznej.</p> <p>W ramach przedsięwzięcia kreowane będą działania mające na celu:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ ustalenie potrzeb społecznych, specyficznych dla gmin (debaty, badania etc.). Na podstawie listy potrzeb zostanie ustalona lista priorytetów; ▪ ustalenie zasad i ofert współpracy, przygotowanie kadry ze strony samorządu; ▪ wsparcie prawne, finansowe i monitoring powierzonych zadań. <p>wskaźnik: liczba przeszkolonych pracowników samorządowych (kadry) z zakresu wykorzystania ekonomii społecznej do aktywizacji społeczno- zawodowej.</p>

		<p>Działanie V.2. Promowanie liderów i aktywności obywatelskiej.</p> <p>Działanie będzie realizowane poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ identyfikację lokalnych liderów i potencjalnych twórców i odbiorców ekonomii społecznej, jako działania ośrodków wsparcia ekonomii społecznej; ▪ działania informacyjne i promocję ekonomii społecznej na poziomie samorządu lokalnego. <p>wskaźnik: liczba kampanii informacyjno – promocyjnych o zasięgu lokalnym.</p>
<p>Cel 4. Wzrost aktywności zawodowej poprzez system integracji i reintegracji zawodowej i społecznej</p>	<p>Priorytet VI Rozwój zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej</p>	<p>Działanie VI.1. Przygotowanie do aktywności zawodowej. Działanie na rzecz przygotowania do aktywności zawodowej realizowane będzie poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ organizację wolontariatu, praktyk, staży zawodowych w organizacjach działających w obszarze ekonomii społecznej (integracja osób kształcących się); ▪ organizację praktyk absolwenckich w podmiotach ekonomii społecznej; ▪ współpracę szkolnictwa zawodowego z sektorem ekonomii społecznej poprzez odbywanie obowiązkowych praktyk zawodowych w przedsiębiorstwach społecznych; ▪ organizację krótkich form doksztalcania w postaci kursów zawodowych powiązanych z udziałem w programach reintegracji zawodowej - ścieżki reintegracji. <p>wskaźnik: liczba osób, które skorzystały z wolontariatu, praktyk lub staży zawodowych w organizacjach działających w obszarze ekonomii społecznej;</p> <p>wskaźnik: liczba osób biorących udział w ścieżkach reintegracji.</p>
		<p>Działanie VI.2. Wspieranie rozwoju zatrudnienia.</p> <p>Istotnymi działaniami na rzecz wzrostu zatrudnienia będą:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ promowanie włączania przedsiębiorstw społecznych w działania biznesu; ▪ zatrudnianie monitorowane (z programem społecznym) w przedsiębiorstwach społecznych osób wykluczonych bądź zagrożonych wykluczeniem społecznym, zwłaszcza w projektach ośrodków pomocy społecznej, warsztatów aktywności zawodowej, placówek opiekuńczo-wychowawczych i innych; ▪ tworzenie sieci współpracy i wzmacnianie pozycji na rynku podmiotów ekonomii społecznej w sektorach rozwojowych w szczególności w sektorze turystyki, ekologii oraz działań transgranicznych. <p>wskaźnik: liczba osób wykluczonych bądź zagrożonych wykluczeniem społecznym (z programem społecznym), zatrudnionych w przedsiębiorstwach społecznych.</p>

2.3. Monitoring

Istotnym wymogiem stawianym wszystkim dokumentom planistycznym, a takim dokumentem niewątpliwie jest Wieloletni regionalny plan działań jest wewnętrzny system zarządzania realizacją, określający zasady, sposoby wdrażania, monitorowania oraz ewaluacji.

Za monitoring Wieloletniego regionalnego planu działań, odpowiedzialny będzie Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze. Monitoring będzie prowadzony przez cały okres wdrażania Wieloletniego regionalnego planu działań, a jego głównym celem będzie bieżące gromadzenie danych pozwalających na ocenę postępu jego realizacji i stopnia osiągniętych celów oraz zapewnienie zgodności realizacji z wcześniej zatwierdzonymi założeniami.

Podstawowym dokumentem w procesie monitoringu Wieloletniego regionalnego planu działań, będą raporty roczne z realizacji zadań, które będą dotyczyły działań podmiotów ekonomii społecznej, jednostek samorządu terytorialnego, Ośrodków wsparcia ekonomii społecznej oraz innych podmiotów wspierających.

Na podstawie zebranych danych, Zespół, który został powołany do pracy nad Wieloletnim regionalnym planem działań będzie pracował nad raportami rocznymi w oparciu o:

- własne dane Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej,
- statystyki prowadzone przez Wojewódzki Urząd Pracy,
- statystyki prowadzone przez powiatowe urzędy pracy,
- dane gromadzone przez Urząd Statystyczny,
- dane gromadzone przez ośrodki wsparcia ekonomii społecznej,
- dane gromadzone przez ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie,
- informacje udzielane przez pozostałe podmioty zaangażowane we wdrażanie Planu.
- wszystkie instytucje z woj. lubuskiego, które swoim działaniem wspierają rozwój ekonomii społecznej.

Dane, które będą dotyczyły zadań jednostek samorządu terytorialnego powinny zostać dostarczone przez pełnomocników ds. współpracy z organizacjami samorządowymi. Informację o działalności ośrodków wsparcia ekonomii społecznej oraz innych podmiotów wspierających będą pochodziły od tych podmiotów.

Zatwierdzone przez Dyrektora Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Zielonej Górze raporty roczne będą przekazywane do konsultacji. Po dokonaniu analizy raportu, Zespół powinien przekazać informację zwrotną do ROPS-u, zawierającą opinie i zalecenia w zakresie wdrażania Wieloletniego regionalnego planu działań. Na zakończenie wdrażania Planu zostanie przygotowany 5 – letni raport podsumowujący realizację programu.

2.4. Plan finansowy

Realizacja zadań ujętych w Wieloletnim regionalnym planie działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie lubuskim będzie finansowana z następujących źródeł:

1. Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.
2. Środków dostępnych w ramach innych programów operacyjnych.
3. Środków z budżetu Państwa.
4. Środków budżetowych jednostek samorządu terytorialnego – samorządu województwa oraz samorządów powiatowych i gminnych.
5. Środków własnych podmiotów ekonomii społecznej.

Aktualnie Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze, Wydział Obsługi Projektu 7.1.3 realizuje projekt systemowy pn. „*Podnoszenie kwalifikacji kadr pomocy i integracji społecznej w województwie lubuskim*”, w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytet VII, Działanie 7.1, Poddziałanie 7.1.3, w ramach którego prowadzone są działania na rzecz ekonomii społecznej m. in. monitoring Wieloletniego regionalnego planu działań.

Inne źródła finansowania działań zapisanych w Wieloletnim regionalnym planie działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie lubuskim są trudniejsze do oszacowania, albowiem mają charakter bardziej warunkowy, ponieważ zależą od decyzji władz, możliwości sektora ekonomii społecznej oraz instytucji wspierających sektor ES (np. środki samorządów przeznaczone na zlecenie realizacji zadań publicznych przez organizacje pozarządowe, środki Funduszu Pracy będące w dyspozycji Powiatowych Urzędów Pracy na przystępowanie osób bezrobotnych do spółdzielni socjalnych, dotacje pozyskiwane z Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, Programu Operacyjnego Funduszu Inicjatyw Obywatelskich, Ministerstwa Edukacji narodowej itp.).

WYKAZ ZAŁĄCZNIKÓW

- Załącznik nr 1.** Indykatywna tabela finansowania realizacji Planu
- Załącznik nr 2.** Wykaz podmiotów ekonomii społecznej i otoczenia es w województwie lubuskim
- Załącznik nr 3.** Wykaz spółdzielni pracy w województwie lubuskim
- Załącznik nr 4.** Wykaz spółdzielni inwalidów i osób niewidomych w województwie lubuskim
- Załącznik nr 5.** Wykaz klubów integracji społecznej w województwie lubuskim
- Załącznik nr 6.** Wykaz centrów integracji społecznej w województwie lubuskim
- Załącznik nr 7.** Wykaz warsztatów terapii zajęciowej w województwie lubuskim

WYKAZ WYKRESÓW

- Wykres 1.** Struktura wydatków budżetów gmin i miast na prawach powiatu na pomoc społeczną i pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej w województwie lubuskim w 2010 r.
- Wykres 2.** Liczba członków organizacji uczestniczących w badaniu
- Wykres 3.** Rodzaje organizacji uczestniczących w badaniu
- Wykres 4.** Obszary działania organizacji uczestniczących w badaniu
- Wykres 5.** Adresaci usług świadczonych przez organizacje uczestniczące w badaniu
- Wykres 6.** Główny odbiorca oferowanych dóbr i usług
- Wykres 7.** Rodzaje wykluczonych i/lub zagrożonych wykluczeniem uczestniczących w działaniach badanych organizacji
- Wykres 8.** Liczba wniosków złożonych i dofinansowanych w woj. lubuskim w przedziale lat 2006 -2010
- Wykres 9.** Pochodzenie podmiotów współpracujących z badanymi w ramach ekonomii społecznej
- Wykres 10.** Bariery działalności podmiotów ekonomii społecznej

WYKAZ TABEL

- Tabela 1.** Liczba wniosków złożonych i dofinansowanych oraz ich odsetek w ramach PO FIO w latach 2006-2011 z województwa lubuskiego
- Tabela 2.** Projekty realizowane w ramach komponentu regionalnego PO KL Poddziałanie 7.2.2 w woj. lubuskim w latach 2008 – 2012
- Tabela 3.** Liczba dotacji przyznanych z budżetu województwa
- Tabela 4.** Porównanie zakresu działań planowanych i realizowanych na rzecz ekonomii społecznej w sektorach publicznym i biznesu
- Tabela 5.** Liderzy ekonomii społecznej preferowani przez przedstawicieli sektora publicznego i sektora biznesu
- Tabela 6.** Najpilniejsze działania na rzecz rozwoju ekonomii społecznej
- Tabela 7.** Bariery rozwoju ekonomii społecznej w województwie lubuskim w opinii przedstawicieli sektora publicznego i sektora biznesu

WYKAZ MAP

- Mapa 1.** Wydatki z systemu pomocy społecznej według województw w 2010 r.
- Mapa 2.** Wydatki budżetów gmin województwa lubuskiego na pomoc społeczną i pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej w 2010 r.

Publikacja Wieloletniego regionalnego planu działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie lubuskim jest współfinansowana ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (PO KL), Priorytet VII „Promocja integracji społecznej”, Działanie 7.1 „Rozwój i upowszechnienie aktywnej integracji”, Poddziałanie 7.1.3 „Podnoszenie kwalifikacji kadr pomocy i integracji społecznej” w ramach projektu pn.: „Podnoszenie kwalifikacji kadr pomocy i integracji społecznej w województwie lubuskim”.

Redakcja

Wieloletni regionalny plan działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie lubuskim, został opracowany dzięki dużemu zaangażowaniu merytorycznemu osób i organizacji, które uczestniczyły w pracach zespołu roboczego podczas szkoleń oraz spotkań roboczych pod kierunkiem **Cezarego Miżejewskiego**.

Zespół, który pracował nad Wieloletnim regionalnym planem działań:

1. Ireneusz Bochno (Związek Lubuskich Organizacji Pozarządowych),
2. Brygida Cupiał (Uniwersytet Zielonogórski),
3. Daniel Faferko (Fundacja „Nasz Dom”),
4. Maria Fic (Uniwersytet Zielonogórski),
5. Joanna Frątczak-Müller (Uniwersytet Zielonogórski),
6. Andrzej Gabryelów (Spółdzielnia Socjalna „Nasz Sukces”),
7. Iwona Goździcka (Urząd Statystyczny w Zielonej Górze),
8. Małgorzata Jaskulska (Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze),
9. Katarzyna Jedynek (Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze),
10. Damian Kadłubski (Spółdzielnia Socjalna „Nasz Sukces”),
11. Jadwiga Klimanowska (Wojewódzki Urząd Pracy w Zielonej Górze),
12. Ks. Andrzej Kołodziejczyk (Caritas Diecezji Zielonogórsko – Gorzowskiej),
13. Michał Nieroda (Centrum Integracji Społecznej w Dobiegniewie),
14. Halina Pydzik (Agencja Rozwoju Regionalnego w Zielonej Górze),
15. Dorota Staniuszko (Zakład Doskonalenia Zawodowego),
16. Antoni Syrewicz (Stowarzyszenie Pomocy Bliźniemu im. Brata Krystyna w Gorzowie Wlkp.),
17. Barbara Szymczyk (Ośrodek Pomocy Społecznej w Deszcznie),
18. Katarzyna Twardowska (Wojewódzki Urząd Pracy w Zielonej Górze),
19. Wioletta Tybiszewska (Powiatowy Urząd Pracy w Żaganiu),
20. Marek Warchał (Powiatowy Urząd Pracy w Strzelcach Krajeńskich),
21. Robert Wróbel (Urząd Statystyczny w Zielonej Górze).

Redaktor Planu: Mariusz Kwiatkowski (Uniwersytet Zielonogórski).

Opracowanie narzędzi badawczych niezbędnych do analizy sytuacji podmiotów ekonomii społecznej oraz współpracy międzysektorowej w zakresie rozwiązywania problemów społecznych w województwie lubuskim wykonała Pracownia Badań Społecznych i Marketingowych Krzysztof Lisowski.

Charakterystyka sytuacji społeczno – gospodarczej województwa lubuskiego w kontekście ekonomii społecznej została opracowana przez Urząd Statystyczny z siedzibą w Zielonej Górze.

Analiza wyników badań dot. sytuacji podmiotów ekonomii społecznej oraz współpracy międzysektorowej w zakresie rozwiązywania problemów społecznych w województwie lubuskim oraz raport końcowy z badań został wykonany przez Pracownię Badań Społecznych i Marketingowych Krzysztof Lisowski.

Tabela: system realizacji Wieloletniego regionalnego planu działań

Kierunek Interwencji	Proponowane działania	Podmioty realizujące	Potencjalne źródła finansowania	Termin realizacji
Cel I. Budowa zintegrowanego systemu wsparcia rozwoju ekonomii społecznej				
Koordynacja i instytucjonalizacja ekonomii społecznej	<p>koordynowanie i monitorowanie realizacji Wieloletniego regionalnego planu działań na rzecz ekonomii społecznej</p> <p>koordynowanie działań infrastruktury wsparcia ekonomii społecznej w województwie</p> <p>wspieranie działań w zakresie ekonomii społecznej w odniesieniu do współpracy z samorządami powiatowymi i samorządami gminnymi</p> <p>kreowanie wizerunku i marki ekonomii społecznej w województwie</p>	<p>Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej</p> <p>Wojewódzki Urząd Pracy</p> <p>Rada Programowa Partnerstwa na rzecz ekonomii społecznej</p>	<p>Europejski Fundusz Społeczny (POKL)</p> <p>środki Funduszu Pracy będące w dyspozycji WUP na działania związane z ekonomią społeczną</p>	<p>perspektywa 2012 – 2014</p> <p>przyszła perspektywa finansowa 2014-2020</p>
	<p>pełnienie funkcji regionalnego forum ekonomii społecznej</p> <p>zadania o charakterze konsultacyjnym, monitorującym i inicjującym na rzecz działań wojewódzkich w zakresie ekonomii społecznej</p> <p>możliwość sfinansowania ekspertyz i analiz w zakresie zadań Rady po uzyskaniu zgody $\frac{3}{4}$ członków</p>	<p>Rada Programowa Partnerstwa na rzecz ekonomii społecznej</p>	<p>Europejski Fundusz Społeczny (POKL)</p>	<p>perspektywa 2012 – 2014</p> <p>przyszła perspektywa finansowa 2014-2020</p>

	<p>współpraca ze Zrzeszeniem Prezydentów, Burmistrzów i Wójtów Województwa Lubuskiego</p> <p>określenie zasad współpracy ze Zrzeszeniem, zasad zgłaszania i konsultowania problematyki ekonomii społecznej z ww. gremium, jak również udziału reprezentantów Zrzeszenia w Radzie Programowej</p>	<p>Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej</p> <p>Rada Programowa Partnerstwa na rzecz ekonomii społecznej</p>	<p>Europejski Fundusz Społeczny (POKL)</p>	<p>perspektywa 2012 – 2014</p> <p>przyszła perspektywa finansowa 2014-2020</p>
Infrastruktura wsparcia	<p>przygotowywanie osób fizycznych oraz jednostek samorządu terytorialnego do zakładania przedsiębiorstw społecznych, w tym spółdzielni socjalnych - i grup założycielskich</p> <p>wspieranie istniejących przedsiębiorstw społecznych, m.in. poprzez doradztwo prawne, oraz usługi finansowe, marketingowe, księgowo</p>	<p>ośrodki wsparcia ekonomii społecznej</p>	<p>Europejski Fundusz Społeczny (POKL)</p>	<p>perspektywa 2012 – 2014</p> <p>przyszła perspektywa finansowa 2014-2020</p>
	<p>dotacje na tworzenie nowych przedsiębiorstw społecznych (finansowanie miejsc pracy), lub tworzenie nowych miejsc pracy w przedsiębiorstwach</p> <p>przygotowanie grup założycielskich wraz z biznesplanami, co stanowić będzie istotny element decydujący o przyznawaniu dotacji</p> <p>finansowanie nierynkowych podmiotów ekonomii społecznej oraz wspieranie działań w sferze pożytku publicznego</p>	<p>powiatowe urzędy pracy</p> <p>ośrodki wsparcia ekonomii społecznej</p> <p>jednostki samorządu terytorialnego</p>	<p>Europejski Fundusz Społeczny (POKL)</p> <p>środki Funduszu Pracy będące w dyspozycji PUP na dotacje na tworzenie nowych przedsiębiorstw społecznych</p> <p>środki pochodzące z budżetu JST</p>	<p>perspektywa 2012 – 2014</p> <p>przyszła perspektywa finansowa 2014-2020</p>

	<p>przedsiębiorstw społecznych</p> <p>wyłonienie Funduszu Pożyczkowo - Poręczeniowego, którego zadaniem będzie udzielanie wsparcia inwestycyjnego i obrotowego dla przedsiębiorstw społecznych</p> <p>nawiązanie ścisłej współpracy z Konwentem Powiatowych Urzędów Pracy oraz Ośrodkami Pomocy Społecznej i Powiatowymi Centrami Pomocy Społecznej celem wymiany doświadczeń, informacji i dobrych praktyk. Sieć będzie służyła wsparciu instytucji rynku pracy i pomocy społecznej w działaniach na rzecz ekonomii społecznej</p>	<p>Fundusz pożyczkowo – poręczeniowy</p> <p>Konwent Dyrektorów Powiatowych Urzędów Pracy/ OPS/PCPR</p>	Fundusz Przedsiębiorczości Społecznej FIO	
Cel. 2. Zwiększenie świadomości i partycypacji społeczności lokalnych w rozwoju ekonomii społecznej				
Promocja ekonomii społecznej jako narzędzie zmian społeczno-gospodarczych	<p>promowanie aktywności obywatelskiej poprzez stworzenie planu działań na rzecz rozwoju aktywności obywatelskiej</p> <p>wzmocnienie działań aktywizacyjnych poprzez działania FIO „start up” o charakterze instytucjonalnym dla młodych nowych organizacji promocja idei tworzenia w miastach powiatowych inkubatorów obywatelskich jako działań partnerskich</p>	<p>ośrodki wsparcia ekonomii społecznej</p> <p>Samorząd Województwa</p>	<p>Europejski Fundusz Społeczny (POKL)</p> <p>Fundusz Przedsiębiorczości Społecznej FIO</p>	<p>perspektywa 2012 – 2014</p> <p>przyszła perspektywa finansowa 2014-2020</p>

	<p>samorządów i organizacji obywatelskich;</p> <p>propagowanie katalogu możliwych działań ekonomii społecznej w samorządzie oraz promowanie dobrych praktyk w zakresie ekonomii społecznej</p> <p>stworzenie portalu internetowego, który będzie spełniał zadania informacyjne, odnośnie podmiotów, oraz działań realizowanych przez podmioty i instytucje wspierające, oraz zawierał katalog dobrych praktyk ekonomii społecznej i wzorcowych dokumentów</p>	<p>Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej</p> <p>ośrodki wsparcia ekonomii społecznej</p>	<p>Europejski Fundusz Społeczny (POKL)</p>	<p>perspektywa 2012 – 2014</p> <p>przyszła perspektywa finansowa 2014-2020</p>
	<p>wpracowanie sieciowych rekomendacji zarządzania społecznie odpowiedzialnymi zamówieniami w województwie, które zostaną uzgodnione z Regionalnymi Izbami Obrachunkowymi i delegaturą NIK</p> <p>koordynowanie szkoleń odnośnie PZP realizowanych w ramach projektu „Zintegrowany system wsparcia ekonomii społecznej: Priorytetu I PO KL</p>	<p>Samorząd Województwa, Zrzeszenie Prezydentów, Burmistrzów i Wójtów</p> <p>Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej</p>	<p>Europejski Fundusz Społeczny (POKL)</p>	<p>perspektywa 2012 – 2014</p> <p>przyszła perspektywa finansowa 2014-2020</p>
	<p>wpracowanie systemu stałego szkolenia trenerów i doradców ekonomii społecznej pracujących w ośrodkach wsparcia oraz innych instytucjach, tak by wszyscy doradcy posiadali wspólny zasób wiedzy i kompetencji</p>	<p>ośrodki wsparcia ekonomii społecznej</p>	<p>Europejski Fundusz Społeczny (POKL)</p>	<p>perspektywa 2012 – 2014</p> <p>przyszła perspektywa finansowa 2014-2020</p>

Edukacja dla ekonomii społecznej	<p>stworzenie projektów edukacyjnych na rzecz ekonomii społecznej/Szkolne Ośrodki Kariery</p> <p>rozwijanie systemu szkolnych ośrodków kariery tworzonych przy szkołach ponadgimnazjalnych, których celem będzie planowanie ścieżek kariery zawodowej i rozwoju przedsiębiorczości wśród młodzieży</p>	<p>ośrodki wsparcia ekonomii społecznej</p> <p>szkoły zaangażowane w tworzenie projektów edukacyjnych</p>	Europejski Fundusz Społeczny (POKL)	<p>perspektywa 2012 – 2014</p> <p>przyszła perspektywa finansowa 2014-2020</p>
	<p>realizowanie przedsięwzięć wspierających rozwój przedsiębiorczości społecznej młodzieży uczestniczącej się w strukturach OHP</p>	Komenda OHP	Europejski Fundusz Społeczny (POKL)	<p>perspektywa 2012 – 2014</p> <p>przyszła perspektywa finansowa 2014-2020</p>
	<p>praktyczne przygotowanie uczniów oraz studentów do przedsiębiorczości społecznej. Projektowane, realizowane i wspierane będą działania mające na celu:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ tworzenie firm symulacyjnych i spółdzielni uczniowskich w szkołach; ▪ tworzenie akademickich biur kariery i akademickich inkubatorów przedsiębiorczości w szkołach wyższych <p>powyższe działania mają na celu rozwój praktycznych umiejętności dzieci</p>	uczelnie wyższe w woj. lubuskim	Europejski Fundusz Społeczny (POKL)	<p>perspektywa 2012 – 2014</p> <p>przyszła perspektywa finansowa 2014-2020</p>

	i młodzieży w zakresie przedsiębiorczości społecznej			
	realizowanie cyklu studiów podyplomowych kształcących w zakresie ekonomii społecznej i rozwoju lokalnego	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Szkoły wyższe realizujące studia podyplomowe	Europejski Fundusz Społeczny (POKL)	perspektywa 2012 – 2014 przyszła perspektywa finansowa 2014-2020
Cel. 3 Zwiększenie udziału podmiotów ekonomii społecznej w realizacji lokalnych polityk publicznych w tym usług użyteczności publicznej				
Partnerstwo na rzecz zadań i usług publicznych	Promowanie i wspieranie upośrodkowania usług użyteczności publicznej. W ramach przedsięwzięcia kreowane będą działania mające na celu ustalenie potrzeb społecznych specyficznych dla gmin. Na podstawie listy potrzeb zostaną ustalone listy priorytetów a następnie zostaną ustalone zasady i oferty współpracy, przygotowana kadra ze strony samorządu oraz wsparcie prawne, finansowe i monitoring powierzonych zadań	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej	Europejski Fundusz Społeczny (POKL)	perspektywa 2012 – 2014 przyszła perspektywa finansowa 2014-2020
	promowanie liderów i aktywności obywatelskiej poprzez: <ul style="list-style-type: none"> ▪ identyfikację lokalnych liderów i potencjalnych twórców oraz odbiorców ekonomii społecznej, ▪ działania informacyjne i promocję ekonomii społecznej 	ośrodki wsparcia ekonomii społecznej	Europejski Fundusz Społeczny (POKL)	perspektywa 2012 – 2014 przyszła perspektywa finansowa 2014-2020

	na poziomie samorządu lokalnego			
Cel 4. Wzrost aktywności zawodowej poprzez system integracji i reintegracji zawodowej i społecznej				
Rozwój zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej	<p>Wspieranie rozwoju zatrudnienia. Istotnymi działaniami na rzecz wzrostu zatrudnienia będą:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ włączanie przedsiębiorstw społecznych w działania biznesu (klastry) w zakresie działań preferowanych jako rozwojowe w strategii województwa; ▪ zatrudnianie monitorowane (z programem społecznym) w przedsiębiorstwach społecznych osób wykluczonych bądź zagrożonych wykluczeniem społecznym, zwłaszcza w projektach ośrodków pomocy społecznej, warsztatów aktywności zawodowej, placówkach opiekuńczo-wychowawczych i innych; ▪ tworzenie sieci współpracy i wzmacnianie pozycji na rynku podmiotów ekonomii społecznej w sektorach rozwojowych w szczególności w sektorze turystyki, ekologii oraz działań transgranicznych. 	<p>Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej</p> <p>ośrodki pomocy społecznej</p> <p>ośrodki wsparcia ekonomii społecznej</p> <p>Samorząd Województwa</p>	<p>Europejski Fundusz Społeczny (POKL)</p>	<p>perspektywa 2012 – 2014</p> <p>przyszła perspektywa finansowa 2014-2020</p>

**WYKAZ PODMIOTÓW EKONOMII SPOŁECZNEJ I OTOCZENIA ES
W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM**

Lp.	Forma prawna podmiotu ekonomii społecznej	Liczba podmiotów	Źródło danych	Kto rejestruje	Data aktualizacji
1.	Spółdzielnie socjalne*	20	OZRSS www.ozrss.pl	KRS	10.2012
2.	Fundacje	238	KLON/JAWOR www.bazy.ngo.pl	Starostwo/KRS	10.2012
3.	Stowarzyszenia	3 154	KLON/JAWOR www.bazy.ngo.pl	Starostwo/KRS	10.2012
4.	Spółdzielnie pracy*	11	KLON/JAWOR www.bazy.ngo.pl	KRS	10.2012
5.	Spółdzielnie inwalidów i osób niewidomych*	6	LUW www.lubuskie.luw.gov.pl	LUW	05.2012
6.	Centra integracji społecznej*	5	KLON/JAWOR www.bazy.ngo.pl	LUW	10.2012
7.	Zakłady aktywności zawodowej	0	LUW www.lubuskie.luw.gov.pl	LUW	10.2012
8.	Kluby integracji społecznej*	6	IRSS www.irss.pl KLON/JAWOR www.bazy.ngo.pl	LUW	10.2012
9.	Warsztaty terapii zajęciowej*	21	KLON/JAWOR www.bazy.ngo.pl	brak	10.2012
10.	Zakłady pracy chronionej	80	LUW www.lubuskie.luw.gov.pl	LUW	05.2012
11.	Towarzystwa Ubezpieczeń Wzajemnych – filie	3	www.mapa.ekonomia.spoleczna.pl	KRS	10.2012

Źródło: opracowanie własne

*Szczegółowy wykaz przedstawiony na następnych stronach

SPÓŁDZIELNIE PRACY W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM

Spółdzielnia pracy – jest podmiotem ekonomii społecznej, dobrowolnym zrzeszeniem nieograniczonej liczby osób, o zmiennym składzie osobowym i zmiennym funduszu udziałowym, które w interesie swoich członków prowadzi wspólną działalność gospodarczą. Fundusz udziałowy to łączna kwota wpłaconych przez członków spółdzielni udziałów. Spółdzielnia pracy ma osobowość prawną. Cechami charakterystycznymi spółdzielni jest prowadzenie przedsiębiorstwa w oparciu o osobistą pracę jej członków oraz obowiązek nawiązania stosunku pracy z wszystkimi członkami spółdzielni (podpisania określonej w przepisach spółdzielczej umowy o pracę). Spółdzielnię pracy może założyć co najmniej 10 osób fizycznych, nie muszą być to osoby zagrożone wykluczeniem społecznym (www.ekonomiaspoleczna.pl).

Lp.	Nazwa	Adres	tel./fax.	e-mail	strona: www	Rodzaj działalności
1.	Lubuska Spółdzielnia Pracy	ul. Żagańska 25 67-300 Szprotawa	68 376 25 64	kaflarnia@vp.pl	www.kaflarnia-szprotawa.pl	stawianie pieców, kominków, kuchni z kafi
2.	Poligraficzno-Papiernicza Spółdzielnia Pracy "Inspra"	ul. Krośnieńska 12 65-625 Zielona Góra	68 325 35 25	bpspinspra@wp.pl		produkcja opakowania z tektury
3.	Spółdzielnia Pracy "Budomont" w Zielonej Górze ZPCH	ul. Boh. Westerplatte 9 65-034 Zielona Góra	68 453 22 43 fax.: 68 327 18 35	budomont-zg@2com.pl	www.budomont.zgora.pl	wynajem powierzchni, produkcja narzędzi do obróbki metali
4.	Spółdzielnia Pracy "Lubusz" w Zielonej Górze	ul. Gen. Jarosława Dąbrowskiego 41b 65-021 Zielona Góra	68 320 24 83			
5.	Spółdzielnia Pracy "Luksmet"	ul. Kręta 4 65-770 Zielona Góra	68 327 00 61 fax.: 68 320 21 33	luksmedzg@poczta.onet.pl		produkcja metalowa
6.	Spółdzielnia Pracy Usługowo-Wytwórcza w Świebodzinie	ul. Jeziorowa 2 66-200 Świebodzin	68 382-30-81			
7.	Usługowa Spółdzielnia Pracy "Uniwersum" w Zielonej Górze	ul. Jana z Kolna 17a 65-014 Zielona Góra	68 320 21 45	uniwersum.znaki@gemial.com	www.uniwersum-znaki.pl	szyldy, znaki drogowe, inne
8.	Usługowa Spółdzielnia Pracy w Nowej Soli	ul. 9 Maja 14 67-100 Nowa Sól	68 387 24 91	usp-nowasol@zg.home.pl	www.uspnowasol.republika.pl	produkcja- szwalnictwo

9.	Spółdzielnia Pracy "Pralex" ZPCH	ul. Owcza 10 66-400 Gorzów Wielkopolski	95 722 60 52 fax: 95 722 71 69			pralnia chemiczna
10.	Spółdzielnia Pracy Przemysłu Skórzanego "Świt"	ul. Krótka 4 66-400 Gorzów Wielkopolski	95 723 70 02 fax: 95 723 97 15	sekretariatswit@op.pl		produkcja obuwia oraz czapek
11.	Handlowa Spółdzielnia Pracy "Domet"	ul. Kozuchowska 20a 65-364 Zielona Góra	68 327 12 13 fax: 68 327 28 16			

SPÓŁDZIELNIE INWALIDÓW I OSÓB NIEWIDOMYCH W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM

Spółdzielnia inwalidów - jest podmiotem ekonomii społecznej, zatrudniająca osoby niepełnosprawne w stopniu znacznym i umiarkowanym. Spółdzielnie inwalidów kładą duży nacisk na rehabilitację zawodową. W spółdzielniach tych znajdują zatrudnienie osoby niepełnosprawne z tzw. schorzeniami specjalnymi, osoby niewidome, głuche, epileptycy, chorzy psychicznie i umysłowo. Spółdzielnie inwalidów cechują się wysokim poziomem zabezpieczeń socjalnych i bogatym wachlarzem form pomocy z zakładowego funduszu rehabilitacji. Z tego funduszu finansowana najczęściej jest opieka medyczna, przychodnia rehabilitacyjna, sprzęt rehabilitacyjny, lekarstwa i inne (www.ekonomiaspoleczna.pl).

Lp.	Nazwa instytucji / podmiotu	Adres	Tel./fax	e-mail	strona: www	Działalność
1.	Spółdzielnia Inwalidów "Prespo" ZPCH	Bohaterów Warszawy 3 69-100 Słubice	95 758 32 53 fax: 95 758 33 64	prespo1@wp.pl	www.prespo.pl	produkcja odzieży roboczej, ochronnej, sportowej i specjalistycznej
2.	Spółdzielnia Inwalidów "Warta" ZPCH	Gen. Władysława Sikorskiego 30 66-400 Gorzów Wlkp.	95 728 58 01 fax: 95 728 58 02	sekretariat@si-warta.pl	www.si-warta.pl	produkcja wyrobów branży papierniczo-poligraficznej, kolder, poduszek, śpiworów
3.	Spółdzielnia Inwalidów "Fabryka Świec" ZPCH	Sobieskiego 70 67-300 Szprotawa	68 376 35 92 fax: 68 376 55 60	handel@swieczeszprotawa.pl gb@swieczeszprotawa.pl jk@swieczeszprotawa.pl	www.swieczeszprotawa.pl	produkcja świec liturgicznych, urodzinowych, dekoracyjnych
4.	Spółdzielnia Inwalidów "Rehabilitacja"	Bartosza Głowackiego 1 65-301 Zielona Góra	68 453 74 00 fax: 68 453 74 01	biuro@sireh.zpchr.pl	www.sireh.zpchr.pl	organizacja turnusów rehabilitacyjnych, czasów wypoczynkowych, wypoczynek dla dzieci i młodzieży oraz usługami w zakresie pomiarów szkodliwości przemysłowych na stanowiskach pracy.
5.	Spółdzielnia Niewidomych "Nadodrze" ZPCH	Sadowa 4 67-115 Bytom Odrzański	68 388 45 73 wew. 29	nadodrze@nadodrze.pl	www.nadodrze.pl	produkcja wyrobów metalowych, elementów przenoszenia gazów w sprzęcie gospodarstwa domowego
6.	Spółdzielnia Inwalidów "Zut" ZPCH	ul. Zacisze 17 65-775 Zielona Góra	68 326 46 36326 47 03 326 4558 fax. 68 326 69 51	zpchzut@zetozg.pl zut@ta.pl	www.zut.ta.pl	produkcja narzędzi, wyrobów metalowych i z tworzyw sztucznych usługi w zakresie ochrony środowiska

Źródło: opracowanie własne

KLUBY INTEGRACJI SPOŁECZNEJ W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM

Klub Integracji Społecznej (KIS) jest podmiotem z otoczenia ekonomii społecznej. Klub powołać może jednostka samorządu terytorialnego lub organizacja pozarządowa. KIS skupia się na udzielaniu pomocy osobom indywidualnym i ich rodzinom w odbudowywaniu i podtrzymywaniu umiejętności funkcjonowania w życiu społeczności lokalnej. Pomaga powracać do ról społecznym, podnosić kwalifikacje zawodowe. Celem działalności KIS jest integrowanie osób o podobnych trudnościach i problemach życiowych, pomoc w samoorganizacji, podejmowaniu wspólnych inicjatyw i przedsięwzięć związanych z aktywizacją zawodową, w tym zmierzających do tworzenia nowych miejsc pracy (www.ekonomiaspoleczna.pl).

Lp.	Nazwa	Adres	Tel./fax.	e-mail
1.	Klub Integracji Społecznej (GOPS w Lubiszynie)	ul. Dworcowa 30 f Lubiszyn	95 7287214	opslubiszyn@wp.pl
2.	Klub Integracji Społecznej w Kostrzynie nad Odrą (OPS w Kostrzynie nad Odrą)	ul. Niepodległości 17 67-470 Kostrzyn nad Odrą	95 752 30 33	agnieszka.pundyk@gmail.com
3.	Klub Integracji Społecznej w Szprotawie (OPS w Szprotawie)	ul. Krasieńskiego 23 67-300 Szprotawa	68 376 12 66	kis@ops-szprotawa.pl
4.	Klub Integracji Społecznej w Słubicach (OPS w Słubicach)	Pl. Wolności 17 F 69-100 Słubice	95 758 23 94	ops@slubice.eu
5.	Klub Integracji Społecznej w Zielonej Górze (ZLOP)	ul. Zacisze 17 65-775 Zielona Góra	68 452 72 71 68 470 98 40	biuro@zlop.org.pl
6.	Klub Integracji Społecznej w Witnicy (MGOPS w Witnicy)	ul. Rutkowskiego 9 66-460 Witnica	95 751 51 83	mgops@witnica.pl
7.	Klub Integracji Społecznej (Miejsko – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Lubsku)	ul. Powstańców Wlkp. 3 68-300 Lubsko	68 4576208	mgops@lubsko.pl

Źródło: opracowanie własne

CENTRA INTEGRACJI SPOŁECZNEJ W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM

Centrum Integracji Społecznej (CIS) – to instytucja, która jest podmiotem ekonomii społecznej o charakterze edukacyjnym. Jednym z elementów edukacji może być praca uczestników w ramach działalności handlowej, usługowej lub wytwórczej. Celem działalności CIS jest reintegracja społeczno-zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. przy CIS nie ma osobowości prawnej i funkcjonuje jako jednostka wyodrębniona w instytucji lub organizacji, która CIS utworzyła. CIS mogą utworzyć: starosta, wójt, prezydent albo burmistrz miasta lub organizacja pozarządowa. Między CIS a uczestnikami zajęć w CIS nie ma stosunku pracy. Uczestnicy CIS mają status osób bezrobotnych, a od CIS otrzymują świadczenie integracyjne w wysokości zasiłku dla bezrobotnych. (www.ekonomiaspoleczna.pl)

Lp.	Nazwa	Adres	Tel./fax	e-mail	strona: www	Działalność i sprzedaż usług
1.	Centrum Integracji Społecznej	ul. Mickiewicza 3 66-520 Dobiegniew	601 708 097	cis@dobiegniew.pl kierownik_cis@dobiegniew.pl	www.dobiegniew.pl	usługi opiekuńcze, pielęgnacji zieleni, porządkowanie i utrzymanie grobów, cięcie drewna na opał, prace konserwacyjno – remontowe, utrzymanie porządku i czystości
2.	Centrum Integracji Społecznej w Zielonej Górze	ul. Staszica 4 65-175 Zielona Góra	68 455 36 73, 68 470 33 03 fax: 68 455 33 04	cis_zgora@poczta.onet.pl	www.cis.bipzielonagora.pl	wynajem pomieszczeń na konferencje, szkolenia
3.	Centrum Integracji Społecznej w Drezdenku	ul. Marszałkowska 18 66-530 Drezdenko	95 762 00 63	cis@drezdenko.pl	www.drezdenko.pl	działalność jako gospodarstwo pomocnicze Urzędu Miasta Drezdenko, reintegracja zawodowa i społeczna
4.	Centrum Integracji Społecznej w Gorzowie Wielkopolskim	ul. Teatralna 26 66-400 Gorzów Wielkopolski	95 720 46 00 fax: 95 720 50 33	cisgorzow@tlen.pl cis_gorzow@o2.pl	www.krag.org.pl	usługi gastronomiczne, porządkowe i pielęgnacja zieleni, remontowe (wykańczanie wnętrz),krawieckie, opiekuńcze nad osobami starszymi
5.	Międzygminne Centrum Integracji Społecznej "Rozwój"	ul. Łazienki 6 66-400 Gorzów Wielkopolski	95 729 99 15 662 046 810	jankoniarek@wp.pl	www.lubuskie.org.pl	sprzedaż usług: gastronomia i produkcja żywności ,usługi porządkowe i pielęgnacja zieleni, usługi remontowe - usługi krawieckie, usługi opiekuńcze nad osobami starszymi

Źródło: opracowanie własne

WARSZTATY TERAPII ZAJĘCIOWEJ W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM

Warsztat Terapii Zajęciowej jest podmiotem otoczenia ekonomii społecznej. Jest wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo placówką stwarzającą osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Warsztat nie jest placówką samodzielną, ale stanowi część większej struktury organizacyjnej wyposażonej w osobowość prawną lub posiadającej zdolność do czynności prawnych. Warsztaty mogą być organizowane przez fundacje, stowarzyszenia lub przez inne podmioty (www.ekonomiaspoleczna.pl).

Lp.	Nazwa	Adres	Tel./fax	e-mail	strona: www
1.	Warsztat Terapii Zajęciowej "8 kroków"	ul. Słowackiego 14 Strzelce Krajeńskie	95 763 13 89	wtz6@o2.pl	www.8krokow.pl
2.	Warsztaty Terapii Zajęciowej (jednostka prowadząca: Dom Pomocy Społecznej)	ul. Podbielskiego 2 66-300 Międzyrzecz	95 741 17 92	dps@op.pl	www.miedzyrzecz.dps1.bip.net.pl
3.	Warsztaty Terapii Zajęciowej (jednostka prowadząca: Fundacja "Złota Jesień")	ul. Walczaka 42 66-400 Gorzów Wielkopolski	95 725 87 76	info@pomaganie-gorzow.pl	www.wtz.com.pl
4.	Warsztaty Terapii Zajęciowej (jednostka prowadząca: Katolickie Stowarzyszenie na rzecz Osób Niepełnosprawnych "Tęcza" Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej)	II Armii 30-40 65-736 Zielona Góra	68 323 07 47	wztecza@wp.pl	
5.	Warsztaty Terapii Zajęciowej (jednostka prowadząca: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej)	ul. Bohaterów Getta 19 68-200 Żary	68 4755603	wtz@mops.zary.pl	www.mops.zary.pl
6.	Warsztaty Terapii Zajęciowej (jednostka prowadząca: Spółdzielnia Inwalidów "Rehabilitacja")	Os. Pomorskie 8 65-001 Zielona Góra	68 320 03 82	wtz-winnica@wp.pl	

7.	Warsztaty Terapii Zajęciowej (jednostka prowadząca: Spółdzielnia Inwalidów "Rehabilitacja")	ul. Głowackiego 8b 65-301 Zielona Góra		otezet@wp.pl	brak
8.	Warsztaty Terapii Zajęciowej (jednostka prowadząca: Stowarzyszenie "Razem" w Sulęcinie)	ul. Lipowa 16c 69-200 Sulęcín	95 755 44 84	biuro@wtzsulecin.pl	www.wtzsulecin.pl
9.	Warsztaty Terapii Zajęciowej (jednostka prowadząca: Stowarzyszenie Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnej "Pomóż Nie Będę Sam")	ul. Wróblewskiego 9 67-100 Nowa Sól	68 387 42 73	wtnowasol@gmail.com	www.wtnowasol.pl
10.	Warsztaty Terapii Zajęciowej (jednostka prowadząca: Stowarzyszenie Rodzin Katolickich Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej)	ul. Czereśniowa 15 66-400 Gorzów Wielkopolski	95 729 59 43	warsztat.terapii.zajeciowej@neostrada.pl	
11.	Warsztaty Terapii Zajęciowej (jednostka prowadząca: Urząd Gminy Górzycyca)	ul. Październia 12 69-113 Górzycyca			
12.	Warsztaty Terapii Zajęciowej (jednostka prowadząca: Urząd Miasta Gubin)	ul. Gdańska 17 66-620 Gubin	68 4558160	wtzgubin@op.pl	www.wtzgubin.pl
13.	Warsztaty Terapii Zajęciowej (jednostka prowadząca: Urząd Miejski Strzelce Krajeńskie)	ul. Słowackiego 14 66-500 Drezdenko			
14.	Warsztaty Terapii Zajęciowej (jednostka prowadząca: "Jedność" Spółka z o.o.)	ul. Zielony Rynek 7 67-400 Wschowa	65 540 37 15 65 540 71 25		
15.	Warsztaty Terapii Zajęciowej (jednostka prowadząca: Dom Pomocy Społecznej)	ul. Stawna 40 66-460 Kamień Wielki	95 751 58 28	dpskamien@powiatgorzowski.pl	www.dpskamien.powiatgorzowski.pl

16.	Warsztaty Terapii Zajęciowej (jednostka prowadząca: Parafia p.w. NNMP w Lubsku)	ul. E. Plater 28 68-300 Lubsko		wtlubsko@interia.pl	
17.	Warsztaty Terapii Zajęciowej (jednostka prowadząca: PPH "Postęp" S.A. Zakład Pracy Chronionej)	ul. Strzelecka 1 66-200 Świebodzin	68 475 60 44 68 4756030	sekretariat@postep.com.pl	www.wtz-szprotawa.kei.pl
18.	Warsztaty Terapii Zajęciowej (jednostka prowadząca: Szprotawskie Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych)	ul. Jesionowa 3 67-320 Wiechlice Szprotawa	68 376 22 55	wtz11@wp.pl	www.wtz-szprotawa.kei.pl
19.	Warsztaty Terapii Zajęciowej (jednostka prowadząca: Urząd Gminy Kłodawa)	ul. Lipowa 38 66-415 Chwałęcice	95 722 33 83	wtzpodkasztanem@gmail.com	www.wtz-chwalecice.polinfa.net
20.	Warsztaty Terapii Zajęciowej (jednostka prowadząca: Urząd Miasta i Gminy Krosno Odrzańskie)	ul. Bolesława Krzywoustego 2 66-600 Krosno Odrzańskie			

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.bazy.ngo.pl

SPÓŁDZIELNIE SOCJALNE W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM

Spółdzielnia socjalna – jest podmiotem ekonomii społecznej, posiada osobowość prawną a jej przedmiotem jest przede wszystkim prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa w oparciu o osobistą pracę członków w celach społecznej i zawodowej reintegracji jej członków. Oznacza to, że spółdzielnia socjalna musi prowadzić działalność gospodarczą, ale zysk osiągany z tej działalności nie jest celem samym w sobie, jest środkiem do realizacji celów statutowych. Spółdzielnia może też prowadzić działalność społeczną i oświatowo-kulturalną na rzecz swoich członków oraz ich środowiska lokalnego, a także działalność społecznie użyteczną w sferze zadań publicznych, określonych w Ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. (www.ekonomiaspoleczna.pl)

Lp.	Nazwa	Adres	tel./fax.	e-mail	strona: www	Rodzaj działalności
1.	Zielonogórska Integracyjna Spółdzielnia Socjalna	ul. Kręta 5 lok. 14a 65-770 Zielona Góra	668 426 223	biuro@ziss.pl	www.ziss.pl	usługi dozoru i ochrony, produkcja materiałów reklamowych oraz promocyjnych
2.	Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna "Rozwój"	ul. Podgórna 119 66-530 Drezdenko	508 134 933 660 244 179 512 958 202	wssdrezdenko@wp.pl wssprojekt@wp.pl wssdrezdenko@wp.pl		sprzątanie specjalistyczne, mycie taboru szynowego, porządkowanie terenów zielonych, usługi poligraficzne
3.	Spółdzielnia Socjalna "Atena"	ul. Dąbrowskiego 11 68-200 Żary	783 279 773 607 749 900	s.s.atena@wp.pl		porządkowanie terenów zielonych, koszenie trawników, przycinanie żywopłotów, sadzenie drzewek, grabienie liści, sprzątanie pomieszczeń biurowych, sprzątanie mieszkań, opieka na grobami
4.	Spółdzielnia Socjalna "Odkrywamy Lubuskie"	ul. Spichrzowa 4a 66-400 Gorzów Wlkp.	605 888 030		www.odkrywamylubuskie.pl	krajoznawstwo, turystyka, organizowanie wypraw samochodami terenowymi
5.	Spółdzielnia Socjalna "Warto Nad Wartą"	ul. Walczaka 42 66-400 Gorzów Wlkp.	95 72 58 776 604 631 349	info@wtz.com.pl		przygotowywanie posiłków, prace porządkowe, pomoc i opieka nad osobami starszymi oraz niepełnosprawnymi
6.	Spółdzielnia Socjalna "Nasz Sukces"	ul. Mickiewicza 3 66-440 Skwierzyna	697 087 233 603 037 993	ssnaszsukces@gmail.com		porządkowanie terenów zielonych, sprzątanie pomieszczeń biurowych
7.	Spółdzielnia Socjalna "Promyk"	ul. Lipowa 15 66-003 Zabór	68 321 83 00	ugzabor@gminazabor.pl		usługi porządkowe, porządkowanie terenów zielonych

8.	Żarska Spółdzielnia Socjalna	ul. Żagańska 24, 68-200 Żary	68 363 66 70 601 188 649	socjalna@wp.pl annagf.socjalna@gmail.com	www.socjalna.pl	szkolenia z zakresu ekonomii społecznej, przedsiębiorstw społecznych, spółdzielni socjalnych, reklama wizualna (szyldy, napisy, banery), mała poligrafia (wizytówki, plakaty i wydawnictwa w małych nakładach), usługi hydrauliczne
9.	Lutolska Spółdzielnia Socjalna " Winda "	Lutol Mokry 48 66-320 Trzciel filia w Szprotawie ul. Rolna 1	68 384 76 74, 503 079 676	biuro@lsswinda.pl	www.lsswinda.oferteo.pl	naprawa i konserwacja mebli, usługi porządkowe, serwis sprzętu biurowego, usługi budowlane, remonty i wykończenie, prace w ogrodzie, przed domem
	Filia w Szprotawie	filia w Szprotawie ul. Rolna 1		dobek1@onet.pl		usługi budowlane, remonty, prowadzenie Banku Żywności
10.	Łużycka Spółdzielnia Socjalna	Piotrów 2 68-132 Przewóz	784 958 724 604 209 667	luzyckass@wp.pl	www.luzycaspoldzielniassocjalna.pl	prowadzenie pensjonatu dla zwierząt, adopcje psów, szkolenie psów, transport sanitarny
11.	Odrzańska Spółdzielnia Socjalna	ul. Piastów 10E 66-600 Krosno Odrzańskie	695 574 841	biuro.spoldzielni@wp.pl	www.krosno-spoldzielnia.za.pl	administrowanie stron www, usługi poligraficzne, prowadzenie sklepu z art. papierniczo-biurowymi
12.	Spółdzielnia Socjalna " Grono "	ul. Podgórna 58/5 65-246 Zielona Góra siedziba sklepu: ul. Drzewna 10/6 Zielona Góra	783 763 708 783 736 707	spoldzielniagrono@wp.pl		rękodzieło artystyczne, organizacja szkoleń z wykorzystaniem techniki dekupażu, produkcja gadżetów reklamowych
13.	Spółdzielnia Socjalna " Twój Czas "	Kęszycy Leśna 58/9 66-300 Międzyrzecz	606 376 646	silowniatwojczas@o2.pl		
14.	Świebodzińska Spółdzielnia Socjalna " Samaria "	Rusinów 1 66-200 Świebodzin	668 600 671	samaria.swiebodzin@wp.pl		usługi stolarskie

15.	Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna "Lubusz"	ul. Moniuszki 17 lok. 7 65-409 Zielona Góra	722119837	wsslubusz@gmail.com	www.bankpapieru.pl	skup makulatury i surowców wtórnych w tym płyty CD/DVD, butelki typu PET folia
16.	Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna "EDEN"	ul. Anny Haller 1 67-120 Koźuchów	792 958 343	a.rogala80@wp.pl		catering dla szkół,
17.	Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna "LIDER"	ul. Piastowska 19 67-320 Małomice	68 376 90 27 w.18	urząd@malomice.pl		klub muzyczny
18.	Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna "PROGRESS"	ul. Plac Zamkowy 6 67-112 Siedlisko	669757947 604637584 511579319	wss.progress@gmail.com		usługi porządkowe, odśnieżanie, pielęgnacja terenów zielonych, prowadzenie szkolnego sklepiku, przewozy szkolne, opieka nad grobami
19.	Zielonogórska Spółdzielnia Socjalna "SUKCES"	ul. Konopnickiej 5/5 65-407 Zielona Góra	600 918 520 694 726 648	drojeckimaciej@o2.pl	www.zsssukces.tnb.pl	sprzątanie, masaże, poligrafia
20.	Lubaska Spółdzielnia Socjalna "SZANSA"	ul. XX-LECIA 26 68-300 Lubsko	692 934 572 728 386 833			usługi ogrodnicze

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.ozrss.pl